

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/338580848>

DOTAZNÍKY ČRTOVEJ EMOCIONÁLNEJ INTELIGENCIE (TEIQUE-SF/TEIQUE-CSF): MANUÁL KU SKRÁTENÝM FORMÁM -II. ČASŤ, REVIDOVANÁ VERZIA

Book · January 2020

CITATIONS

0

READS

1,640

3 authors:

Lada Kaliska

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

34 PUBLICATIONS 62 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Zuzana Heinzova

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

19 PUBLICATIONS 13 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Eva Nabelkova

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

34 PUBLICATIONS 57 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Impact of innovative service-learning strategy on key competences and civic engagement of university students [View project](#)

SLIHE - Service learning in higher education - fostering the third mission of universities and civic engagement of students [View project](#)

doc. PaedDr. Lada Kaliská, PhD., Mgr.Zuzana Heinzová, PhD., Mgr. Ing. Eva Nábělková, PhD.

DOTAZNÍKY ČRTOVEJ EMOCIONÁLNEJ INTELIGENCIE
(TEIQUE-SF/TEIQUE-CSF): MANUÁL KU SKRÁTENÝM
FORMÁM – II. ČASŤ, REVIDOVANÁ VERZIA

2019

© pre dotazníky TEIQue: K. V. Petrides

© pre slovenský manuál: L. Kaliská, Z. Heinzová, E. Nábělková

Dotazníky črtovej emocionálnej inteligencie (TEIQue-SF/TEIQue-CSF): manuál ku skráteným formám – II. časť Revidovaná verzia

Manuál nesmie byť kopírovaný bez súhlasu autoriek. Dotazníky radu TEIQue nesmú byť použité na komerčné účely. Normy publikované v manuáli sú normami výlučne pre slovenskú populáciu a nie sú zovšeobecniteľné na iné kultúrne podmienky.

Recenzenti: prof. PhDr. Eva Gajdošová, PhD.
doc. PhDr. Alojz Ritomský, PhD.

Vydanie prvé

Banská Bystrica, 2019

Belianum – Vydavateľstvo UMB, Pedagogická fakulta

ISBN 978-80-557-1627-5 (viazaná)

ISBN 978-80-557-1626-8 (online)

Vydanie manuálu bolo podporené grantom VEGA č. 1/0654/17 (*Teoretická a empirická analýza komplementarity modelov emocionálnej inteligencie v kognitívnom, biologickom a sociokultúrnom kontexte: pokračujúci projek – 3. časť*).

PREDSLOV

Revidovaný manuál nadväzuje na predchádzajúci manuál vydaný v r. 2015, avšak predstavuje ucelený a samostatný celok, ktorý je pripravený k používaniu nezávisle od predchádzajúcej verzie. Manuál načrtáva teoretickú základňu pre meranie emocionálnej inteligencie (EI) v zmysle osobnostnej črty a predstavuje krátke formy Dotazníkov črtovej emocionálnej inteligencie (*Trait Emotional Intelligence Questionnaire – TEIQue*) anglického psychológa K. V. Petridesa (2009). Dotazníky radu TEIQue vychádzajú z Petridesovho modelu črtovej emocionálnej inteligencie, v rámci ktorého sa EI chápe ako súbor osobnostných, resp. behaviorálnych dispozícií súvisiacich s emocionalitou a emóciami. Manuál má pragmatický charakter a je určený najmä odborníkom z praxe, pričom je možné ho využiť i na vedecko-výskumné účely.

V manuáli sú prezentované dve krátke formy dotazníkov na meranie črtovej EI, a to verzia pre deti – TEIQue-CSF vo veku od 8 do 13 rokov a TEIQue-SF pre adolescentov a dospelých spolu s rozšíreným a prehĺbeným prehľadom výsledkov ich empirického overovania (najmä reliability a validity), popisu vývinových špecifik v kontexte črtovej EI, plným znením krátkych verzií dotazníkov, ich vyhodnocovacím kľúčom a orientačnými slovenskými normami pre rôzne vekové kategórie.

Slovenské preklady krátkych foriem dotazníkov TEIQue vykazujú na základe našich viac ako desaťročných overovacích výskumov akceptovateľné psychometrické vlastnosti, a tak majú potenciál rozšíriť diagnostické možnosti školských, poradenských, pracovných i klinických psychológov na posudzovanie globálnej úrovne kompetencií v oblasti emocionality u detí, adolescentov a dospelých. Nakoľko sú dotazníky radu TEIQue chránené autorskými právami, vytvorenie manuálu pre slovenské krátke formy TEIQue bolo konzultované s ich autorom, ktorý jeho publikovanie odsúhlasil s tým, že dotazníky ani manuál nebudú používané na komerčné účely.

Ďakujeme cteným recenzentom za starostlivé prečítanie, zhodnotenie textu manuálu a poskytnutie cenných rád na jeho vylepšenie, ako aj Vedeckej grantovej agentúre MŠ SR (číslo projektu VEGA 1/0654/17), ktorá našu prácu finančne podporila. Veríme, že krátke formy dotazníkov TEIQue opätovne nájdú vo svetle tohto manuálu svoje zmysluplné uplatnenie.

OBSAH

Úvod.....	6
Zmeny voči prvej verzii manuálu k skráteným formám z r. 2015.....	9
1 Emocionálna inteligencia a jej meranie v kontexte vývinových špecifik	10
1.1 Emocionálna inteligencia ako schopnosť	10
1.2 Emocionálna inteligencia ako osobnostná črta (Petridesov model).....	12
1.3 Dotazníky TEIQue na meranie črtovej emocionálnej inteligencie	17
1.4 Emocionálna inteligencia ako osobnostná črta v kontexte vývinových špecifik.....	20
1.4.1 Stredný školský vek (8. rok – 10. rok)	20
1.4.2 Starší školský vek (11. rok – 13. rok).....	21
1.4.3 Raná adolescencia (14. rok – 15. rok)	23
1.4.4 Neskorá adolescencia (16. rok – 19. rok)	23
1.4.5 Vynárajúca sa dospelosť (20. rok – 25. rok).....	25
1.4.6 Mladá dospelosť (25. rok – 40. rok).....	26
1.4.7 Stredná dospelosť (40. rok – 50. rok).....	27
1.4.8 Staršia dospelosť (50. rok – 60./65. rok)	28
1.4.9 Staroba (65. rok +)	29
2 Dotazník črtovej emocionálnej inteligencie pre deti (TEIQue-CSF).....	31
2.1 Štatistická deskripcia štandardizačného súboru detí.....	33
2.2 Reliabilita dotazníka TEIQue-CSF	34
2.3 Validita dotazníka TEIQue-CSF	35
2.4 Vyhodnocovanie dotazníka TEIQue-CSF	39
2.5 Slovenské orientačné normy pre dotazník TEIQue-CSF	41
3 Dotazník črtovej emocionálnej inteligencie pre adolescentov a dospelých (TEIQue-SF)...	44
3.1 Štatistická deskripcia štandardizačného súboru adolescentov.....	45
3.2 Štatistická deskripcia štandardizačného súboru dospelých	48
3.3 Reliabilita dotazníka TEIQue-SF.....	50
3.4 Validita dotazníka TEIQue-SF	53

3.5 Vyhodnocovanie dotazníka TEIQue-SF	74
3.6 Slovenské orientačné normy pre dotazník TEIQue-SF.....	76
Záver	81
Zoznam bibliografických odkazov	82
Prílohy	90
Príloha 1 TEIQue-CSF	90
Príloha 2 TEIQue-SF	92
Príloha 3 Prehľad vybraných deskriptívnych ukazovateľov globálnej črtovej EI pre snímané vekové kohorty.....	93

ÚVOD

21. storočie je a bude storočím nových zmien, ktoré budú determinovať i vývin samotného človeka. Predpokladáme, že práve mäkké zručnosti, tzv. „*soft skills*“, ako schopnosti komplementárne k tzv. „*hard skills*“, zahŕňajú také schopnosti ako prispôsobivosť, vyjadrovanie a hodnotenie emócií, sebamotiváciu, zvládanie impulzivity, formovanie optimálnych vzťahov, zvládanie efektívnej komunikácie, načúvanie si a porozumenie, spoločná práca, riešenie konfliktov, organizovanie, rozhodovanie a v neposlednom rade vedenie ľudí sú obsiahnuté v modeloch emocionálnej inteligencie. Na konci minulého storočia sa v psychológii začali etablovať a verifikovať nové druhy inteligencií (praktická, úspešná, sociálna, tvorivá, morálna) ako predpoklady pre úspešný život človeka. Jedným z najprepracovanejších a od svojho vzniku najviac analyzovaných či verifikovaných konštruktom je konštrukt emocionálnej inteligencie. Práve emocionálna inteligencia sa snaží premostiť rozum a cit, pričom sa snaží na oba konštrukty nazerať vo vzájomnej súvislosti. Ponúka perspektívu emócií chápaných inteligenciou a inteligenciu facilitovanú emóciami (Mayer, & Ciarrochi, 2006).

Problematika emocionálnej inteligencie (EI) nestráca na svojej popularite ani v priebehu existencie svojich už 30 rokov (od vzniku v r. 1990) a neustále vyvoláva záujem odborníkov, profesionálov, či výskumníkov, ale v neposlednom rade i širokej verejnosti, u populistov, novinárov, ktorí chcú ťažiť z atraktívnosti samotného pojmu a sľubujú „zaručený úspech“ v živote v podobe merania a rozvíjania „EQ“. Jedna z najpoprednejších databáz *Web of Science Core Collection Index database* (WoS) evidujúca vedecké práce od roku 1945 k dátumu vydania tejto príručky uvádza 11 818 rôznych zdrojov, ktoré pojednávajú o problematike EI v jej rôznych súvislostiach. Tabuľka 1 poukazuje na postupný nárast vedeckých prác analyzujúcich predmetnú výskumnú oblasť a postupný extrémny nárast citácií a ohlasov na uvedené výskumné štúdie. V kontraste tabuľka ponúka náhľad aj na nami jeden vybraný konštrukt emocionálnej inteligencie, t.j. konštrukt črtovej emocionálnej inteligencie od K.V. Petridesa (2009).

Tabuľka 1 Bibliometrické ukazovatele o emocionálnej inteligencii a črtovej emocionálnej inteligencii K.V. Petridesa z databázy WoS (október 2019)

Roky publikovania	Emocionálna inteligencia		Črtová emocionálna inteligencia	
	Počet publikácií N=11 818	Počet citácií N=nie je možné vyčísliť sumár	Počet publikácií N=199	Počet citácií N=3696
2019	916	Cez 6000	21	600
2018	1245	Cez 5500	24	700
2017	1160	Cez 3000	22	500
2016	1121	Cez 1500	27	550
2015	1048	Cca 300	21	350
2014	1003	...	19	250
2013	861		14	220
2012	864		10	200
2011	751		11	180
2010	622		10	...
2009	474		6	
2008	416		8	
2007	239		2	
2006	275		2	
2005	223			
2004	170			
2003	123			
2002	110			
2001	66			
2000	51			
...	...			
1963			1	
1931			1	

Konštatujeme, že problematika EI nestráca na svojej vedecko-výskumnej i aplikačnej atraktivite reflektujúc výrazný nárast počtu publikácií a predovšetkým ohlasov na tieto publikácie uvedených v databáze WoS. Prevažná väčšina prác patrí do oblasti psychológie (N=5 783, 49%) a bola uverejnená v časopise *Personality and Individual Differences* (N=366, 3,1%). Konštrukt EI sa stáva inšpiratívnym pre celý svet (kde uvedené práce boli od prispievateľov z 164 krajín) s výraznou prevahou prác z USA (N=2699, 22,8%), nasledne to boli práce zo Španielska (N=951, 8,1%) a Anglicka (N=946, 8%).

V psychologickej teórii sa sformovali dva základné prístupy k skúmaniu EI. Prvý z nich predstavuje EI ako schopnosť, ktorú je možné merať testami maximálneho výkonu (*performance measures*) ako tradičnú inteligenciu. Druhý prístup spája EI s osobnosťou, konkrétne s dispoziíciami správať sa určitým – emocionálne kompetentným – spôsobom. V tomto prípade sa používa pojem črtová emocionálna inteligencia a nástroje na jej meranie majú charakter sebaopisných, sebavýpoved'ových nástrojov (*self-report*

measures). Už len skutočnosť, že konštrukt EI je meraný dvoma rôznymi spôsobmi vyvoláva oprávnené pochybnosti, či je vlastne meraný jeden a ten istý konštrukt. Výskumne sa potvrdilo, že meranie konštrukt EI výkonovými testami a sebaopisnými dotazníkmi vykazuje len slabé súvislosti (Mayer et al., 2004) a preto je dôležité brať do úvahy to, že EI ako schopnosť a EI ako osobnostná črta sú dva navzájom odlišné konštrukty.

Naša prvotná ambícia priniesť a poskytnúť overené nástroje na posúdenie úrovne črtovej EI práve slovenským odborníkom v podobe vedeckej monografie „*Psychometrické vlastnosti a slovenské normy Dotazníkov črtovej emocionálnej inteligencie pre deti, adolescentov a dospelých*“ (Kaliská, & Nábělková, 2015) a z nej vychádzajúcej príručky *Dotazníky črtovej emocionálnej inteligencie (TEIQue-SF/TEIQue-CSF): manuál k skráteným formám* (Kaliská, Nábělková & Salbot, 2015) sa stretli s veľkým a priaznivým ohlasom. To nás viedlo k ďalšiemu a hlbšiemu bádaniu v oblasti črtovej EI s cieľom zefektívniť proces štandardizácie a zároveň zvýšiť spoľahlivosť a platnosť meracích nástrojov na jej posudzovanie (na rozdiel od modelu EI ako schopnosti, nakoľko tu je meranie značne problematické).

Preukázalo sa, že nie len náš záujem o konštrukt črtovej EI je opodstatnený, ale sám autor neustále prehľbuje poznanie tohto konštrukt ako aj verifikovanie jeho nástrojov. K.V. Petrides je najproduktívnejším autorom vo WoS k téme EI (N=158, zdroj WoS). Pracovali sme (s podporou troch na seba naväzujúcich grantov VEGA) so všetkými verziami a formami dotazníkov TEIQue, pričom naše výskumné zistenia o plných formách boli prezentované vo viacerých publikáciách (napr. Nábělková, 2012; Salbot, Nábělková & Kaliská, 2012; Kaliská & Salbot, 2014; Kaliská & Nábělková, 2019 a i.) a o krátkych formách (napr. Kaliská, 2017a, 2017b, Kaliská & Sollárová, 2017, Kaliská, 2018, Kaliská, Salbot & Heinzová, 2019, Kaliská & Nábělková, 2019 a i.).

Konštatujeme, že pre výskumno-diagnostické i praktické účely môže byť niekedy vhodnejšie a efektívnejšie použitie skrátených (krátkych) foriem dotazníkov TEIQue (30-položkový TEIQue-SF pre adolescentov a dospelých, resp. 36-položkový TEIQue-SCF pre deti), nakoľko vysoký počet položiek v ich plných formách (153 v TEIQue, resp. 75 v TEIQue-CF) vedie k vyššej časovej náročnosti, môže viesť k nízkej návratnosti a u nižších ročníkov aj k nedôslednému vyplňaniu dotazníkov. V tomto manuáli sú sumarizované všetky naše doterajšie (publikované aj nepublikované) výskumné zistenia ohľadne dotazníkov TEIQue-SF a TEIQue-CSF spolu s ich vyhodnocovacím kľúčom a orientačnými slovenskými normami pre rôzne vekové skupiny a ich podskupiny. Overené slovenské verzie týchto dvoch dotazníkov sú zaradené ako Príloha 1, Príloha 2 a v elektronickej podobe sú dostupné aj na stránke Psychometrického laboratória Londýnskej univerzity (www.psychometriclab.com).

ZMENY VOČI PRVEJ VERZII MANUÁLU K SKRÁTENÝM FORMÁM Z R. 2015

Prvá verzia manuálu *Dotazníky črtovej emocionálnej inteligencie (TEIQue-SF/TEIQue-CSF): manuál k skráteným formám* vydaná v roku 2015 v spoluautorstve L. Kaliskej, E. Nábělkovej a V. Sabota z Katedry psychológie PF UMB v Banskej Bystrici bola prvou ucelenou príručkou na posudzovanie emocionálnych osobnostných predispozícií jednotlivca v rôznych vývinových obdobiach. Zároveň ako prvá diagnostická príručka svojho druhu poskytla percentilové a tzv. z-skóre normy pre rôzne vývinové obdobia. Uvedená príručka sa stretla so širokým priaznivým ohlasom predovšetkým u odborníkov z praxe pre rýchlu administráciu testov, promptné vyhodnotenie a možnosť komparovať výsledky so slovenskými normami v rámci jednotlivých vývinových období. Zároveň sa odborníci spoľahli na preukázané adekvátne psychometrické vlastnosti oboch daných nástrojov.

Vzhľadom na to, že si uvedomujeme, že proces validizácie je nepretržitým procesom, tak náš záujem o verifikovanie konštruktú črtovej EI a jej dotazníkov pokračoval ďalej za aktívnej pomoci a spolupráce i doc. V. Salbota, za čo mu *úprimne ďakujeme*.

Hlavné zámery vydať revidovanú verziu manuálu na prácu s dotazníkmi črtovej EI boli:

- znovuyydanie manuálu kvôli neustálemu dopytu zo strany odborníkov z praxe, ktorí si žiadali vypracovanie špecifickejších a presnejších noriem jednak vzhľadom na jemnejšie zachytenie každého vývinového obdobia – detstva, adolescencie i dospelosti, a precíznejšie určenie hrubého skóre EI;
- vypracovanie noriem na reprezentatívnejšej vzorke s cieľom zvýšenia miery zovšeobecniteľnosti výsledkov;
- uchopenie problematiky vývinu emocionality zo zreteľom na aspekty črtovej EI v rôznych vývinových obdobiach s cieľom ujasniť interpretáciu výsledkov globálneho skóre črtovej EI v kontexte ich špecifik;
- precíznejšie verifikovanie samotného konštruktú črtovej EI a predovšetkým jeho validity (konštruktovej, kritériálnej a aktuálne prírastkovej), keďže počas nášho dlhodobého (viac ako desaťročného) záujmu o EI neustále narastal počet jej rôznych konceptualizácií, ako aj jej podtypu črtovej emocionálnej inteligencie, čo vnáša do problematiky EI istú vedeckú i praktickú pochybnosť;
- následné komplexné posúdenie opodstatnenosti konštruktú črtovej EI a radu dotazníkov TEIQue, ktoré z jeho konceptualizácie vychádzajú.

1 EMOCIONÁLNA INTELIGENCIA A JEJ MERANIE V KONTEXTE VÝVINOVÝCH ŠPECIFÍK

Ako sme už v úvode naznačili, existuje konceptuálny rozdiel medzi dvoma typmi EI, kde EI je vnímaná buď ako schopnosť, alebo ako osobnostná črta. Je zrejmé, že operacionalizácia a meranie EI ako osobnostnej črty vedie k zásadne odlišnému konštruktovi ako operacionalizácia a meranie EI ako kognitívno-emocionálnej schopnosti. Svedčia o tom okrem iného aj mnohými výskumami identifikované primerane vysoké pozitívne korelačné vzťahy EI ako schopnosti s „kognitívnou“ (psychometrickou) inteligenciou a len náhodné, resp. žiadne vzťahy s osobnostnými vlastnosťami. Naopak, EI ako črta vykazuje slabé, resp. nulové vzťahy s tradičnou „kognitívnou“ inteligenciou, ale stredné až relatívne silné vzťahy s osobnostnými vlastnosťami (Pérez et al., 2007). EI ako schopnosť tak poukazuje na to, čo je jednotlivец schopný urobiť, resp. ako sa vie správať a črtová EI, čo zvyčajne robí, resp. aký naozaj je (Mikolajczak et al., 2008).

Napriek tomu, že obidva modely EI sa líšia v základných charakteristikách, zdôrazňujeme v súlade s viacerými autormi (Petrides & Furnham., 2001; Mathews et al., 2007; Stough et al., 2009), že tieto dva konštrukty sa vzájomne nevyklučujú, ale môžu spolu koexistovať a dopĺňať sa.

1.1 EMOCIONÁLNA INTELIGENCIA AKO SCHOPNOSŤ

Pojem emocionálna inteligencia v sebe zahŕňa dva komponenty – inteligenciu a emócie, a teda reflektuje vzájomnú interakciu kognitívneho a afektívneho komponentu osobnosti. Ako prví predstavili koncept emocionálnej inteligencie J. D. Mayer a P. Salovey v roku 1990. V roku 1997 pôvodný model prepracovali a chápu emocionálnu inteligenciu ako súbor emocionálnych schopností, ktoré možno rozdeliť do štyroch vetví (Mayer & Salovey, 1997):

I. *Percepcia emócií* – predstavuje vnímanie, interpretovanie, posudzovanie a vyjadrovanie emócií (prijímanie a rozpoznávanie emocionálnych informácií, základné zručnosti vo vzťahu k emóciám ako: identifikácia emócií u seba, schopnosť rozlišovať medzi správnym a nesprávnym vyjadrovaním emócií, schopnosť adekvátne vyjadrovať emócie a identifikovať emócie u druhých);

II. *Facilitovanie prostredníctvom emócií* – zahŕňa využitie emocionálnej podpory pri myslení (ide o využitie emócií ako prostriedkov na uľahčenie myslenia zameraním pozornosti na

dôležité informácie, podporu schopnosti vidieť veci z rôznych uhlov pohľadu, podporu nájst konkrétne prístupy k riešeniu problémov, využitie k usudzovaniu prostredníctvom vybavenia si citov či rôznych druhov nálad);

III. *Emocionálne porozumenie* – znamená porozumieť emóciám a ich následnej analýze (týka sa kognitívneho spracovania emócií, čo predstavuje schopnosť: určiť emócie, vzťahy medzi slovami a emóciami, interpretovať ich významy vo vzťahoch a schopnosť porozumieť zložitosti citov, či identifikovať rozdiely medzi emóciami);

IV. *Manažment emócií* – je premyslená regulácia emócií (predstavuje efektívne stratégie pri práci s emóciami s cieľom dosiahnuť emocionálny a intelektový rast a zahŕňa zručnosti ako schopnosť zostať otvorený príjemným i nepríjemným citom, schopnosť posúdiť, kedy sa emóciám poddať a kedy si od nich udržiavať odstup, schopnosť premyslene sledovať emócie vo vzťahu k sebe a k ostatným, schopnosť zmierňovať negatívne emócie a posilňovať pozitívne bez toho, aby dochádzalo k vytesňovaniu informácií).

Štyri vetvy modelu EI sú hierarchicky usporiadané, čo znamená, že prvotnými psychickými procesmi sú schopnosť vnímať emócie a na samom vrchole je ich manažovanie, resp. ich premyslená regulácia. Autori modelu predpokladali, že dosiahnutie vyššej úrovne je determinované osvojením si schopností na nižších stupňoch a schopností v rámci jednej dimenzie sa taktiež rozvíjajú vplyvom skúseností a vekom.

Uvedeným modelom autori vymedzili EI ako psychickú schopnosť a odlíšili ju od osobnostných vlastností. EI ako schopnosť predstavuje aktuálnu schopnosť chápať, spracovávať a zatrieďovať prijímané emocionálne sýtené informácie. Autori modelu EI ako schopnosti zastávajú názor, že meranie EI by sa malo približovať meraniu všeobecnej inteligencie, pretože táto operacionalizácia EI vykazuje stredné až silné korelácie s kognitívnymi schopnosťami (g-faktorom), čím spĺňa aj jedno zo základných kritérií J. Carrola (1993 in Mayer et al., 2004) pre považovanie nového konštruktu za inteligenciu. Znamená to, že na položky týkajúce sa problematiky emócií by mali existovať viac-menej správne alebo nesprávne odpovede. J. Mayer et al. (2004) skonštruovali aj test *Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test* (MSCEIT, Test emocionálnej inteligencie Mayera, Salovey a Carusa) na meranie EI ako kognitívno-emocionálnej schopnosti.

Kritiky modelu EI ako schopnosti (napr. Mathews et al., 2004; Petrides, 2009) poukazujú na to, že je značne problematické zachytiť vo svojej podstate subjektívnu povahu emocionálneho zážitku prostredníctvom testu zameraného na kognitívne schopnosti jednotlivca. Predsa len intrapersonálne zložky EI nie je celkom možné objektívne skórovať,

keďže sú prístupné len ich majiteľovi a môžeme o nich usudzovať len na základe jeho introspekcie. Pri úlohách na meranie EI ako schopnosti je ťažké striktne určiť kritériá pre správne odpovede. Za správnu odpoveď sa zvykne považovať najčastejšia reakcia veľkej normatívnej skupiny (tzv. konsenzuálne skórovanie), alebo odpoveď určená expertmi (tzv. expertné skórovanie), prípadne ide o tzv. cieľové skórovanie (kde je napríklad respondent hodnotený na základe korešpondencie medzi jeho interpretáciou výrazu tváre osoby a emocionálnym zámerom pozorovanej osoby). Vynárajú sa tu však i ďalšie špecifické problémy, ako sú nízka reliabilita subškál, relatívne nízke korelácie medzi konsenzuálnym, expertným a cieľovým skóre, čo znamená, že výsledok merania nie je daný skutočnou variabilitou EI, ale len metódou skórovania (Austinová & Saklofske, 2007).

1.2 EMOCIONÁLNA INTELIGENCIA AKO OSOBNOSTNÁ ČRTA (PETRIDESOV MODEL)

Kritika štúdií, v rámci ktorých sa EI chápala a merala ako schopnosť, podnietila vznik radikálnej rekonceptualizácie konštruktu EI, v ktorom sa zdôrazňuje, že sú to skôr osobnostné črty (nie schopnosti), čo úzko súvisia s emocionálnym fungovaním jednotlivca. Výsledkom bol črtový model emocionálnej inteligencie, ktorý chápe EI ako konšteláciu sebebipísaných schopností a behaviorálnych dispozícií súvisiacich s emóciami, resp. emocionalitou, ktoré so sebou prinášajú kvalitatívne rôzne štýly správania a prežívania jednotlivcov efektívne v jednom kontexte, ale nie nevyhnutne v inom (Petrides, Pita & Kokkinaki, 2007).

K. V. Petrides a A. Furnham (2001) popísali prvú vzorovú oblasť črtovej emocionálnej inteligencie tvorenú spoločnými znakmi rôznych modelov EI. Za základné aspekty akéhokoľvek modelu EI považovali expresiu, percepciu a reguláciu emócií, pričom do koncipovania vlastného modelu črtovej EI integrovali aj predpoklady z koncepcií (Petrides & Furnham, 2001):

- E. L. Thorndika (1920), ktorý považoval osobnostnú črtu sociabilita za kľúčovú vo vzťahu k sociálnej inteligencii;
- H. Gardnera (1993), ktorý podobne vzťahoval črtu emocionalita k intra- a interpersonálnej inteligencii;
- P. Saloveya a J. Mayera (1990), ktorí uvádzali osobnostné črty (empatia, flexibilita, atď.) ako obsahové domény emocionálnej inteligencie;

- R. Bar-Ona (2005), ktorý zahrnul do svojho tzv. zmiešaného modelu EI sebaúctu, interpersonálne vzťahy, zvládanie stresu a impulzov, šťastie;
- D. Golemana (2001), ktorý zaradil k EI osobnostné domény ako empatiu a asertivitu.

Hlavným snažením K. V. Petridesa bolo vybrať podstatné prvky viacerých modelov EI a tie spolu integrovať do jedného s vylúčením nepodstatných elementov, ktoré sa vyskytovali len v jednej konkrétnej konceptualizácii.

K. V. Petrides považuje črtovú EI za osobnostný konštrukt sebapecipovanej emocionálnej účinnosť a radí ho do oblasti osobnosti na nižšiu hierarchickú úroveň ako črty *Big Five* (Petrides et al., 2007). Možno teda očakávať, že črtová EI bude vstupovať do vzťahu s vyššími úrovňami hierarchie osobnosti, ktoré definujú osobnostné faktory. Potvrdilo sa však aj to, že črtová EI vykazuje prírastkovú validitu nad rámec základných osobnostných faktorov, t. j. nad rámec Eysenckovej Veľkej trojky (extraverzia, neurotizmus, psychotizmus) a Veľkej päťky Costu a McCraeho (neurotizmus, extraverzia, otvorenosť voči skúsenosti, prívetivosť, svedomitosť). K. V. Petrides so spolupracovníkmi (2003, 2007; analogické výskumy: Kluemper, 2008; Russo et al, 2012) napríklad empiricky preukázali prírastkovú validitu črtovej EI pri predikcii takých kriteriálnych premenných ako životná spokojnosť, šťastie, zvládanie stresu v práci, zameranie sa na cieľ, depresia, ruminácie negatívnych udalostí, či adaptívne a maladaptívne copingové stratégie.

V ďalších štúdiách sa pre črtovú EI preukázali nízke alebo nulové korelácie vo vzťahu ku kognitívnym schopnostiam meraným predovšetkým nonverbálnymi testami IQ (Newsome et al., 2000, Derksen et al., 2002; Mikolajczak et al. 2007; Petrides, Pita & Kokkinaki, 2007).

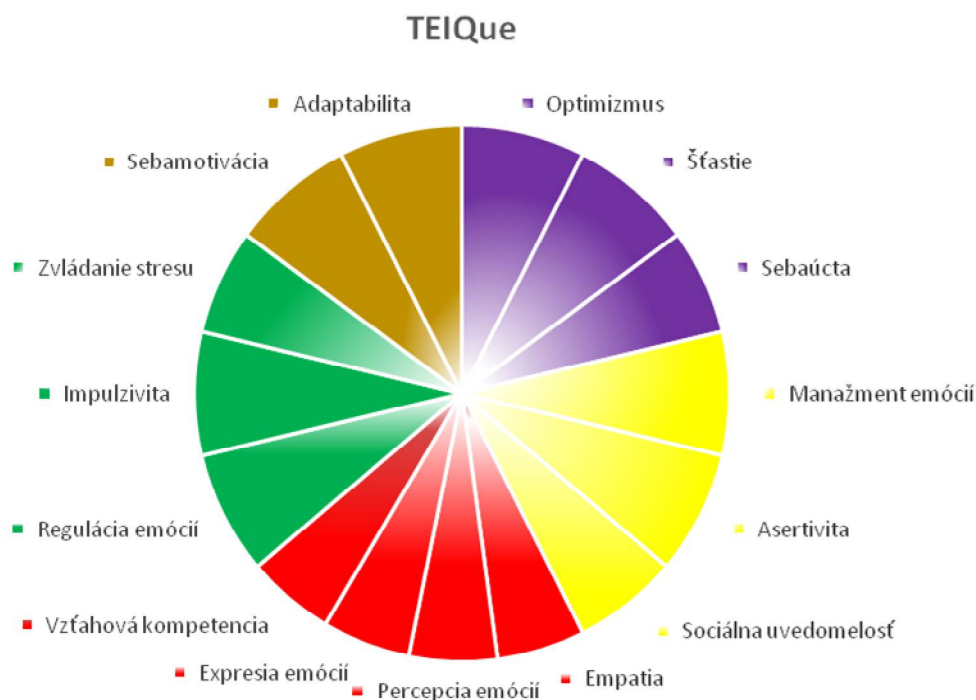
Meranie EI ako osobnostnej črty, samozrejme, prináša so sebou výhody i nevýhody spojené s používaním sebavýpoved'ových, resp. sebaopisných metodík. Ich konštrukcia je v porovnaní s tvorbou výkonových testov jednoduchšia, ich skórovanie je jednoznačnejšie a reliabilita vyššia (Austinová & Saklofske, 2007). Sebavýpoved'ové metodiky majú potenciál poskytnúť informácie o vnútorných procesoch či skúsenostiach vo vzťahu k emocionálnemu prežívaniu jednotlivca a o jeho typickom správaní založenom na jeho introspekcii a sebaopoznaní. Na druhej strane, významným nedostatkom výpoved'ových metodík je možnosť zámerného i nezámerného skresľovania zo strany respondentov v zmysle sociálnej žiaducnosti výpovedí, ako aj to, že validita výpovedí je viazaná na schopnosť sebareflexiu respondenta.

S využitím psychometrickej teórie *IRT (Item Respond Theory; teória odpovedí na položku)* doložili A. Cooper a K. V. Petrides (2010) presnosť a efektívnosť merania črtovej EI pomocou krátkej formy TEIQue-SF. Posúdenie obtiažnosti a rozlišovacej schopnosti položiek dotazníka prinieslo uspokojivé výsledky. Autori potvrdili, že väčšina položiek má vysoké diskriminačné parametre, čo nasvedčuje tomu, že dotazník na meranie črtovej EI umožňuje diferencovať medzi jednotlivcami vzhľadom na latentnú črtu. Taktiež takmer všetky položky boli relatívne ľahké a mali vysokú informačnú hodnotu. Uvedené zistenia možno považovať za argument v prospech opodstatnenosti existencie črtovej EI ako samostatného konštruktú odlišného od EI ako súboru schopností.

Model črtovej emocionálnej inteligencie (TEI – *Trait Emotional Intelligence*) K. V. Petridesa (2001, 2009) je prvým systematickým modelom črtovej EI. Tvorí ho 15 komponentov, kde 13 z nich vytvára štyri všeobecnejšie faktory a dva stoja samostatne. Každý komponent reflektuje určitú osobnostnú vlastnosť vzťahujúcu sa k emocionálnemu prežívaniu jednotlivca. Petridesov črtový model EI pozostáva z nasledujúcich faktorov.

1. *Well-being* zahŕňa osobnostné črty spojené s prežívaním osobnej pohody. Patria sem komponenty: optimizmus, črtové šťastie a sebaúcta.
2. *Emocionalita* zahŕňa účinnosť pri vnímaní a vyjadrovaní emócií. Patria sem komponenty: črtová empatia, percepcia emócií, expresia emócií a vzťahová kompetencia.
3. *Sociabilita* je tvorená emocionálnou účinnosťou v oblasti sociálnych interakcií, pri riadení a usmerňovaní emócií iných. Patria sem komponenty: manažment emócií (druhých), asertivita a sociálna uvedomelosť.
4. *Sebakontrola* obsahuje aspekty vlastnej účinnosti pri regulovaní emócií a impulzov. Patria sem komponenty: emocionálna regulácia, (nízka) impulzivita a zvládanie stresu.

Samostatnými emocionálnymi komponentmi v Petridesovom modeli črtovej EI sú adaptabilita a sebamotivácia. Uvedené faktory daného modelu prezentujeme na Obrázku 1 a popisujeme v nasledujúcej stati (spracované podľa: Petrides, 2009; Kaliská & Nábělková, 2015).

Obrázok č. 1. Emocionálne komponenty konštruktu črtovej EI

(fialové komponenty tvoria faktor Well-beingu, žlté tvoria Sociabilitu, červené Emocionalitu, zelené faktor Sebakontroly a dva hnedé komponenty sú samostatnými črtami EI)

Faktor well-beingu

Osoby s vysokou úrovňou vo faktore well-beingu prežívajú osobnú pohodu, ktorá pramení z vnímania vlastných úspechov v minulosti a z pozitívnych očakávaní do budúcnosti. Prežívajú pozitívne city šťastia a naplnenosti svojho života. Naproti tomu jednotlivci s nízkou úrovňou disponujú skôr nízkou sebaúctou a bývajú sklamaní zo svojho života. Tento faktor sa pozitívne spája s extravertiou, pozitívnym naladením, pracovnou spokojnosťou a s dôverou v intuíciu, kým negatívne so somatickými ťažkosťami, anxiitou a depresivitou.

Faktor emocionality

Jednotlivci s vysokou úrovňou emocionality sú v súlade so svojimi vlastnými emóciami i emóciami iných ľudí. Dokážu vnímať aj vyjadrovať emócie a používajú tieto vlastnosti k rozvoju a udržiavaniu vzťahov s osobne dôležitými a blízkymi ľuďmi. Jednotlivci s nízkou úrovňou v tomto faktore majú ťažkosti rozpoznať svoje vnútorné emocionálne stavy a vyjadrovať svoje city druhým, čo môže viesť k menej uspokojujúcim osobným vzťahom.

Tento faktor sa pozitívne spája s extraverziou, pracovnou motiváciou a preferovaním sociálne orientovanej kariéry. Negatívne sa spája s neurotizmom.

Faktor sociability

Tento faktor sa od faktoru emocionality líši v tom, že zdôrazňuje sociálne vzťahy a sociálny vplyv, teda zameriava sa na jednotlivca ako agens v sociálnych kontaktoch. Osoby dosahujúce vysokú úroveň vo faktore sociability sú zbehlé a úspešné v sociálnych interakciách. Sú dobrými poslucháčmi, vedia komunikovať jasne a s dôverou s ľuďmi rozličného pôvodu, pohlavia či sociálneho prostredia. Jednotlivci s nízkou úrovňou sociability si myslia, že nedokážu ovplyvniť emócie druhých a nemajú predpoklady na vyjednávanie či sietovanie ľudí (*networking*). Nie sú si istí tým, čo povedať, či urobiť v rôznych sociálnych interakciách a v dôsledku toho sa často javia ako plachí a rezervovaní. Faktor sociability vykazuje pozitívne vzťahy s extraverziou a sebaúctou a negatívne vzťahy s neurotizmom a anxiétou.

Faktor sebakontroly

Vysoká úroveň faktoru sebakontroly poukazuje na zdravý stupeň kontroly svojich impulzov a túžob. Ľudia s jeho vysokou úrovňou majú popri kontrole impulzov aj dobrú schopnosť regulovať či zvládať záťaž a stres. Naproti tomu ľudia s nízkou úrovňou majú sklon k impulzívnemu správaniu a zvyčajne nezvládajú stresové situácie. Tento faktor pozitívne koreluje so svedomitosťou a preferenciou konvenčnej kariéry, negatívne súvisí so somatickými ťažkosťami, neurotizmom a psychotizmom.

Teoretické východiská k problematike emocionálnej inteligencie by sme chceli uzavrieť zhrnutím argumentov v prospech modelu črtovej EI stavajúcom na seba-perceptcii a behaviorálnych dispozíciách a to:

- dôrazom na subjektívnu povahu emocionálneho zážitku;
- empirickou evidenciou pre kritériálnu, prírastkovú a konštruktívnu validitu (Petrides, Pérez-González & Furnham, 2007; Saklofske et al., 2007; Petrides, 2009; Gardner & Qualter, 2010), v rámci toho súbežnú i prediktívnu validitu, kde dotazník TEIQue bol prediktorom vo vzťahu k viacerým psychologickým kritériám (k agresivite, hnevu, hostilite, sociálnej izolácii, poruchám príjmu potravy, alkoholovej závislosti, šťastiu, životnej spokojnosti);
- preukázaním viac ako 40%-tného podielu dedičnosti na globálnej úrovni črtovej EI, čo sa odhaduje aj pre iné osobnostné črty (napr. osobnostné faktory *Big Five*) a z toho vyplýva opodstatnenosť konceptualizácie EI ako osobnostnej črty (Vernon et al., 2008);
- vysokou komplexitou a všeobecnosťou teórie ponúkajúcu základ pre interpretovanie dát z rôznych nástrojov na meranie črtovej EI.

1.3 DOTAZNÍKY TEIQue NA MERANIE ČRTOVEJ EMOCIONÁLNEJ INTELIGENCIE

K. V. Petrides identifikoval na základe analýzy viacerých modelov EI základné dimenzie na posúdenie vnímania, vyjadrovania a regulovania emocionálneho prežívania jednotlivca, čo sa stalo podkladom pre vytvorenie dotazníkov na meranie črtovej emocionálnej inteligencie (*Trait Emotional Intelligence Questionnaire – TEIQue*). R. D. Roberts et al. (2007) vyzdvihujú systematickú empirickú verifikáciu dotazníkov radu TEIQue, keďže väčšina modelov EI vznikla bez náležitých metodologických a empirických základov. K. V. Petrides participoval na mnohých domácich, kontinentálnych (francúzske, španielske, belgické, grécke a iné) i mimokontinentálnych (americké a čínske) výskumných štúdiách, ktoré konfrontovali rôzne sebaopisné metódy určené na meranie EI vo vzťahu k ním vytvorenému dotazníku TEIQue. Taktiež sa ako spoluautor množstva štúdií (v rozpätí rokov 2000-2015) zameriaval na overovanie základných psychometrických vlastností šiestich verzií/foriem dotazníkov TEIQue. Overovaním pôvodnej anglickej verzie, ako aj nemeckej, španielskej, gréckej, portugalskej, francúzskej, gruzínskej, talianskej, americkej či čínskej verzie dotazníka TEIQue alebo TEIQue-SF s využitím analogickej metodológie boli preukázané vyhovujúce psychometrické vlastnosti tohto nástroja (Marjanovic & Dimitrijevic, 2014; Martskvishvili et al., 2013; Russo et al., 2012; Sánchez-Ruiz et al., 2010; Petrides, 2009; Freudenthaler et al., 2008; Pérez et al., 2007; Mikolajczak et al., 2007 a ďalší). Nám sa taktiež podarilo preukázať uspokojivé psychometrické vlastnosti plných foriem slovenských verzií dotazníkov TEIQue (Salbot et al., 2011; Nábělková, 2012; Kaliská & Salbot, 2012; Salbot, Nábělková & Kaliská, 2012; Kaliská & Nábělková, 2015 a i.).

Existujúce verzie/formy dotazníkov radu TEIQue prezentujeme v Tabuľke 2 aj s ich stručnou charakteristikou.

Tabuľka 2 Dotazníky radu TEIQue na meranie črtovej emocionálnej inteligencie autora K. V. Petridesa (2009)

<i>Skratka verzie</i>	<i>Forma</i>	<i>Posudzuje sa</i>	<i>Počet položiek</i>	<i>Vek respondentov</i>	<i>Čas administrovania</i>
TEIQue	plná	15 dimenzií 4 faktory globálna EI	153	18+	25 min
TEIQue-SF (short form)	skrátaná	globálna EI	30	18+	7 min
TEIQue-AF (adolescent form)	plná	15 dimenzií 4 faktory globálna EI	153	13-17	30 min
TEIQue-ASF	skrátaná	globálna EI	30	13-17	10 min
TEIQue-CF (children form)	plná	9 dimenzií globálna EI	75	8-12	25 min
TEIQue-CSF	skrátaná	globálna EI	36	8-12	10-15 min

TEIQue – Trait Emotional Intelligence Questionnaire (Dotazník črtovej emocionálnej inteligencie)

TEIQue-SF – Trait Emotional Intelligence Questionnaire – Short Form (Dotazník črtovej emocionálnej inteligencie – krátka forma)

TEIQue-AF/ASF – Trait Emotional Intelligence Questionnaire – Adolescent Form/Adolescent Short Form (Dotazník črtovej emocionálnej inteligencie pre adolescentov – plná/krátka forma)

TEIQue-CF/CSF – Trait Emotional Intelligence Questionnaire – Children Form/Children Short Form (Dotazník črtovej emocionálnej inteligencie pre deti – plná/krátka forma)

Pri preklade a kultúrnej adaptácii daných verzií/foriem dotazníkov radu TEIQue sme vychádzali z odporúčaní pre medzikultúrnu adaptáciu sebaodhadovacích metodík od D. Beatona et al. (2000). Zabezpečili sme preklad dvomi na sebe nezávislými odborníkmi do slovenského jazyka a na základe ich vzájomnej syntézy a dohody sme vytvorili finálne verzie dotazníkov. Následne sme zabezpečili spätný preklad do angličtiny jazykovo zdatným odborníkom z oblasti spoločenských vied a zabezpečili dôslednú expertnú kontrolu novovytvoreného dotazníka (samotným autorom dotazníkov). V poslednom štádiu sme zrealizovali predvýskum na námatkovo vybranej vzorke, kde sme overovali zrozumiteľnosť jednotlivých položiek a dali posúdiť štylistickú a gramatickú správnosť slovenskej lingvistiky.

Dotazníky radu TEIQue možno administrovať individuálne aj skupinovo, on-line 24/7 systémom alebo tradičnou formou „pero-papier“. Pri administrácii sa odporúča zabezpečiť pokojné prostredie a súkromie pre respondentov.

Respondentom poskytujeme inštrukciu, aby pracovali rýchlo, a aby nepremýšľali príliš dlho nad presným významom výrokov. Vyššie skóre svedčí v prospech vyššej úrovne dispozícií v rámci dimenzií, faktorov i globálnej úrovne EI.

K. V. Petrides (2009, 2011a) odporúča používať dotazníky radu TEIQue hlavne kvôli nasledujúcim dôvodom:

- dotazníky priamo vychádzajú z modelu črtovej emocionálnej inteligencie;
- pokrývajú celý rozsah teórie črtovej EI;
- existujú verzie TEIQue pre rôzne vývinové obdobia (pre dospelých/adolescentov i deti);
- majú akceptovateľné psychometrické vlastnosti (doložené hlavne u adolescentov a dospelých).

Pri krátkych formách dotazníkov radu TEIQue autor odporúča posudzovať len globálnu úroveň črtovej EI, nakoľko redukciou položiek dochádza k zníženiu hodnôt ukazovateľov reliability pre jednotlivé faktory EI. Ich hlavnou výhodou je najmä rýchla administrácia (v porovnaní so 153, resp. 75-položkovými plnými formami), ale aj jednoduché skórovanie a akceptovateľné psychometrické vlastnosti vo vzťahu k globálnej úrovni črtovej EI. Možno ich odporučiť na orientačnú diagnostiku v pracovnom, klinickom, poradenskom i školskom kontexte.

1.4 EMOCIONÁLNA INTELIGENCIA AKO OSOBNOSTNÁ ČRTA V KONTEXTE VÝVINOVÝCH ŠPECIFÍK

Každé obdobie v živote jednotlivca so sebou prináša nové úlohy, s ktorými sa následne vyrovnáva a rieši ich. Rovnako to platí aj pre vývin emócií a emocionality, ktorý je v prvom rade podriadený zreniu centrálnej nervovej sústavy, ale aj hormonálnym zmenám, ktoré so sebou vývin prináša. Keďže v tejto publikácii predstavujeme aj možnosti diagnostickej práce so skrátenými formami dotazníka TEIQue vo viacerých vývinových obdobiach, považujeme za potrebné priblížiť problematiku emocionality v ontogenéze detailnejšie v kontexte aspektov črtovej EI s cieľom ujasniť interpretáciu výsledkov globálneho skóre črtovej EI.

1.4.1 STREDNÝ ŠKOLSKÝ VEK (8. ROK – 10. ROK)

Obdobie stredného školského veku je všeobecne označované ako pokojnejšia fáza vývinu. Dieťa stredného školského veku prežíva pomerne pokojné obdobie, ktoré môže byť narušované len sociálnym tlakom, ktoré na neho vytvára škola a jeho rovesnícke skupiny. Psychológovia všeobecne označujú túto vývinovú fázu ako obdobie pokoja a pohody, vyrovnanej konsolidácie či citovej vyrovnanosti. Matějček, 1994; Freud, 1991; Erikson, 1963 (in Vágnerová, 2012) opisujú vek dieťaťa, ktorý spadá do obdobia stredného školského veku, ako obdobie citovej vyrovnanosti. Základom sebadôvery a citovej stability dieťaťa v tomto období sa stáva spokojnosť dospelých s plnením požiadaviek kladených na dieťa, ako aj istota citového zázemia dieťaťa v rodinnom prostredí. Rovnako silnou bázou pre sebadôveru dieťaťa stredného školského veku je aj jeho prijatie spolužiakmi alebo v inej detskej rovesníckej skupine.

Špecifikom tohto vývinového obdobia je nárast schopnosti rozumieť vlastným citom. U dieťaťa stredného školského veku sa postupne rozvíja napr. schopnosť rozumieť ambivalentným citom. Kým 8. ročné dieťa si uvedomuje prežívanie protichodných citov, no domnieva sa, že vznikajú ako výsledok rôznych vonkajších vplyvov, 10. ročné dieťa už chápe, že vo vzťahu k jednej udalosti môže prežívať rôzne city zároveň, aj keď ide o city protichodné (Harterová, 1982 in Vágnerová, 2012).

Dieťa stredného školského veku je extravertované, obrátené k svetu a jeho prežívanie ovplyvňujú reálne podnety. Stredný školský vek je u detí poznačený ich optimizmom, to znamená, že majú sklon interpretovať dianie okolo seba pozitívnym spôsobom.

1.4.2 STARŠÍ ŠKOLSKÝ VEK (11. ROK – 13. ROK)

Po období detstva prichádza dospelie, ktoré trvá približne od 11. do 20. roku života. Keďže ale existuje nie len viditeľný rozdiel medzi dospelujúcim 11. ročným a 20. ročným jednotlivcom, toto obdobie má svoje ďalšie členenie. V anglo-americkej literatúre nájdeme toto obdobie pod sumárnym názvom adolescencia, v európskej ontogenetickej psychológii sa toto obdobie člení a označuje dvoma pojmami – puberta a adolescencia. Vzhľadom k tomu, že Petrides a jeho model črtovej EI vychádza z anglo-amerického poňatia dospelie a predložil dve verzie dotazníkov TEIQue, detskú verziu a verziu pre adolescentov, je nutné sa pri charakterizovaní vývinu emocionality jednotlivcov prispôbiť anglo-americkému členeniu dospelie (aj keď postupne sa aj v našom prostredí prikláňajú autori k anglo-americkej periodizácii ontogenézy). Podľa Langmeiera a Krejčířovej (2006) v rámci dospelie/adolescencie rozlišujeme tri obdobia:

- A) Fáza prepuberty – prvá fáza puberty (11. -13. rok)
- B) Fáza vlastnej puberty – druhá fáza puberty (13. až 15. rok) – v rámci nášho / Petridesovho členenia ide o fázu ranej adolescencie
- C) Fáza adolescencie (zhruba 15. až 20.-22. rok) – v rámci nášho /Petridesovho členenia ide o fázu neskorej adolescencie

Prvé dve obdobia (puberta a raná adolescencia) spadajú pod európske ponímanie puberty a neskorá adolescencia pod ponímanie adolescencie.

Prudký telesný vývin, ktorý prináša so sebou obdobie puberty a najmä hormonálne zmeny v súvislosti s pohlavným dozrievaním sa prejavujú v emocionálnej stránke života pubescenta. Typickými emocionálnymi prejavmi puberty sú kolísavosť citového ladenia, zvýšená emocionálna labilita a tendencia reagovať precitlivene aj na bežné podnety.

Na jednej strane pubescent stráca infantilnú citovú bezprostrednosť a otvorenosť, svoje pocity nie je ochotný zdieľať s kýmkoľvek. Typickým znakom emocionálneho vývinu pubescentov je ešte stále pretrvávajúci tzv. emocionálny egocentrizmus, ktorý sa prejavuje tým, že pubescenti sú presvedčení, že len oni môžu mať intenzívne prežívanie a veria, že ich prežívanie je jedinečné.

V tomto období sa prejavuje úsilie pubescentov o hlbšie sebaopoznanie, pričom sa objavuje nový spôsob sebaopoznania, ktorým je introspekcia a sebareflexia. Celková neistota a emocionálna labilita pubescentov sa premietne aj do ich sebahodnotenia, ktoré je poznačené

aj ďalším charakteristickým znakom puberty – zvýšenou sebakritickosťou. Pubescenti, podľa výskumných zistení Steinberga a Belského (1991), majú oveľa nižšiu sebaúctu než deti stredného školského veku alebo adolescenti. Zníženie sebaúcty je navyše dané aj tým, že mnohé zložky ich doterajšej identity sa skutočne menia (inak vyzerajú, majú iné pocity, zážitky, inak uvažujú a pod.). Je však dôležité vedieť, že sebaúcta dospievajúceho zahŕňa dve zložky: aktuálne emócie a bazálnu sebaúctu, ktorá predstavuje určitý základ vytváraný v priebehu celého doterajšieho života. V puberte osciluje predovšetkým aktuálne sebaúcta. V nadväznosti na sebaúctu sa mení aj sebadôvera pubescentov, ktorá je rovnako ovplyvnená ich sociálnym zázemím a závisí od ich prijatia a ocenenia inými ľuďmi, v tomto období najmä rovesníkmi. Názor rovesníkov sa v čase puberty stáva veľmi dôležitým kritériom sebahodnotenia pubescentov (Vágnerová, 2012).

Citová labilita sa prejavuje aj navonok, emocionálne reakcie pubescenta sú v porovnaní s minulým obdobím nápadnejšie a zdajú sa byť vo vzťahu k vyvolávajúcim podnetom menej primerané. Tento fakt je spôsobený aj tým, že sebaovládanie pubescenta je zatiaľ pomerne nezrelé.

Vďaka spomenutým zmenám sa pubescent stáva uzavretejším a menej otvoreným voči svojmu okoliu, kde Vágnerová (2012) to charakterizuje pojmom introvertovanosť, prevažuje u neho neistota vyplývajúca z nižšej sebaúcty a sebadôvery. Navonok sa pubescent takisto javí labilne, čo je často viditeľné na niektorých menej primeraných emocionálnych reakciách na rôzne podnety.

V súvislosti s Petridesovým členením dotazníkov určil detskú verziu dotazníka TEIQue do vekového obdobia 8 až 13 rokov, čo pokrýva obdobie stredného školského veku a zároveň aj obdobie prepuberty (straší školský vek). Ide o vývinovo dve pomerne rozdielne obdobia. Prvé z nich spadá do detstva a druhé do dospievania, no hranica medzi nimi nie je striktné daná. Najmä začiatok obdobia dospievania je daný biologicky, ktorý je časovo veľmi individuálny (Macek, 2003). Z pohľadu emocionality sú však obe obdobia silne ovplyvnené egocentrizmom až do približne 13. roku života, kedy vďaka vývinu myslenia sú schopní sebareflexie, čím začnú pomaly prekračovať a ustupovať od egocentrického vnímania sveta a začnú pristupovať aj k vlastnému prežívaniu aj z pohľadu druhého človeka.

1.4.3 RANÁ ADOLESCENCIA (14. ROK – 15. ROK)

V 13. roku vrcholí puberta a začína jej pokojnejšia fáza dospievania. Pokračuje však nechť dávať svoje emócie najavo, zvyšuje sa však tendencia zaoberať sa a skúmať vlastné emócie, uľpievať na probléme a opakovane analyzovať rôzne zážitky. Ide o tzv. emocionálnu rumináciu. Zvýšené sebauvedomovanie, neistota a nárast kritických reakcií iných ľudí smerom k adolescentovi často vedie k ich celkovému nárastu negatívnych emócií a afektívnych rozlád. Typickým prejavom premeny identity adolescenta v tomto období v súvislosti s negatívnymi emóciami je vzťahovačnosť adolescenta, ktoré je výrazom ich osobnej neistoty (Vágnerová, 2012).

Celkovo však oproti obdobiu puberty je pre jednotlivcov v ranej adolescencii charakteristické postupné doznievanie náladovosti a citovej lability. Podľa Kona (1986) je pre ranú a neskorú adolescenciu oproti predchádzajúcemu obdobiu typická väčšia extravertovanosť, nižšia impulzivnosť, emocionálna dráždivosť a väčšia stálosť citov. Puberta a raná adolescencia nemá vždy búrlivý emocionálny priebeh. Závisí aj od rodinných a osobnostných faktorov, ktoré tvoria sociálne pozadie pubescentov a adolescentov. Problémy s výkyvmi emocionality majú najmä tí dospievajúci, u ktorých sa prejavila emocionálna nestabilita už v detstve (Macek, 2003). Zvláštny význam získavajú v ranej adolescencii emócie a city erotickej oblasti života, estetické a mravné cítenie (Macek, 2003).

1.4.4 NESKORÁ ADOLESCENCIA (16. ROK – 19. ROK)

Adolescencia ako ďalšia časť obdobia dospievania je takisto obdobím komplexnejšej premeny, kedy sa nemení len osobnosť dospievajúceho, ale zároveň aj jeho sociálne pozície. Sebahodnotenie adolescenta a jeho sebadôvera sú oproti predchádzajúcemu obdobiu viac pozitívnejšie. Prispieva k tomu aj fakt uvedomovania si vlastnej atraktivity, ktorá slúži ako prostriedok na dosiahnutie sociálnej akceptácie a prestíže adolescentov. Súčasťou identity adolescenta sa stáva aj vedomie jeho fyzickej sily a obratnosti. K sebahodnoteniu a sebadôvere adolescenta však prispieva stále aj hodnotenie iných ľudí, a ich názory sú pre adolescentov subjektívne veľmi dôležité. Príčinou je doposiaľ pretrvávajúca neistota adolescenta a s ňou logicky súvisiace pochybnosti o svojej vlastnej hodnote. Na druhej strane ale platí, že ako sa počas tohto obdobia adolescent stáva vyspelejším a istejším, odpútava sa zo závislosti na rovesníckej skupine, viac sa spolieha na vlastný názor a dokáže vyjadriť svoj nesúhlas nielen rodičom, ale aj skupine kamarátov.

S odpútavaním od rovesníckej skupiny súvisí aj proces osamostatňovania a rozvoja identity. Poslednou fázou individuácie je dosiahnutie úplnej samostatnosti a vytvorenie identity, ktorá potvrdzuje jedinečnosť osobnosti a je aspoň približne realistická. To znamená, že sebahodnotenie adolescenta a jeho hodnotenie ostatnými ľuďmi sa zásadným spôsobom nelíšia. Takáto identita ovplyvňuje budúce smerovanie, ale aj aktuálne správanie a prežívanie jedinca (Vágnerová, 2012).

Macek, Mareš, Ježek a Valášková (in Macek, 2003) zistili, že existuje významne nižšia emocionálna stabilita u sedemnást' ročných dievčat, než u chlapcov tohto veku. Súčasťou emocionálnej istoty je aj naďalej pre adolescenta stabilné priateľstvo. Potreba udržiavať stabilné priateľstvo vyplýva z potreby vzťahu s jedincom, ktorý je obdobne zameraný, najmä na základe pocitu vzájomného pochopenia a akceptácie. Takéto priateľstvá môžu pretrvávajúť ešte z čias základnej školy, ale môže ísť aj o novo nadviazané vzťahy, predovšetkým opäť zo školského prostredia.

V období adolescencie nie sú už ničím novým vzťahy založené na láske, ktoré môžeme chápať ako prejav potreby poznania, resp. sebapoznania, no na inej, novej úrovni sebapoznania. Väčšina adolescentných lások má však charakter experimentov. Adolescentných partnerský vzťah môže prinášať uspokojenie nielen na emocionálnej úrovni, ale aj v oblasti seberealizácie, pretože môže prispievať k dosiahnutiu určitej sociálnej prestíže. Adolescenti oboch pohlaví radi prezentujú svojich partnerov pred rovesníkmi, pretože ich kvalitou potvrdzujú svoju atraktivitu, čím získavajú väčšiu sebaistotu.

Adolescencia je v oblasti emocionálneho prežívania charakteristická kvalitnejším poznávaním a interpretáciou prežívaného. Na rozdiel od detí a pubescentov, ktorí ešte nie sú schopní svoje pocity vhodnejším spôsobom interpretovať a vyznať sa v nich, adolescenti sú už v tejto oblasti zručnejší.

Citové zážitky adolescentov sú autentické (v zmysle ich nefalšovanosť a intenzity) a prispievajú k lepšiemu sebapoznaniu špecifickosti adolescenta. Dôraz na emocionálne hodnotenie je typické pre adolescentné obdobie, pomerne často však vedie k neistote adolescenta.

Sebaistotou adolescenta (pokiaľ ju vôbec mal) obyčajne otrasie nástup do zamestnania. Jeho znalosti a schopnosti sú v porovnaní so skúsenejšími kolegami slabé a reakcie spolupracovníkov väčšinou jeho sebavedomie nepodporia. Reakcie, samozrejme, môžu byť rôzne - zhovievavé, podceňujúce, niekedy aj výsmešné až zámerne ponižujúce,

najmä v profesiách, v ktorých sa adolescenti v ich veku môžu zamestnať, čo takisto narúša novonadobudnutú a nestabilnú sebadôveru.

Adolescencia je tak obdobím, kedy stúpa sebadôvera adolescenta v súvislosti s novými sociálnymi rolami a pozíciami, ktoré aj vďaka svojmu veku získal, no čerstvo nadobudnutá sebadôvera a osamostatnená identita ešte nie je natoľko stabilná, aby nebola ovplyvnená aktuálnymi emóciami adolescenta. Všeobecne však vedomie vlastnej atraktivity a fyzickej sily posúva adolescenta k pozitívnejšiemu emocionálnemu ladeniu a optimizmom smerom k budúcnosti.

1.4.5 VYNÁRAJÚCA SA DOSPELOSŤ (20. ROK – 25. ROK)

V ostatných rokoch sa v ontogenetickej psychológii začal používať nový termín vnárajúca sa dospelosť, ktorý tvorí akýsi prechod medzi obdobím dospievania a samotnou plnou (najmä psychologickou) dospelosťou a ktorý súvisí s prirodzeným vývojom ľudskej spoločnosti. Pojem vnárajúca sa dospelosť (20.-25. rok) je pomerne novozavedeným pojmom v ontogenetickej psychológii a nesie so sebou reflexiu zmien, ktoré nastali počas ostatných desaťročí v generácii mladých dospelých. Arnett (2006) definuje túto životnú fázu ako istý medzistatus, obdobie skúmania vlastnej identity, experimentovania a hľadania seba samého v oblasti profesijnej aj vzťahovej a ako obdobie postupného preberania zodpovednosti za vlastné konanie. Mladí ľudia „testujú“ život ešte predtým, než vstúpia do sveta dospelých. Špecificky sa toto obdobie týka najmä tej časti populácie, ktorá študuje na vysokých školách.

Ide o obdobie predchádzajúce plnej dospelosti a zároveň nadväzujúce na obdobie dospievania a hlboko zasahujúce do vekového obdobia, ktoré sa ešte pred niekoľkými desaťročiami spájalo so sociálnym statusom dospelého jedinca. Kým pre obdobie adolescenta a plnej dospelosti máme k dispozícii normatívne pravidlá, pomerne jasné predstavy a očakávania spájané so „správnym“ správaním sa adolescenta a dospelého človeka, tak pre „medziobdobie“ tieto absentujú (Džambovič, 2017).

Pre vnárajúcu sa dospelosť je typická neochota prijať záväzky spájané s dospelými rolami (vrátane rol rodičovských a manželských, tzv. moratórium) a ešte neúplné odpútanie sa od orientačnej rodiny. Narastá fenomén tzv. spätných krokov prejavujúci sa napríklad opätovným návratom mladých dospelých do domácnosti rodičov.

Kým u jednej skupiny mladých ľudí je vnárajúca sa dospelosť reakciou na možnosti neustáleho a slobodného experimentovania v rôznych sférach života, u druhej skupiny skôr odpoveďou na mnohé bariéry, ktoré znamenajú problém s ekonomickým, rezidenčným a

sociálnym osamostatnením. V konečnom dôsledku môže takéto zložitejšie obdobie dospievania u mladých ľudí spôsobovať podlomenie sebadôvery, narastajúcu neistotu a problematické dosiahnutie nezávislosti a autonómie.

Vývinová psychológia (Vágnerová, 2007) rozdeľuje jednotlivé obdobia ľudskej dospelosti do niekoľkých etáp: obdobie mladej dospelosti (20–40 rokov), obdobie strednej dospelosti (40–50 rokov), obdobie staršej dospelosti (50–60 rokov) a staroba (ďalej je rozdelená na obdobie ranej staroby 60–75 rokov a pravej staroby 75 a viac rokov).

1.4.6 MLADÁ DOSPELOSŤ (25. ROK – 40. ROK)

Za jeden z príznakov dosiahnutia psychologickkej dospelosti označuje Vágnerová (2007) schopnosť ovládať svoje emócie a prežívanie. Dospelý človek je podľa autorky schopný odložiť alebo vzdať sa vlastného uspokojenia a dokáže svoje aktuálne potreby podriaďiť sociálne významnejším. Dospelosť je tak spojená predovšetkým s obmedzením egocentrickosti jednotlivca. Dosiahnutie dospelosti je spojené aj s väčšou sebaistotou, sebadôverou, ale aj sebakritickosťou a s vedomím vlastných síl a kompetencií, ktoré sú predpokladom sebestačnosti a ktoré sa prejavujú väčšou osobnou vyrovnanosťou. Zároveň sa mladý dospelý zmieruje s faktom, že problémy bývajú zložité a nejednoznačné a že sa v priebehu času menia, čomu je potrebné sa prispôbovať a náročné situácie prekonávať.

Mnohé výskumy (Ryff & Singer, 2009; Markus et al., 2004; Umberson, Pudrovska a Reczek, 2010; Vaillant, 2002 a i. in Vágnerová, 2007) potvrdili, že v období dospelosti prispievajú k stavu životnej pohody a emocionálnej stability pozitívne vzťahy s významnými jednotlivcami. Ide najmä o vzťahy s vlastnou rodinou - najmä so životnými partnermi, deťmi a rodičmi, ale patria sem aj stabilné intímne vzťahy v dospelosti. Rovnako spokojnosť s prácou je úzko spojená s dobrými vzťahmi na pracovisku; s prácou, ktorá je pre nich zaujímavá a poskytuje príležitosti na postup či umožňuje určitú nezávislosť, a až v druhom rade je spokojnosť s prácou spojená so spokojnosťou so samotným platom. (Mohr & Zoghi, 2006; Iyengar, Wells a Schwartz, 2006 in Vágnerová, 2007) Nedostatok pozitívnych a zmysluplných vzťahov v dospelosti môže viesť k tomu, čo Erikson vo svojej teórii psychosociálneho vývoja nazval krízou intimity vs. izolácie. V mladej dospelosti sa ľudia zvyčajne zaujímajú o vytváranie zmysluplných vzťahov; ak mladí dospelí nie sú schopní nadviazať zmysluplné vzťahy s rodinou, priateľmi alebo komunitou, podliehajú osamelosti.

Mladá dospelosť je dobou nádejí a ich postupného napĺňania. Väčšina životných plánov sa začína alebo v blízkej či vzdialenejšej budúcnosti ešte len uskutoční. Mladý človek

je otvorený všetkému novému, najmä prijatiu nových rolí, ktoré vníma ako potrebné na získanie skúseností a sebaoptvrdenia. Väčšina mladých dospelých je chránená svojou neskúsenosťou, optimizmom a atraktivitou nových zážitkov. Starší ľudia bývajú vo svojom rozhodovaní opatrnejší.

Ako sme už spomenuli, jedným z príznakov dosiahnutia dospelosti je zvládanie vlastných emócií a náročných situácií. A dospelosť so sebou prináša obdobia a situácie, v ktorých človek musí zvládať svoje náročnejšie životné úlohy, ktoré v konečnom dôsledku ovplyvňujú jeho emócie aj prežívanie.

Mladá dospelosť prichádza s osobitnými vývinovými úlohami, ktoré predstavujú životné rozhodnutia v oblasti voľby profesie, životného partnera a rozhodnutia mať potomkov. Tieto závažné rozhodnutia zároveň v mladej dospelosti vedú k následnému bilancovaniu, ktoré býva označované ako „štvrtstoročná kríza“ a „kríza stredného veku“. Štvrtstoročná kríza sa zvyčajne vyskytuje vo veku od 25 do 30 rokov a môže k nej dôjsť napr. po narodení dieťaťa alebo ak jednotlivec vyštudoval vysokú školu a nemôže si nájsť prácu vo svojom zvolenom odbore.

1.4.7 STREDNÁ DOSPELOSŤ (40. ROK – 50. ROK)

Medzi hlavné príčiny krízy v stredného veku, ktorou začína stredná dospelosť, patria problémy v práci, problémy v manželstve, deti vyrastajúce a opúšťajúce domov alebo starnutie alebo smrť rodičov. Ku kríze stredného veku dochádza okolo 40-teho roku života, počas Eriksonovej fázy generativity verzus stagnácie, kedy ľudia premýšľajú o svojom prínose pre svet. Generativita vo všeobecnosti znamená, že dospelí chcú mať deti, aby mali komu odovzdať a prenechávať svoje hodnoty. V širšom zmysle generativita znamená predovšetkým produktivitu a tvorivosť. Ak sa dospelému človeku potrebu generativity nedarí dostatočne naplňať, riskuje stagnáciu, v ktorej sa jeho osobnosť ochudobňuje a on regreduje do záujmu o seba samého. Starostlivosť – základná psychická charakteristika tohto štádia – je naša potreba starať sa o druhých a učiť ich. Učenie druhých naplňa našu potrebu cítiť, že sme pre nich dôležití, a chráni nás pred prílišným sústredovaním sa na seba samých. (Matula, 2011)

Podľa Vágnerovej (2007) je dôležitou súčasťou stredného veku stereotyp. Pre jednotlivca môže byť na jednej strane stereotyp prijateľný, pretože neprináša záťaž a neistotu, no na druhej strane môže byť stereotyp prežívaný jednotlivcami ako nudný a neprinášajúci emocionálne uspokojenie.

Medzi dôležité faktory životnej spokojnosti v polovici dospelosti môže patriť vyjadrovanie lásky prostredníctvom viac ako sexuálnych kontaktov, udržiavanie zdravých životných návykov, pomoc dospelým rastúcim a dospelým deťom zodpovedným dospelým, zrieknutie sa ústrednej úlohy v živote dospelých detí, vytvorenie pohodlného domova, hrdosť na úspechy, starostlivosť o starnúcich rodičov, prispôsobenie sa fyzickým zmenám stredného veku a tvorivé využitie voľného času.

Vágnerová (2007) uvádza, že v období strednej dospelosti môže jednotlivec do určitej miery rozvíjať svoju emocionálnu inteligenciu, ktorá je predpokladom ich subjektívnej pohody a sociálnej úspešnosti. Podľa tejto autorky sú ľudia v období strednej dospelosti na vrchole svojej emocionálnej zrelosti, sú schopní sa orientovať vo svojich pocitoch a ovládať ich a rovnako zručne vedia vnímať a interpretovať emócie druhých. Upozorňuje však na to, že to neznamená, že takto zruční jednotlivci sa nemusia zároveň cítiť šťastní.

1.4.8 STARŠIA DOSPELOSŤ (50. ROK – 60./65. ROK)

Základným príznakom staršej dospelosti je už aj viditeľné starnutie, ktoré sa prejaví zmenami postoja k sebe samému, k druhým ľuďom, ale aj zmenami postoja k okolitému svetu. Telesné a najmä hormonálne zmeny staršej dospelosti spôsobujú o.i. zvýšenú unaviteľnosť a nižšiu odolnosť voči záťaži. Preto starnúci človek uprednostňuje vo svojom živote stereotyp, má rád pokoj a pohodu, ktoré so sebou prináša úsporu energie a zároveň pocit istoty. Pozitívom tohto obdobia je to, že sa naučili odolávať tlakom zo svojho sociálneho okolia a udržať si stále prijateľnú náladu, aj keď (najmä v záujme úspory vlastnej energie) neprežívajú stavy búrlivého nadšenia, ani stavy hlbkej nespokojnosti. (Vágnerová, 2007)

Pocit životnej a osobnej pohody pozitívne ovplyvňujú blízke vzťahy k druhým ľuďom, ktoré sa v tomto období opäť prehĺbujú a niekedy dochádza aj k ich opätovnému oživeniu. Starší človek takisto nachádza svoju hodnotu aj v oblastiach, ktoré môžu byť užitočné pre jeho potomstvo, event. pre ďalšiu generáciu úplne všeobecne. Významnou súčasťou identity starnúceho človeka sa stáva prarodičovstvo.

Pocitu osobnej pohody v období staršej dospelosti na druhej strane neprispieva vedomie straty vlastnej atraktivity, čo môže byť ťaživé najmä pre ženy, ktoré v období klimaktéria strácajú nie len svoju biologickú funkciu, ale aj časť svojej sociálnej prestíže. Ďalším negatívnym podnetom vedúcim k poklesu osobnej pohody je odchod do dôchodku, čím jednotlivec stráca pocit spoločenskej aj všeobecnej užitočnosti. Identitu a tým aj osobnú

pohodu v tomto období ďalej negatívne ovplyvňuje aj všeobecné vedomie príslušnosti ku starnúcej generácii (so všetkými negatívnymi presvedčeniami a konotáciami, ktoré so sebou nesie ageizmus) a to aj v tom prípade, keď sa ich tieto skutočnosti ešte priamo nedotýkajú, teda nie sú napr. ešte závažne chorí, neovdoveli, nešli do predčasného dôchodku a pod. Ďalším negatívnym faktorom, ktorý ovplyvňuje identitu jednotlivca v období staršej dospelosti je úpadok a následne smrť vlastných rodičov, ktorí sú z tohto pohľadu akýmsi biologickým zrkadlom staršieho dospelého, pretože prostredníctvom rodičov vidí svoju vlastnú budúcnosť.

V období staršej dospelosti sa začína meniť postoj k vlastnému životu. Človek splnil takmer všetky vývinové úlohy života a pripravuje sa na jeho poslednú fázu. Emocionálna zrelosť tohto obdobia prináša so sebou nárast ovládania vlastných emócií a schopnosť udržať si prijateľné emocionálne naladenie počas tohto obdobia. Až ku jeho koncu tohto vývinového obdobia sa môže bazálne emocionálne ladenie zhoršiť prostredníctvom nových požiadaviek a strát typických pre toto obdobie ontogenézy (Vágnerová, 2007).

1.4.9 STAROBA (65. ROK +)

Z hľadiska ageizmu je staroba obdobím strát, celkového úpadku a zhoršenej kvality života, starí ľudia majú nízky sociálny status, sú im pripočítané prevažne negatívne osobnostné vlastnosti a nízke kompetencie.

V súvislosti so sociálnymi, telesnými aj psychickými zmenami prichádza v starobe aj zmena emocionálneho prežívania starých ľudí. Zmeny nie sú ovplyvnené len jedným z vymenovaných faktorov, ale väčšinou ide o ich vzájomný vplyv a súhru. Po telesnej stránke dochádza ku zmenám v CNS, v rámci ktorej sa znižuje funkčnosť podkôrových centier ovplyvňujúcich emocionálne prežívanie. Kompenzácia podkôrových centier sa u starších ľudí prejaví spracovaním citového v oblasti strednej prefrontálnej kôry, ktorá je zároveň spojená s ovládaním emócií. V dôsledku týchto zmien starí ľudia dokážu lepšie kontrolovať svoje emocionálne reakcie. No pri rôznych emocionálnych zručnostiach sa prejavajú aj mnohoročné skúsenosti seniorov, vďaka ktorým vykazujú lepšie pochopenie vlastných prežívaných emócií. (Vágnerová, 2007)

V tomto období sa ale začína pokles intenzity a frekvencie emocionálneho prežívania, pričom sa mení aj ich kvalita. Postupne dochádza k plynulému poklesu počtu pozitívnych a k nárastu negatívnych emócií. V emocionalite starnúcich ľudí sa môžeme stretnúť s dvoma

protichodnými tendenciami– na jednej strane prichádza celkové upokojenie, zmiernenie a spomalenie (odchod do dôchodku, zníženie požiadaviek a následným znížením prežívaného stresu a pod.) a na druhej strane sa zvyšuje podráždenosť, či citlivosť na určité podnety, narastá citová labilita a znižuje sa aj odolnosť voči záťaži (v dôsledku zhoršujúceho sa zdravotného stavu, ubúdania rôznych kompetencií starnúcich ľudí, nárast rizika osobne významných strát a následného narastania pocitov neistoty).

Zvýšená citová labilita starých ľudí často vedie k ich úzkostiam a depresiám. Zvyšuje sa aj ich sugestibilita, tzn. sú ľahko emocionálne ovplyvniteľní. Zmeny a výkyvy citového ladenia ovplyvňujú následne všetky ostatné psychické funkcie. Zhoršujú kvalitu pozornosti a pamäťových funkcií, znižujú využitie rozumových schopností, obmedzujú motiváciu k akejkoľvek aktivite a tým aj celkovú adaptačnú rezervu starého človeka. Starí ľudia mávajú častejšie zhoršené emocionálne ladenie a z toho vyplýva aj pocit celkovej osobnej nepohody. Ako však preukázal výskum Mroczecka a Kolarza (1998, in Vágnerová, 2007) pocit pohody sa v starobe nemusí zákonite výrazne znižovať. Spomenutí autori porovnali vzorku generačnej kohorty v období ranej staroby, ktorú predstavovali vyrovnaní a spokojní seniori a na druhej strane negatívne naladení seniori, u ktorých prevládala celková emocionálna rozladenosť, tzv. mrzutosť. Pri porovnaní subjektívnej pohody týchto dvoch vzoriek seniorov zistili, že objektívne sa ich životy príliš nelíšili, pocit vnímanej pohody bol tak závislý od spôsobu interpretácie vlastnej situácie.

Faktom však ostáva, že v období staroby narastá počet jednotlivcov, ktorí sa v starobe necítia dobre a považujú toto obdobie za náročné a nepríjemné. Príčinami môže byť narastajúca potreba citovej istoty a bezpečia. Starý človek sa celkovo cíti oveľa viac ohrozený a niekedy nejde len o precitlivenosť, ale o reálne riziko - napr. choroba či ovdovenie. Istota a bezpečie sa stáva významnejšou hodnotou, než bola predtým. Starý človek si uvedomuje úbytok svojich síl i kompetencií. Prestáva si dôverovať a zmieruje sa s určitou mierou závislosti na iných ľuďoch.

Podľa Eriksona (1963) je hlavnou úlohou staroby dosiahnuť integritu vlastného života. Integrita človeka odráža všetko, čím bol, čo robil a čo dosiahol. Nadobudnutie integrity sa prejavuje prijatím svojho života ako celku a pochopením jeho zmyslu. Vyrovnanie sa s vlastným životom uľahčuje aj vyrovnanie sa so smrťou ako jeho nevyhnutným dôsledkom.

Súhrnné údaje s vybranými deskriptívnymi ukazovateľmi globálnej črtovej EI meranej dotazníkmi TEIQue sa nachádzajú v Prílohe 3.

2 DOTAZNÍK ČRTOVEJ EMOCIONÁLNEJ INTELIGENCIE PRE DETI (TEIQUE-CSF)

Detská krátka forma TEIQUE-CSF (*Trait Emotional Intelligence Questionnaire – Children Short Form*, k dispozícii v Prílohe 1) je určená na meranie úrovne črtovej emocionálnej inteligencie u detí vo veku od 8 do 12 rokov. Poskytuje možnosť posúdenia globálnej EI, ktorá je súhrnom deviatich emocionálnych komponentov (adaptabilita, emocionálny temperament, expresia, percepcia a regulácia emócií, nízka impulzivita, medziľudské vzťahy, sebaúcta a sebamotivácia). Ide tu teda o miernu modifikáciu vyššie prezentovaného modelu črtovej EI v zmysle jeho prispôsobenia danému vývinovému obdobiu. Emocionálne komponenty stručne približujeme v Tabuľke 3.

Tabuľka 3 Emocionálne komponenty obsiahnuté v dotazníku TEIQUE-CSF (Mavroveli, & Petrides, 2008)

<i>Komponent</i>	<i>Krátky opis</i>
Adaptabilita	Týka sa prežívania dieťaťa vzhľadom na prispôbovanie sa novým situáciám a ľuďom.
Emocionálny temperament	Týka sa seba-percepcie dieťaťa vo vzťahu k tomu, aké emócie a ako intenzívne prežíva.
Expresia emócií	Týka sa seba-percepcie dieťaťa, ako efektívne vie prejsť svoje emócie.
Percepcia emócií	Týka toho, ako vie dieťa pochopiť svoje emócie a emócie iných.
Regulácia emócií	Týka sa seba-percepcie dieťaťa, ako dobre vie regulovať svoje emócie.
Nízka impulzivnosť	Týka sa toho, ako dobre vie dieťa kontrolovať samé seba a svoje impulzy.
Interpersonálne vzťahy	Týka sa vnímania kvality vzťahov s rovesníkmi dieťaťom.
Sebaúcta	Týka sa seba-percepcie vlastnej hodnoty.
Sebamotivácia	Týka sa sebauvedomenia si vlastných pohnútok a motivácie.

Krátka forma dotazníka bola vytvorená z pôvodnej plnej verzie dotazníka TEIQUE-CF vyňatím relevantných položiek so snahou zabezpečiť čo najširšie krytie konštruktu črtovej EI, a zároveň dosiahnuť dostatočnú vnútornú konzistenciu skráteného nástroja.

Čo sa týka slovenských verzií dotazníkov radu TEIQue, bolo po kompetentne prevedenom preklade a jazykovej korektúre potrebné posúdiť psychometrické vlastnosti – reliabilitu a validitu.

Reliabilita (spoľahlivosť) sa vzťahuje k opakovateľnosti a ucelenosti výsledkov získaných meracím nástrojom, poukazuje na presnosť nástroja, resp. vyjadruje veľkosť chýb vznikajúcich pri meraní. Základnými aspektmi reliability sú stabilita výsledkov v čase a vnútorná konzistencia nástroja. Nakoľko ne/stabilita v čase nemusí byť len ukazovateľom ne/reliability nástroja, ale aj prirodzených výkyvov meranej črty v čase, a teda by – najmä v turbulentnejšom vývinovom období – mohla skutočnú reliabilitu nástroja podhodnocovať (Urbánek et al., 2011), zamerali sme sa pri posudzovaní len na aspekt vnútornej konzistencie, a to tak na úrovni dvoch častí nástroja (tzv. split-half odhad reliability), ako aj na úrovni jednotlivých položiek.

Validita (platnosť) meracieho nástroja sa vzťahuje k samotnému meranému konštruktú v tom zmysle, či je reálne meraný práve on. Tzv. konštruktívú validitu možno považovať za rozhodujúcu nielen pre potvrdenie platnosti meracieho nástroja, ale aj za dôkaz zmysluplnosti, opodstatnenosti meraného konštruktú ako vyjadrujúceho konkrétnu psychickú realitu. Pri konštruktivej validizácii sa postupuje tak, že sa na základe teoretického vymedzenia meraného konštruktú zvolia iné psychologické konštrukty, s ktorými by mal meraný konštrukt súvisieť a následne sa tieto vzťahy empiricky overujú. Konštruktívú validitu nástroja považujeme spolu s ostatnými výskumníkmi (Hendl, 2009; Urbánek, 2011; Mathews et al., 2007) za najvýznamnejší ukazovateľ validity.

V iných publikáciách sme prezentovali empirické argumenty v prospech dostatočnej reliability a validity plnej detskej formy dotazníka TEIQue-CF (napríklad Salbot et al., 2011; Kaliská & Salbot, 2014; Kaliská & Nábělková, 2015). V tejto kapitole sumarizujeme výskum zistenia ohľadom krátkej detskej formy dotazníka TEIQue-CSF.

2.1 ŠTATISTICKÁ DESKRIPCIA ŠTANDARDIZAČNÉHO SÚBORU DETÍ

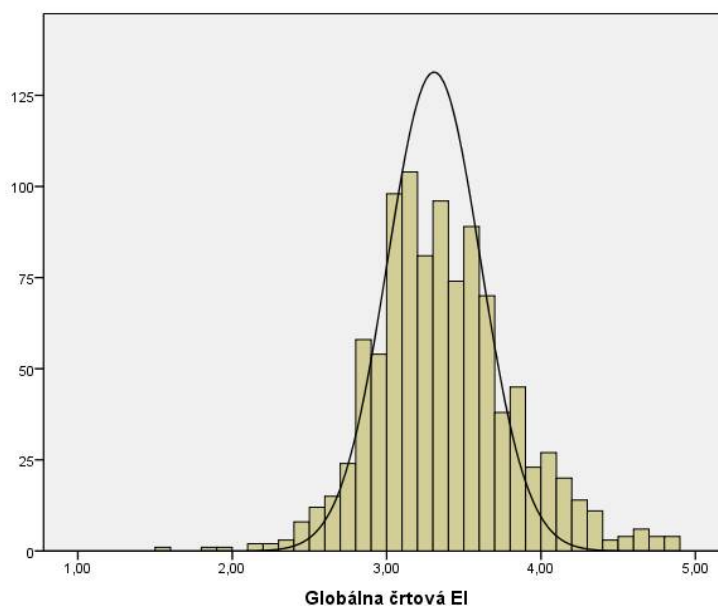
Naša výskumná vzorka celkovo zahŕňala žiakov 32-tich základných škôl y celého Slovenska (N=992) vo veku od 8 do 13 rokov (priemerný vek: 10,9 roka /SD=1,4/). Z celkového počtu bolo 535 (53,9%) dievčat a 457 (46,1%) chlapcov. Zber dát prebiehal počas rokov 2013 až 2019 v rámci našich čiastkových výskumov na území celého Slovenska. Základné deskriptívne ukazovatele pre globálnu črtovú EI meranú dotazníkom TEIQue-CSF na tejto vzorke prezentujeme v Tabuľke 4.

Tabuľka 4 Deskriptívne ukazovatele globálnej úrovne črtovej EI meranej dotazníkom TEIQue-CSF (N=992)

	Min	Max	AM	SD	Mdn	šikmost'	špicatosť
Globálna črtová EI	1,50	4,89	3,37	0,45	3,33	0,38	0,78

Min – minimum, Max – maximum, AM – priemer, SD – smerodajná odchýlka, Mdn – medián

Rozdelenie premennej globálna EI meranej dotazníkom TEIQue-CSF sme posúdili na základe opisných charakteristík tvaru rozdelenia (koeficienty špicatosti a šikmosti), nakoľko väčšia výskumná vzorka pri štandardnom testovaní normality nadhodnocuje významnosť odchýlok od normálneho rozdelenia. Ani jeden z koeficientov (Tabuľka 2) nenaznačuje výrazný rozdiel rozdelenia črtovej EI voči normálnemu rozdeleniu. Opticky možno normalitu rozdelenia črtovej EI doložiť aj histogramom na Obrázku 2.

Obrázok č. 2. Histogram rozdelenia globálnej črtovej EI u detí (N=992)

Ďalej v Tabuľke 5 prezentujeme výsledok štatistickej analýzy interpohlavných rozdielov v črtovej EI na detskej vzorke. Mierne vyššie priemerné skóre sme identifikovali u dievčat v porovnaní s chlapcami a vzhľadom na relatívne veľkú vzorku sa tento interpohlavný rozdiel preukázal ako štatisticky významný ($p=0,01$). Na základe posúdenia vecnej (praktickej, klinickej) významnosti rozdielu (tzv. *effect size*/veľkosť účinku) pomocou Cohenovho indexu ($d=0,19$), tu ide o zanedbateľne malý rozdiel medzi chlapcami a dievčatami, preto sme pri ďalších analýzach interpohlavné odlišnosti nereflektovali.

Tabuľka 5 Výsledky porovnania globálnej úrovne črtovej EI u chlapcov (N=457) a dievčat (N=535)

		AM	SD	p-hodnota (t-test)	Cohenovo d
Globálna črtová EI	Dievčatá	3,36	0,42	p=0,01	d=0,19
	Chlapci	3,28	0,41		

2.2 RELIABILITA DOTAZNÍKA TEIQUÉ-CSF

Odhad reliability metódou split-half sme realizovali na základe rozdelenia dotazníka TEIQue-CSF na dve polovice, pričom ako ukazovateľ zhody medzi nimi nameranými výsledkami bol vyčíslený Spearman-Brownov koeficient. Jeho hodnotu ($r_{xx}=0,81$) možno považovať za plne akceptovateľnú, dokladajúcu dostatočnú vnútornú konzistenciu na úrovni dvoch častí nástroja TEIQue-CSF. Výsledok analýzy reliability metódou split-half prezentujeme v Tabuľke 6.

Tabuľka 6 Odhad reliability dotazníka TEIQue-CSF metódou split-half (N=820)

Split-half analýza reliability			
Cronbachovo alfa	časť 1	α	0,74
		položiek	18
	časť 2	α	0,72
		položiek	18
r medzi dvomi časťami			0,73
Spearman-Brownov koeficient		r_{xx}	0,85

Reliabilita TEIQue-CSF v zmysle vnútornej konzistencie dotazníka bola zisťovaná aj na úrovni jednotlivých položiek pomocou Cronbachovho koeficientu alfa. Hodnota vyčísleného koeficientu poukazuje na dostatočnú vnútornú konzistenciu (Tabuľka 7).

Tabuľka 7 Položková vnútorná konzistencia dotazníka TEIQue-CSF (N=820)

	Počet položiek	Cronbachovo alfa
Globálna črtová EI	36	0,84

2.3 VALIDITA DOTAZNÍKA TEIQUE-CSF

Za účelom overenia konštruktivej validity boli okrem 36-položkového dotazníka TEIQue-CSF pre deti ako súčasť výskumných batérií použité nasledujúce metodiky.

- TIPI (*Ten-Item-Personality-Inventory*) – 10-položkový nástroj na posúdenie osobnosti jednotlivca vychádzajúci z koncepcie *Big Five*, kde každá z položiek obsahuje adjektíva, ktoré: 1. reflektujú celú šírku variability charakteristík obsiahnutých v črte, 2. ponúkajú charakteristiku negatívneho i pozitívneho pólu črty, 3. neposkytujú opis na základe extrémnych vlastností črty, 4. nie sú formulované negatívne a 5. minimalizujú nadbytok charakteristík črty (Gosling, 2003). Výsledkom merania je profil jednotlivca v osobnostných faktoroch extravézia, prívetivosť, svedomitosť, emocionálna stabilita a otvorenosť.
- RŠS (*Rosenberg's Self Esteem Scale*, 1965) – *Rosenbergova škála sebahodnotenia* obsahuje 10 výrokových položiek so 4-bodovou škálou sýtiacich dve dimenzie vzťahu k sebe – sebaocenenie a sebaznevažovanie.
- SEHP – *Škála emocionálnej habituálnej subjektívnej pohody* (Džuka & Dalbert, 2002) zisťuje frekvenciu prežívania psychických stavov: hnev, pocit viny, pôžitok, hanba, telesná sviežosť, strach, bolesť, radosť, smútok, šťastie. Respondenti posudzujú emócie, resp. pocity na 6-stupňovej škále od „takmer vždy“ po „takmer nikdy“.
- B-JEPI – štandardizovaný *Eysenckov osobnostný dotazník pre deti* v úprave J. Senku (1998) určený pre deti od 9 do 14 rokov. Obsahuje 78 položiek s možnosťou odpovedí Áno/Nie. Psychotizmus je dotazníku zastúpený 20 otázkami, extravézia je 21 otázkami, neurotizmus 21 otázkami a na kontrolu platnosti je 16 otázok, ktoré určujú lži-skóre.

- ŠAD – Škála na meranie úzkosti a úzkostnosti u detí vypracovaná C. D. Spielbergerom v úprave J. Müllnera et al. (1983) meria úzkosť, resp. úzkostnosť detí vo veku 10-15 rokov. Dieťa si k tvrdeniam vyberá jednu z možností na 4-stupňovej škále súhlasu od „vôbec nie“ po „veľmi“.
- Mezerov dotazník výskytu atypických prejavov školského a sociálneho správania sa zameraním sa na školské problémové správanie. Autorom je Mezera a slovenskú modifikáciu urobil Kováč. Dotazník meria 6 zložiek problémového správania a to: asociálne správanie, antisociálne správanie, maladaptívne správanie, negativistické správanie, inklinovanie k problémovej skupine a egocentrické správanie. Hodnotiaca škála je: nikdy, zriedka, občas často.

Konštruktívnu validitu dotazníka TEIQue-CSF sme sledovali na základe korelačných vzťahov globálnej črtovej EI s premennými meranými vyššie uvedenými nástrojmi. Zistené súvislosti očakávateľného smeru a sily svedčia v prospech dostatočnej konštruktivej validity overovaného nástroja TEIQue-CSF. Výsledky korelačných analýz prezentujeme v Tabuľkách 8 až 13.

Tabuľka 8 Korelácie globálnej črtovej EI s osobnostnými faktormi *Big Five*^x

	Extraverzia	Prívetivosť	Svedomitosť	Emocionálna stabilita	Otvorenosť
Globálna črtová EI	0,35**	0,53**	0,51**	0,48**	0,13 ^x
	0,75***	0,28**	0,28**	0,78**	0,20 ^{xx}

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

^x údaje od 179 žiakov základných škôl s priemerným vekom 11,24 ($SD=0,59$), z toho 56% dievčat (Kaliská, 2015a)

^{xx} údaje od 79 žiakov základných škôl s priemerným vekom 9,56 ($SD=0,56$), z toho 53% dievčat (z databázy autoriiek manuálu, nepublikované)

Tabuľka 9 Korelácie globálnej črtovej EI so sebahodnotením (sebaocenenie, sebaznevažovanie)^x

	Sebaocenenie	Sebaznevažovanie
Globálna črtová EI	0,54**	-0,31** ^x
	0,50**	-0,55** ^{xx}

** $p \leq 0,01$

^x údaje od 179 žiakov základných škôl s priemerným vekom 11,24 (SD=0,59), z toho 56% dievčat (Kaliská, 2015a)

^{xx} údaje od 79 žiakov základných škôl s priemerným vekom 9,56 (SD=0,56), z toho 53% dievčat (z databázy autoriek manuálu, nepublikované)

Tabuľka 10 Korelácie globálnej črtovej EI s frekvenciou prežívania pozitívnych/negatívnych emócií^x

	Výskyt pozitívnych emócií	Výskyt negatívnych emócií
Globálna črtová EI	0,38**	-0,31** ^x
	0,43**	-0,53** ^{xx}
	0,46**	-0,51** ^{xxx}

** $p \leq 0,01$

^x údaje od 179 žiakov základných škôl s priemerným vekom 11,24 (SD=0,59), z toho 56% dievčat (Kaliská, 2015a)

^{xx} údaje od 169 žiakov základných škôl s priemerným vekom 11,64 (SD=0,76), z toho 49% dievčat (Kaliská, Nábělková, & Salbot, 2015)

^{xxx} údaje od 79 žiakov základných škôl s priemerným vekom 9,56 (SD=0,56), z toho 53% dievčat (z databázy autoriek manuálu, nepublikované)

Tabuľka 11 Korelácie globálnej črtovej EI s osobnostnými faktormy *Giant Three* (psychotizmus, neurotizmus, extraverzia)^x

	Psychotizmus	Neurotizmus	Extraverzia
Globálna črtová EI	-0,40**	-0,38**	0,43**

** $p \leq 0,01$

^x údaje od 169 žiakov základných škôl s priemerným vekom 11,64 (SD=0,76), z toho 49% dievčat (Kaliská, Nábělková, & Salbot, 2015)

Tabuľka 12 Korelácia globálnej črtovej EI s úzkosťou^x

	Úzkosť
Globálna črtová EI	-0,52**

** $p \leq 0,01$

^x údaje od 169 žiakov základných škôl s priemerným vekom 11,64 ($SD=0,76$), z toho 49% dievčat (Kaliská, Nábělková, & Salbot, 2015)

Tabuľka 13 Korelácia globálnej črtovej EI s problémovým správaním žiakov základných škôl^x

	Asociálne správanie	Antisociálne správanie	Maladaptívne správanie	Inklinovanie k problémovej skupine	Negativistické správanie	Egocentrické správanie
Globálna črtová EI	-0,57**	-0,82***	-0,47*	0,22	-0,55**	-0,54**

* $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,01$, *** $p \leq 0,001$

^x údaje od 120 žiakov základných škôl vo veku 8 až 12 rokov, z toho 46% dievčat (z databázy autoriek manuálu, nepublikované)

2.4 VYHODNOCOVANIE DOTAZNÍKA TEIQUÉ-CSF

Zhrnieme, že dotazník TEIQue-CSF pozostáva z 36-tich položiek opatrených 5-stupňovou škálou súhlasu – nesúhlasu, je určený pre deti vo veku 8-12 rokov a jeho administrácia trvá približne 10-15 minút. Globálnu úroveň črtovej EI je možné vyčísliť ako sumu číselných odpovedí na všetky položky nástroja delenú celkovým počtom položiek, t. j. 36.

Reverzne obrátené skórovanie je pri položkách: 3, 6, 9, 12, 13, 15, 18, 21, 23, 24, 27, 29, 30, 33, 34, 35. Tam sa namiesto označenej číslice zarátava do celkového skóre jej invertovaná hodnota (t. j. 1=5, 2=4, 3=3, 4=2, 5=1).

Vo všeobecnosti možno dosiahnutú úroveň črtovej EI u detí orientačne interpretovať podľa hrubého skóre na základe odporúčaní S. Mavrovelli a K. V. Petridesa (2008) nasledovne:

4,5 – 5,0 = veľmi vysoká úroveň črtovej EI

3,5 – 4,49 = vysoká úroveň črtovej EI

2,5 – 3,49 = stredná úroveň črtovej EI

1,5 – 2,49 = nízka úroveň črtovej EI

0,5 – 1,49 = veľmi nízka úroveň črtovej EI.

V Tabuľke 14 ponúkame určité charakteristiky jednotlivcov dosahujúcich vysokú, resp. nízku úroveň globálnej črtovej EI meranej dotazníkom TEIQue-CSF.

Tabuľka 14 Interpretácia vysokého, resp. nízkeho skóre v dotazníku TEIQue-CSF

Globálna úroveň črtovej EI

<i>Vysoké skóre</i>	<i>Nízke skóre</i>
ľahká pripôsobivosť v nových situáciách a pri kontakte s novými ľuďmi	problémy s prispôbovaním sa
schopnosť identifikovať svoje emócie (pozitívne aj negatívne), ich adekvátne používanie, kontrolovanie a usmerňovanie, prežívanie šťastia	neschopnosť ukontrolovať svoje emocionálne výkyvy, nestabilita v prežívaní emócií časté prežívanie smútku
schopnosť ľahko a efektívne prejsť svoje emócie, empatia a reagovanie na potreby a prežívanie druhých schopnosť popísať svoje aktuálne prežívanie	ťažkosti v prejavovaní svojich emócií, zmätok pri ich identifikácii, problém s určením sprievodných javov prežívaných emócií
schopnosť presne identifikovať svoje emócie a emócie iných, porozumenie emóciám a ich úlohe v živote človeka	emocionálna neustálenosť, neschopnosť správne identifikovať prejavy emócií u seba a druhých
schopnosť odložiť svoje pohnútky na neskôr, dobrá sebakontrola schopnosť zapáliť sa pre úlohy a aktivity	netrpezlivosť, nepokojnosť, výbušnosť, napätie problémy so sebamotiváciou
schopnosť vytvárať priateľstvá, ktoré naplňajú	problémy vo vytváraní si rovesníckych vzťahov
uvedomovanie si vlastnej hodnoty, primerané sebavedomie, poznanie svojich silných a slabých stránok, spokojnosť so sebou samým	nespokojnosť, sebaodceňovanie, znížené sebavedomie

2.5 SLOVENSKE ORIENTAČNÉ NORMY PRE DOTAZNÍK TEIQUÉ-CSF

Dosiahnutú globálnu úroveň EI možno posúdiť, resp. porovnať na základe orientačných noriem na báze percentilov a z-skóre, ktoré prezentujeme v tejto podkapitole.

Percentilové normy sú zrozumiteľné nielen odborníkom, ale aj širšej verejnosti (napr. učiteľom a rodičom dieťaťa), pretože umožňujú vyjadriť relatívne poradie výsledku konkrétneho dieťaťa vyjadrené percentom rovesníkov, ktorí majú nižšie skóre ako ono. Percentilové normy majú ordinálny charakter, teda umožňujú zaradiť jednotlivcov do poradia podľa meranej premennej, v tomto prípade podľa globálnej úrovne črtovej EI.

Percentilové normy pre deti vo veku 8 až 13 rokov sme rozdelili na dve vývimové obdobia (stredný a starší školský vek) a prezentujeme ich v Tabuľke 15. Vzhľadom na to, že neboli identifikované vecne (prakticky a klinicky) významné interpohlavné rozdiely, boli percentilové normy vyčíslené nediferencovane pre detskú populáciu ako celok.

Tabuľka 15 Orientačné percentilové normy pre globálnu úroveň EI meranú dotazníkom TEIQue-CSF^x

		Globálna črtová EI	
		Stredný školský vek ^x	Starší školský vek ^{xx}
Percentily	5	2,61	2,72
	10	2,85	2,83
	15	2,97	2,92
	20	3,06	2,97
	25	3,10	3,03
	30	3,16	3,08
	35	3,19	3,14
	40	3,25	3,19
	45	3,31	3,22
	50	3,36	3,31
	55	3,42	3,36
	60	3,47	3,42
	65	3,56	3,47
	70	3,61	3,53
	75	3,68	3,58
	80	3,80	3,67
	85	3,89	3,75
	90	4,11	3,89
	95	4,33	4,08

^x štandardizačná vzorka 420 respondentov vo veku od 7 do 10 rokov ($AM=9,45/SD=0,84$), z toho 53,4% dievčat

^{xx} štandardizačná vzorka 578 respondentov vo veku od 11 do 13 rokov ($AM=11,97/SD=0,8$), z toho 54,6% dievčat

Vzhľadom na to, že si uvedomujeme aj určité nedostatky percentilových noriem (ich rovnomerné rozloženie na sto rovnakých častí, ktoré preceňuje rozdiely v okolí priemeru a

podceňuje rozdiely v krajných polohách rozdelenia premennej, nemožnosť vypočítať priemer skupiny, nemožnosť porovnať výsledky s výsledkami z iných podobných meraní), uvádzame v Tabuľke 16 najbežnejší typ štandardizovania hrubých skóre respondenta v podobe tzv. z-skóre. Z-skóre ukazuje, nakoľko sa výsledok konkrétneho jednotlivca nachádza nad alebo pod priemerom vyjadrené v jednotkách smerodajnej odchýlky (to znamená, že pri normovaní na báze z-skóre sa pracuje s pôvodným rozdelením dát, pričom priemer je posunutý do bodu 0 a smerodajná odchýlka má hodnotu $\pm 1,00$). Ak sa jedná o normálne rozdelenie premennej (čo je aj náš prípad), tak až 99,73% hodnôt z-skóre leží v rozsahu -3 až +3 (tzn. 3 smerodajné odchýlky pod a nad priemernou hodnotou). V praxi sa z-skóre používa najmä na určenie miery extrémnych odchýliek od normy, teda rozdiely hodnôt z tých oblastí rozdelenia, kam už siet' empirických percentilov nezasahuje.

Tabuľka 16 Decilové zachytenie hrubého skóre a príslušného z-skóre pre globálnu úroveň EI meranú dotazníkom TEIQue-CSF^x

Globálna črtová EI			
Stredný školský vek ^x		Starší školský vek ^{xx}	
Hrubé skóre	Z-skóre	Hrubé skóre	Z-skóre
2,85	-0,83	2,83	-1,20
3,06	-0,50	2,97	-0,86
3,16	-0,33	3,08	-0,60
3,25	-0,20	3,19	-0,33
3,36	-0,02	3,31	-0,05
3,47	0,15	3,42	0,22
3,61	0,37	3,53	0,48
3,80	0,66	3,67	0,82
4,11	1,15	3,89	1,34

^x štandardizačná vzorka 420 respondentov vo veku od 7 do 10 rokov ($AM=9,45/SD=0,84$), z toho 53,4% dievčat

^{xx} štandardizačná vzorka 578 respondentov vo veku od 11 do 13 rokov ($AM=11,97/SD=0,8$), z toho 54,6% dievčat

3 DOTAZNÍK ČRTOVEJ EMOCIONÁLNEJ INTELIGENCIE PRE ADOLESCENTOV A DOSPELÝCH (TEIQue-SF)

Slovenský preklad krátkej formy TEIQue-SF (*Trait Emotional Intelligence Questionnaire – Short Form*, k dispozícii v Prílohe 2) je určený na meranie úrovne črtovej emocionálnej inteligencie adolescentov od 13 rokov a dospelých (povôdné anglické verzie pre dospelých /TEIQue-SF/ a adolescentov /TEIQue-ASF/ sa po preklade do slovenčiny líšili tak minimálne, že sme ich zlúčili do jednej verzie použiteľnej pre obe vývinové obdobia). Poskytuje možnosť posúdenia globálnej EI a orientačne aj jej faktorov (well-beingu, emocionality, sebakontroly a sociability). Vychádza z modelu črtovej EI, ktorý priblížený v teoretických východiskách (v podkapitole 1.2).

Krátka forma dotazníka bola vytvorená z pôvodnej plnej verzie dotazníka TEIQue vyňatím relevantných položiek so snahou zabezpečiť čo najširšie krytie konštruktu črtovej EI, a zároveň dosiahnuť dostatočnú vnútornú konzistenciu skráteného nástroja.

Rovnako ako pri detskej verzii, aj tu sme realizovali viacero výskumných štúdií s cieľom posúdiť psychometrické vlastnosti (reliabilitu a validitu) a vyčísliť orientačné slovenské normy.

Reliabilita (spoľahlivosť) sa vzťahuje k opakovateľnosti a ucelenosti výsledkov získaných meracím nástrojom, poukazuje na presnosť nástroja, resp. vyjadruje veľkosť chýb vznikajúcich pri meraní. Základnými aspektmi reliability sú stabilita výsledkov v čase a vnútorná konzistencia nástroja. Podobne ako pri detskej verzii, aj tu sme sa v rámci posudzovania reliability zamerali len na aspekt vnútornej konzistencie (stabilita v čase vykazala dostačujúcu úroveň pri overovaní plných foriem dotazníkov TEIQue a TEIQue-AF /Kaliská & Nábělková, 2015/), a to tak na úrovni dvoch častí nástroja (split-half odhad reliability), ako aj na úrovni položiek.

Validita (platnosť) meracieho nástroja sa vzťahuje k samotnému meranému konštruktu v tom zmysle, či je reálne meraný práve on. Tzv. konštruktovú validitu možno považovať za rozhodujúcu nielen pre potvrdenie platnosti meracieho nástroja, ale aj za dôkaz zmyslupnosti, opodstatnenosti meraného konštruktu ako vyjadrujúceho konkrétnu psychickú realitu. Pri konštruktivej validizácii sa postupuje tak, že sa na základe teoretického vymedzenia meraného konštruktu zvolia iné psychologické konštrukty, s ktorými by mal meraný konštrukt súvisieť a následne sa tieto vzťahy empiricky overujú.

Vo viacerých našich doterajších publikáciách sme prezentovali empirické argumenty v prospech dostatočnej reliability a validity plných foriem dotazníka TEIQue pre adolescentov a dospelých (napríklad Salbot et al., 2011; Nábělková, 2012; Salbot, Nábělková & Kaliská, 2012; Kaliská & Nábělková, 2015, Kaliská & Nábělková, 2019). V tejto kapitole sumarizujeme výskumné zistenia ohľadom krátkej formy dotazníka TEIQue-SF získané na vzorkách adolescentov aj dospelých.

Orientačné normy (podkapitola 3.6) boli vypracované pre päť vekových skupín, nakoľko vekové rozpätie cieľovej populácie dotazníka TEIQue-SF je značne široké.

3.1 ŠTATISTICKÁ DESKRIPTIVA ŠTANDARDIZAČNÉHO SÚBORU ADOLESCENTOV

Naša výskumná vzorka celkovo zahŕňala 1791 adolescentov, žiakov stredných škôl vo veku od 13 do 18 rokov (priemerný vek: 16,3 roka /SD=1,9/). Z celkového počtu bolo 946 (52,8%) dievčat a 845 (47,2%) chlapcov. Zber dát prebiehal počas rokov 2013 až 2019 v rámci našich čiastkových výskumov na území celého Slovenska. Základné deskriptívne ukazovatele pre globálnu črtovú EI a jej faktory merané dotazníkom TEIQue-SF na tejto vzorke prezentujeme v Tabuľke 17.

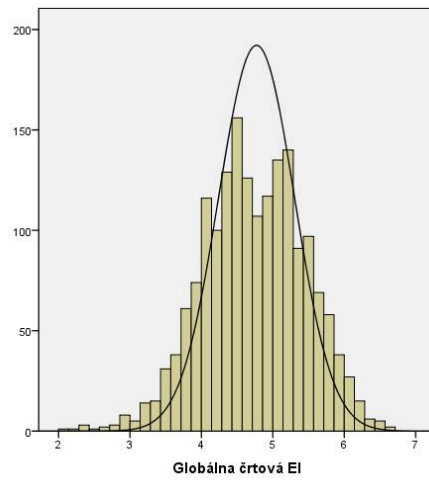
Tabuľka 17 Deskriptívne ukazovatele faktorov a globálnej úrovne črtovej EI meraných dotazníkom TEIQue-SF u adolescentov (N=1791)

	Min	Max	AM	SD	Mdn	šikmost'	špicatost'
Well-being	1,00	7,00	5,06	1,07	5,00	-0,52	-0,08
Emocionalita	1,00	7,00	4,42	0,94	4,88	-0,24	0,12
Sebakontrola	1,50	7,00	4,82	0,91	4,50	-0,31	-0,02
Sociabilita	1,50	7,00	4,65	0,96	4,67	-0,06	-0,27
Globálna črtová EI	2,13	6,63	4,74	0,71	4,67	-0,16	-0,08

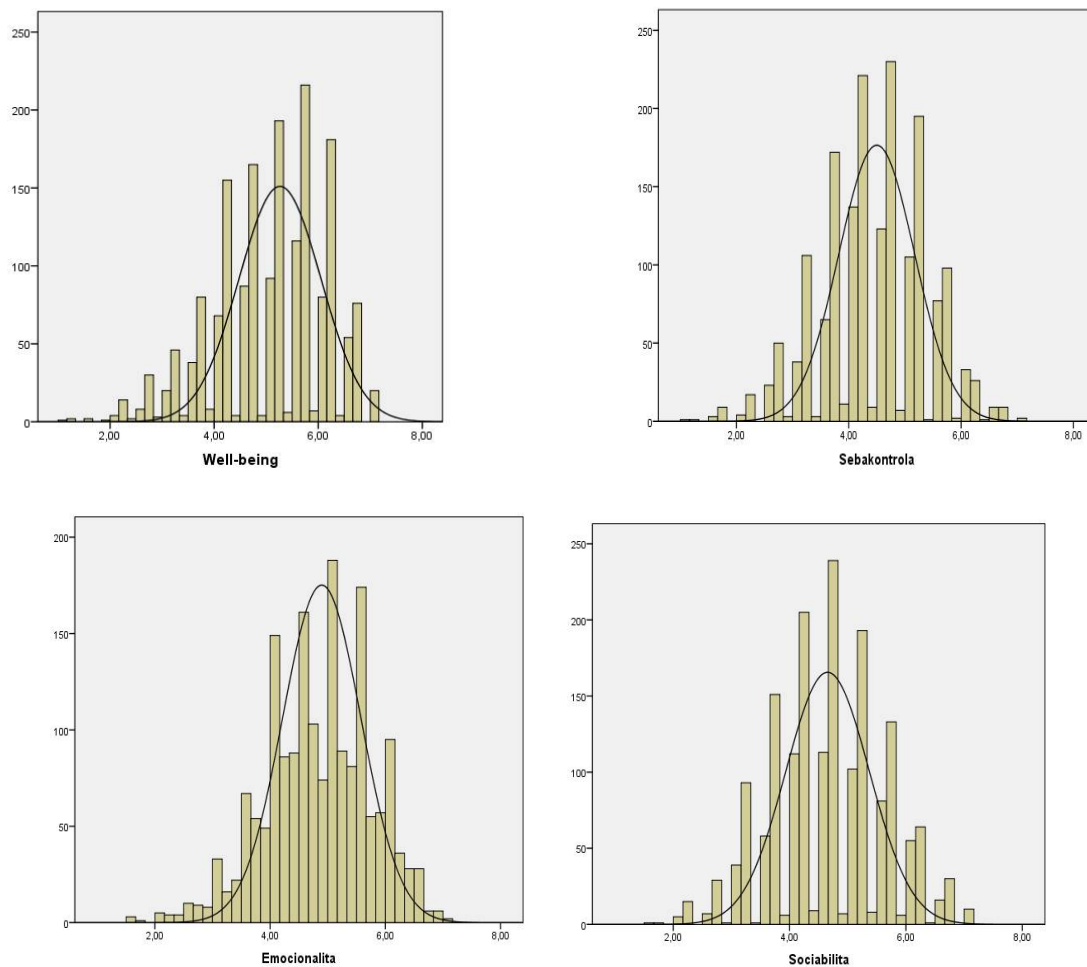
Min – minimum, Max – maximum, AM – priemer, SD – smerodajná odchýlka, Mdn – medián

Rozdelenie premenných meraných dotazníkom TEIQue-SF u adolescentov sme posúdili na základe opisných charakteristík tvaru rozdelenia (koeficienty špicatosti a šikmosti), nakoľko väčšia výskumná vzorka pri štandardnom testovaní normality nadhodnocuje významnosť odchýlok od normálneho rozdelenia. Ani jeden z koeficientov (Tabuľka 16) nenaznačuje

výrazný rozdiel rozdelenia črtovej EI a jej faktorov voči normálnemu rozdeleniu. Opticky možno normalitu rozdelenia črtovej EI a jej faktorov doložiť aj histogramami na Obrázkoch 3 a 4.

Obrázok č. 3. Histogram rozdelenia globálnej črtovej EI u adolescentov (N=1791)

Obrázok č. 4. Histogramy rozdelení faktorov črtovej EI u adolescentov (N=1791)

Ďalej v Tabuľke 18 prezentujeme výsledok štatistickej analýzy interpohlavných rozdielov v črtovej EI na adolescentnej vzorke. Čo sa týka globálnej úrovne EI, dievčatá a chlapci sa v podstate nelíšia. Vyššie priemerné skóre sme identifikovali vo faktore emocionalita v prospech dievčat a vo faktore sebakontrola v prospech chlapcov. Uvedené rozdiely sú štatisticky významné ($p < 0,001$). Na základe posúdenia vecnej (praktickej, klinickej) významnosti rozdielu (tzv. *effect size*/veľkosť účinku) pomocou Cohenovho indexu d ide o stredne veľké rozdiely (stredný efekt pohlavia na faktor emocionality črtovej EI).

Tabuľka 18 Výsledky porovnania globálnej črtovej EI a jej faktorov u chlapcov (N=845) a dievčat (N=946)

		AM	SD	p-hodnota (t-test)	Cohenovo d
Well-being	Chlapci	5,05	1,07	0,26	0,06
	Dievčatá	5,11	1,07		
Sebakontrola	Chlapci	4,55	0,92	$p < 0,001$	0,21
	Dievčatá	4,35	0,93		
Emocionalita	Chlapci	4,67	0,90	$p < 0,001$	0,33
	Dievčatá	4,97	0,90		
Sociabilita	Chlapci	4,64	0,99	0,95	0,00
	Dievčatá	4,64	0,95		
Globálna črtová EI	Chlapci	4,71	0,72	0,09	0,08
	Dievčatá	4,77	0,71		

3.2 ŠTATISTICKÁ DESKRIPTIVA ŠTANDARDIZAČNÉHO SÚBORU DOSPELÝCH

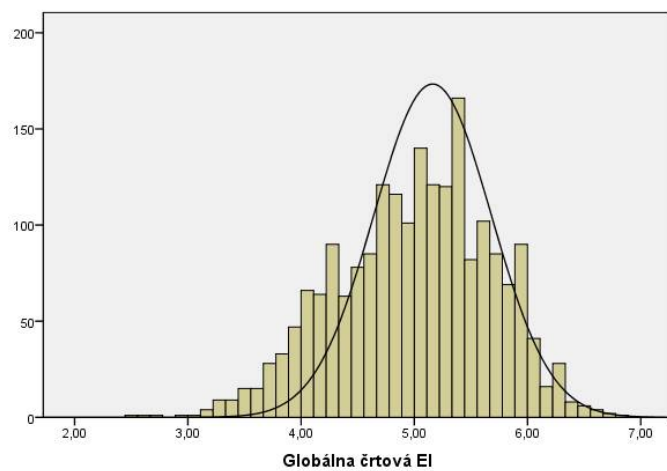
Naša výskumná vzorka celkovo zahŕňala 2030 slovenských dospelých vo veku od 18 do 76 rokov. Z celkového počtu bolo 1411 (70%) žien a 619 (30%) mužov. Základné deskriptívne ukazovatele pre globálnu črtovú EI a jej faktory merané dotazníkom TEIQue-SF na tejto vzorke prezentujeme v Tabuľke 19.

Tabuľka 19 Deskriptívne ukazovatele faktorov a globálnej úrovne črtovej EI meraných dotazníkom TEIQue-SF u dospelých (N=2030)

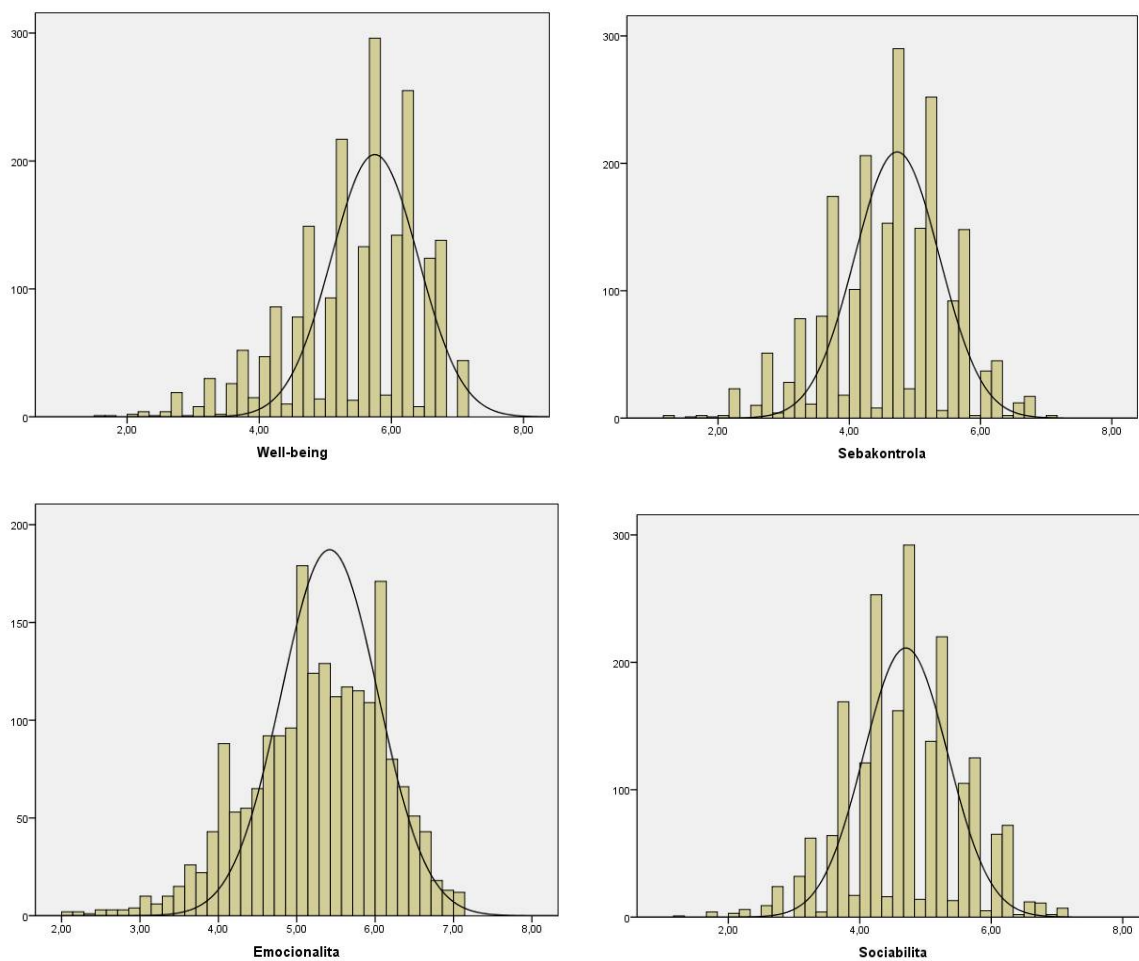
	Min	Max	AM	SD	Mdn	Šikmosť	Špicatosť
Well-being	1,50	7,00	5,44	0,96	5,67	-0,75	0,32
Sebakontrola	1,17	7,00	4,59	0,91	4,67	-0,30	-0,00
Emocionalita	2,13	7,00	5,26	0,85	5,38	-0,47	0,04
Sociabilita	1,17	7,00	4,67	0,88	4,67	-0,12	0,04
Globálna črtová EI	2,50	6,80	5,00	0,68	5,03	-0,28	-0,29

Min – minimum, Max – maximum, AM – priemer, SD – smerodajná odchýlka, Mdn – medián

Rozdelenie premenných meraných dotazníkom TEIQue-SF u dospelých sme posúdili na základe opisných charakteristík tvaru rozdelenia (koeficienty špicatosti a šikmosti), nakoľko väčšia výskumná vzorka pri štandardnom testovaní normality nadhodnocuje významnosť odchýlok od normálneho rozdelenia. Ani jeden z koeficientov (Tabuľka 19) nenaznačuje výrazný rozdiel rozdelenia črtovej EI a jej faktorov voči normálnemu rozdeleniu (mierne ľavostranné zošikmenie smerom k vyšším hodnotám naznačuje hodnota koeficient pre faktor well-beingu). Opticky možno približnú normalitu rozdelenia črtovej EI a jej faktorov doložiť histogramami na Obrázkoch 5 a 6.

Obrázok č. 5. Histogram rozdelenia globálnej črtovej EI u dospelých (N=2030)

Obrázok č. 6. Histogramy rozdelení faktorov črtovej EI u dospelých (N=2030)

Ďalej v Tabuľke 20 prezentujeme výsledok štatistickej analýzy interpohlavných rozdielov v črtovej EI na vzorke 1988 dospelých. Čo sa týka globálnej úrovne EI, ženy a muži sa líšia len minimálne aj napriek zaznamenatej signifikancii rozdielov, pretože veľkosť účinku rozdielu je len malá. Vyššie priemerné skóre sme identifikovali vo faktore well-being v prospech mužov a faktore emocionalita v prospech žien. Uvedené rozdiely sú štatisticky významné ($p < 0,001$). Na základe posúdenia vecnej (praktickej, klinickej) významnosti rozdielu (tzv. *effect size*/veľkosť účinku) pomocou Cohenovho indexu *d*, ide o malý efekt vo faktore well-being a o relatívne stredne veľký rozdiel (stredný efekt pohlavia na faktor emocionality črtovej EI), preto sme pri ďalších analýzach interpohlavné odlišnosti nereflektovali.

Tabuľka 20 Výsledky porovnania globálnej črtovej EI a jej faktorov u mužov (N=577) a žien (N=1411)

		AM	SD	p-hodnota (t-test)	Cohenovo d
Well-being	Muži	5,33	0,98	p<0,001	0,15
	Ženy	5,48	0,96		
Sebakontrola	Muži	4,61	0,86	0,497	0,03
	Ženy	4,58	0,94		
Emocionalita	Muži	5,01	0,90	p<0,001	0,39
	Ženy	5,35	0,81		
Sociabilita	Muži	4,71	0,88	0,139	0,08
	Ženy	4,64	0,88		
Globálna črtová EI	Muži	4,91	0,69	p<0,001	0,18
	Ženy	5,03	0,68		

3.3 RELIABILITA DOTAZNÍKA TEIQUÉ-SF

Odhad reliability metódou split-half sme realizovali na základe rozdelenia dotazníka TEIQue-SF na dve polovice, pričom ako ukazovateľ zhody medzi nimi nameranými výsledkami bol vyčíslený Spearman-Brownov koeficient. Jeho hodnoty ($r_{xx}=0,84$, resp. $r_{xx}=0,86$) možno považovať za plne akceptovateľné, dokladajúce dostatočnú vnútornú konzistenciu na úrovni

dvoch častí nástroja TEIQue-SF. Výsledky analýzy reliability metódou split-half u adolescentov a dospelých prezentujeme v Tabuľkách 21 a 22.

Tabuľka 21 Odhad reliability dotazníka TEIQue-SF metódou split-half u adolescentov (N=1791)

Split-half analýza reliability			
Cronbachovo alfa	časť 1	α	0,74
		položiek	15
	časť 2	α	0,67
		položiek	15
r medzi dvomi časťami			0,72
Spearman-Brownov koeficient		r_{xx}	0,84

Tabuľka 22 Odhad reliability dotazníka TEIQue-SF metódou split-half u dospelých (N=2030)

Split-half analýza reliability			
Cronbachovo alfa	časť 1	α	0,77
		položiek	15
	časť 2	α	0,71
		položiek	15
r medzi dvomi časťami			0,76
Spearman-Brownov koeficient		r_{xx}	0,86

Reliabilita TEIQue-SF v zmysle vnútornej konzistencie dotazníka ako celku a zvlášť jeho faktorov bola zisťovaná na úrovni jednotlivých položiek pomocou Cronbachovho koeficientu alfa, a to tak na vzorke adolescentov, ako aj na vzorke dospelých. Hodnoty vyčíslených koeficientov pre celkovú črtovú EI (všetky položky TEIQue-SF) poukazujú na dostatočne vysokú vnútornú konzistenciu nástroja ($\alpha=0,81$, resp. $\alpha=0,88$), avšak pri faktoroch EI sa ich položková konzistencia najmä u adolescentov, javí ako nižšia (alfa od 0,52 po 0,69

u adolescentov /Tabuľka 23/ a alfa od 0,61 po 0,73 u dospelých /Tabuľka 24/). Faktory črtovej EI merané dotazníkom TEIQue-SF preto v súlade s autorom dotazníka K. V. Petridesom odporúčame sledovať a interpretovať len orientačne – podstatným a vnútorne konzistentným ukazovateľom je globálna úroveň črtovej EI.

Tabuľka 23 Položková vnútorná konzistencia dotazníka TEIQue-SF a jeho faktorov u adolescentov (N=1791)

	Počet položiek	Cronbachovo alfa
Well-being	6	0,73
Sebakontrola	8	0,57
Emocionalita	6	0,58
Sociabilita	6	0,58
Globálna črtová EI	30	0,83

Tabuľka 24 Položková vnútorná konzistencia dotazníka TEIQue-SF a jeho faktorov u dospelých (N=2030)

	Počet položiek	Cronbachovo alfa
Well-being	6	0,77
Sebakontrola	8	0,60
Emocionalita	6	0,63
Sociabilita	6	0,60
Globálna črtová EI	30	0,85

3.4 VALIDITA DOTAZNÍKA TEIQUÉ-SF

Za účelom overenia konštruktivej a prírastkovej validity boli okrem 30-položkového dotazníka TEIQUÉ-SF ako súčasť výskumných batérií použité nasledujúce metodiky.

- TIPI (*Ten-Item-Personality-Inventory*) – 10-položkový nástroj na posúdenie osobnosti jednotlivca vychádzajúci z koncepcie *Big Five*, kde každá z položiek obsahuje adjektíva, ktoré: 1. reflektujú celú šírku variability charakteristík obsiahnutých v črte, 2. ponúkajú charakteristiku negatívneho i pozitívneho pólu črty, 3. neposkytujú opis na základe extrémnych vlastností črty, 4. nie sú formulované negatívne a 5. minimalizujú nadbytok charakteristík črty (Gosling, 2003). Výsledkom merania je profil jednotlivca v osobnostných faktoroch extravézia, prívetivosť, svedomitosť, emocionálna stabilita a otvorenosť.
- IAS-R (*Interpersonal Adjective Scale-Revised*) – škála modelu štruktúry črt interpersonalného správania Wigginsa (1988) pozostáva zo 64 opisných adjektív črt osobnostného správania sa jednotlivca vychádzajúc z lexikálneho cirkuplexného popisu osobnosti usporiadaných do interpersonalného kruhu. Respondent posudzuje svoje správanie na škále 1 – táto vlastnosť ma vôbec nevystihuje po 8 – táto vlastnosť ma vystihuje úplne.
- RŠS (*Rosenberg's Self Esteem Scale*, 1965) – *Rosenbergova škála sebahodnotenia* obsahuje 10 výrokových položiek so 4-bodovou škálou sýtiacich dve dimenzie vzťahu k sebe – sebaoceňovanie a sebaznevažovanie.
- SEHP – *Škála emocionálnej habituálnej subjektívnej pohody* (Džuka & Dalbert, 2002) zisťuje frekvenciu prežívania psychických stavov: hnev, pocit viny, pôžitok, hanba, telesná sviežosť, strach, bolesť, radosť, smútok, šťastie. Respondenti posudzujú emócie, resp. pocity na 6-stupňovej škále od „takmer vždy“ po „takmer nikdy“.
- DS14 – *Škála typu D-osobnosti (The type D-personality)* od Denolleta (2005) preložený a adaptovaný na slovenské podmienky Ďurka a Ruch (2014). DS14 pozostáva zo 14-tich položiek, ktoré sýtia dve subškály: negatívna afektivita (NA) a sociálna inhibícia (SI). Každú subškálu tvorí sedem položiek a odpovede sú skórované na päťbodovej Likertovej škále od 0 (nepravda) do 4 (pravda). Na určenie osobnosti typu D sa používa cut-off skóre 10 bodov na oboch škálach (teda, ak $NA \geq 10$ a zároveň $SI \geq 10$, tak hovoríme o osobnosti typu D).
- STAI – *Dotazník na meranie úzkosti a úzkostlivosti* (Spielberger et al., 1970 preklad Ruisel et al., 1980) je štandardizovaný dotazník na meranie úzkosti, resp. úzkostnosti. Pozostáva z dvoch 20-položkových škál, kde jedna sleduje, ako sa jednotlivec cíti teraz (t. j.

sleduje aktuálny stav) a druhá sleduje, ako sa jednotlivec zvyčajne cíti, t. j. úzkostlivosť ako vlastnosť osobnosti. V štúdiu bola posudzovaná len premenná úzkostlivosť ako relatívne stabilná vlastnosť, dispozícia osobnosti.

- PCL-5 (*PTSD Checklist z DSM-5*) – škála na posudzovanie post-traumatického stresového syndrómu vytvorená Weathersom et al. (2013) v národnom centre výskumu PTSD (National Center for the Treatment and Research of PTSD in the United States, www.ptsd.va.gov). Škála vychádza z aktuálnej poslednej 5. verzie DSM-5. PCL-5 pozostáva z 20 položiek, ktoré zachytávajú symptómy PTSD na škále 0 (vôbec nikdy) až 4 (úplne celkom).
- SWLS (*Satisfaction With Life Scale*) – Škála životnej spokojnosti autorov Diener, Emmons, Larsen & Griffin (1985). Dotazník pozostáva z 5 položiek, opatrených 7-stupňovou škálou súhlasu – nesúhlasu, a zisťuje jednu dimenziu – celkové skóre životnej spokojnosti. Podľa autorov je Škála životnej spokojnosti orientovaná na meranie kognitívneho komponentu celkovej životnej spokojnosti respondenta.
- GSES (*General Self-efficacy Scale*) – Škála všeobecnej vnímanej seba-účinnosti od R. Schwarzer a M. Jerusalem (1995) zisťuje mieru sebestandardizovanej úspešnosti v zvládaní náročných bežne sa vyskytujúcich situácií, ako aj pri zotavovaní sa zo stresujúcich životných udalostí. Je určená pre dospelú a dospelievajúcu populáciu od veku 12 rokov. Pozostáva z 10 položiek opatrených 4-bodovou stupnicou výstižnosti (od „vôbec ma to nevystihuje po „vystihuje ma to presne“).
- CTK – *Dotazník copingu Tomáša Kohoutka* vychádzajúci z transakčného poňatia zvládania záťaže špeciálne určený pre adolescentov (Kohoutek et al., 2008). Pre účely nášho výskumu sme použili len prvú časť dotazníka (28 položiek opatrených 4-stupňovou škálou výstižnosti od „vôbec to pre mňa neplatí“ po „platí to pre mňa úplne“), ktorá sleduje subjektívne vnímanú mieru záťaže v oblastiach: *vzdelávanie, rodina, vlastná identita a vzťahy s rovesníkmi*, pričom sme vyčíslili celkovú (súhrnnú) mieru vnímanej záťaže.
- Metodika vlastnej konštrukcie zameraná na zistenie vnímanej úspešnosti vlastného zvládania záťažových situácií v podobe grafickej škály s rozpätím od 0% do 100%.
- Brief COPE – skrátená forma dotazníka COPE od autora C. S. Carvera (1997), ktorý zisťuje mieru preferencie rôznych copingových stratégií. Metodika pozostáva z 28 položiek, ku ktorým sa respondenti vyjadrujú prostredníctvom 5-stupňovej škály výstižnosti od „vôbec ma to nevystihuje“ po „veľmi ma to vystihuje“. Pre účely nášho overovacieho výskumu sme neanalyzovali jednotlivé copingové stratégie, ale vytvorili sme dve kategórie stratégií

zvládania stresu – adaptívne a nonadaptívne stratégie. K adaptívnym copingovým stratégiám sme zaradili: *aktívne zvládanie, využitie inštrumentálnej sociálnej podpory, pozitívne prerámcovanie a plánovanie*. K nonadaptívnym stratégiám sme zaradili: *popretie, užívanie omamných látok, odangažované správanie a sebaznevažovanie*.

- MOS-SSS (*Medical Outcomes Study – Social Support Survey*) – *Škála sociálnej opory* zameraná na meranie anticipovanej, vnímanej sociálnej opory odrážajúcej respondentovu subjektívnu interpretáciu jeho sociálneho začlenenia. Nástroj bol overovaný na českej populácii J. Koženým a L. Tišanskou (2003), ktorí na základe faktorovej analýzy dospeli k existencii troch faktorov sociálnej opory: *praktická intervencia, emocionálna blízkosť a chápaná autorita*. Škála pozostáva z 18 položiek, v ktorých respondent posudzuje sociálnu oporu z hľadiska jej anticipovaného výskytu na 5-bodovej škále od „nikdy“ po „vždy“.
- WHOQOL-BREF (*World Health Organization Quality of Life*) – na zisťovanie úrovne zdravia mladých dospelých sme sa použili dotazník, ktorý vytvorila svetová zdravotná organizácia WHO v roku 1996 pod vedením J. Orleya. Tento dotazník zisťuje kvalitu života v štyroch faktoroch a to fyzické zdravie, psychické zdravie, vzťahy a prostredie prostredníctvom 26 otázok zisťujúcich všeobecné zdravie a jednotlivé faktory. Tento dotazník sa meria na 5 bodovej škále, kde 1 znamená úplne nesúhlasím a 5 znamená úplne súhlasím.
- TLS (*Triangular Love Scale*) – *Škála trojuholníku lásky* autora J. R. Sternberga (1997) meria tri komponenty lásky (my sme sa zamerali na intimitu medzi partnermi vo vzťahu k črtovej EI), pričom každému z nich prislúcha 15 tvrdení, ktoré respondenti hodnotia na 5-bodovej škále súhlasu od „úplne nesúhlasím“ po „úplne súhlasím“.
- F-MPS-24 (*The Frost Multidimensional Perfectionism Scale*) – *Frostova multidimenzionálna škála perfekcionizmu* autorov R. O. Frosta et al. (1990) zisťuje úroveň vo funkčných i dysfunkčných dimenziách perfekcionizmu. V rámci nášho výskumu sme pracovali so štvordimenzionálnou 24-položkovou redukciou F-MPS od autorov N. Khawaju a K. Armstronga (2005). Respondenti sa k položkám vyjadrujú prostredníctvom 5-stupňovej škály výstižnosti od „vôbec ma to nevystihuje“ po „veľmi ma to vystihuje“. K dysfunkčným dimenziám perfekcionizmu patria *pochybnosti o kvalite svojho výkonu a zvnútornené nároky a kritika rodičov*. Funkčnou dimenziou perfekcionizmu je *organizovanosť, precíznosť* a tak funkčnými, ako aj dysfunkčnými aspektmi sa vyznačuje dimenzia *vysoké osobné štandardy*.
- LMI – *Dotazník motivácie k výkonu* od Schulera a Prochasku, preklad a úprava Hoskovcová (2003) umožňuje určiť celkovú hodnotu motivácie k výkonu v profesnom i inom

výkonovom kontexte a 17 dimenzií, ktoré ju tvoria (Vytrvalosť, Dominancia, Angažovanosť, Dôvera v úspech, Flexibilita, Flow, Nebojnosť, Internalita, Kompenzačné úsilie, Hrdosť na výkon, Ochota učiť sa, Preferencia náročnosti, Samostatnosť, Sebakontrola, Orientácia na status, Súťaživosť, Cieľavedomosť). Respondent označuje mieru súhlasu s konkrétnymi tvrdeniami na stupnici 1 – 7 (1 = úplný nesúhlas – 7 = úplný súhlas).

- ŠOaS – *Škála osobnej a sociálnej zodpovednosti* (Heinzová & Brozmanová, 2018) inšpirovaná autormi Conradom a Hedinovou (1981) zisťuje respondentovu subjektívnu interpretáciu osobnej a sociálnej zodpovednosti a angažovanosti v 5 subškálach – Sociálna vnímavosť, Cítiť povinnosť pomáhať, Schopnosť prevziať zodpovednosť, Viera v zmysel zodpovedného konania a Realizácia zodpovedných aktov. Škála sa využíva na zisťovanie respondentovej vnímavosti voči svojim potrebám a potrebám sociálneho okolia, ako aj jeho miery angažovanosti a zodpovednosti za riešenie vnímaných problémov. Dotazník pozostáva z 23 položiek posudzovaných na 5-bodovej škále od „úplne nesúhlasím“ po „úplne súhlasím“.

- IŠU – *Interakčný štýl učiteľa* (Wubbles, Brekelmans, Créton, Hooymayers & Levy, 1993; v slovenskom preklade Gavora & Mareš, 2000) ide o sebvýpovedňovú alternatívu dotazníka interakčného štýlu učiteľa, ktorý diagnostikuje osem premenných - Organizátor, Pomáhajúci, Chápajúci, Vedie k zodpovednosti, Neistý, Nespokojný, Karhajúci a Prísny. Tieto premenné autori definovali vychádzajúc z Learyho dvojdimenzionálneho modelu osobnosti, kde jednu dimenziu tvorí Moc (vplyv) a ohraničujú ju krajné body Dominancia (presadzovanie sa) a Submisivita (podriaďovanie sa) a druhú dimenziu predstavuje Proximita (blízkosť) a je definovaná krajnými pólmi – Odpor a Kooperácia. Respondent odpovedá pomocou 5-stupňovej škály, kde posudzuje frekvenciu výskytu určitého správania na stupnici od 0 (nikdy) po 4 (vždy).

- ADOR – dotazník *Adolescent o rodičoch* vzjadruje postoje adolescentov k rodičovskému správaniu (k matke i otcovi samostatne). Autormi dotazníka sú Matějček a Říčan (1983). Dotazník je rozdelený na dve časti. Jedna časť obsahuje tvrdenia o matke a druhá o otcovi. Pri oboch rodičoch sa nachádza 50 výrokov. Úlohou adolescenta je vyjadriť mieru súhlasu s týmito výroky (0=nesúhlasím, 1=čiastočne súhlasím, 2=súhlasím). Každý z 50 výrokov patrí do určitej dimenzie rodičovskej výchovy (pozitívny prístup, direktívny prístup, hostilita, autonómia a nedôslednosť). (Matějček & Říčan, 1992)

- IST – *Test štruktúry inteligencie* vytvorený nemeckým psychológom R. Amthauerom (1953). Prvá verzia na Slovensku a v Čechách bola publikovaná v r. 1968 a v r. 1973 revidovaná V. Hrabalom. Batéria posudzuje verbálnu, matematickú a priestorovú zložku

inteligencie ako aj celkové IQ skóre. Batéria zachytáva fluidnú i kryštalickú zložku inteligencie a v súčasnosti je využívaná pri posudzovaní intelektových schopností predovšetkým v oblasti kariérového poradenstva. Využíva sa vo veku od 15 do 60 rokov pri individuálnom ako skupinovom administratívnom zvyčajne v rozsahu 90 minút.

- SEIS (*Schutte's Emotional Intelligence Scale*) – Schutteovej škálu SEIS (1998) vychádza primárne z modelu EI Saloveya a Mayera (1990). Je koncipovaná na základe 3 oblastí duševných procesov (posúdenie a vyjadrovanie emócií; regulácia a kontrola emócií; využitie emócií adaptívnym spôsobom) prostredníctvom 33-položkovej škály. Vzhľadom na nedostatočné potvrdenie faktorovej štruktúry odporúča autorka posudzovať len globálne skóre črtovej EI.
- BEIS-10 (*Brief Emotional Intelligence Scale*) – škála vytvorená Davies, Lane, Devonport & Scott (2010). Ide o dotazník zisťujúci črtovú emocionálnu inteligenciu v 10 položkách, ktoré reprezentujú 5 faktorov: Odhad vlastných emócií, Odhad emócií u druhých, Regulácia vlastných emócií, Regulácia emócií iných a Využitie emócií. Dotazník pozostáva z 10 položiek posudzovaných na 5-bodovej škále od „úplne nesúhlasím“ po „úplne súhlasím“.
- WLEIS (*Wong and Law Emotional Intelligence Scale*) vytvorený Wongom & Lawom (2002). Dotazník merajúci črtovú emocionálnu inteligenciu jednotlivca v 4 dimenziách - Odhad vlastných emócií, Odhad emócií iných, Využitie emócií a Regulácia emócií. Dotazník pozostáva zo 16 ôložiek posudzovaných na 7 bodovej škále od „úplne nesúhlasím“ po „úplne súhlasím“.
- HGMI Test (*Howard Gardner's Multiple Intelligences Test*) od Gardnera (2007), kde slovenský preklad zabezpečila Kaliská a Paštrnáková (2014). HGMI Test pozostáva zo 102 položiek, ktoré sa týkajú 9 typov inteligencie: Verbálna, Logicko - matematická, Priestorová, Hudobná, Prírodovedná, Telesno – pohybová, Interpersonálna, Intrapersonálna a Existenciálna inteligencia. Respondenti posudzujú mieru výskytu svojich schopností na dichotomickej škále Áno – Nie.
- TSIS (*Tromsø social intelligence scale*) od Silvera, Martinussena & Dahla (2001). špecifikovali tri komponenty štruktúry sociálnej inteligencie: Spracovanie sociálnych informácií, napr. porozumenie sociálnym situáciám, Sociálne spôsobilosti, napr. úspešnosť pri nadväzovaní nových vzťahov, Sociálne uvedomenie, sociálna vnímavosť, napr. vnímanie reakcie iných ľudí na vlastné správanie. Dotazník pozostáva z 21 položiek, na ktoré respondenti odpovedajú prostredníctvom 7 bodovej Likertovej škály (1 – vystihuje ma to veľmi slabo až 7- vystihuje ma to veľmi dobre).

- MESI (*Manipulácia, Empatia a Sociálna iritabilita*) – Škála MESI od autorov Frankovský & Birknerová (2014). Dotazník MESI zisťuje mieru vnímania sociálnej inteligencie ako výkonovej charakteristiky na základe 3 extrahovaných faktorov - manipulácia, empatia a sociálna iritabilita. Škála mapuje výskyt správania jednotlivca v zmysle manipulácie (schopnosť jednotlivca využívať iných ľudí vo svoj prospech, ako aj schopnosť presvedčania iných), empatie (schopnosť jednotlivca rozpoznať zámery, pocity, želania a slabosti iných) a sociálnej iritability (napovedá o tom, že jednotlivca znervózňuje kontakt s inými). Respondenti posudzujú mieru svojej sociálnej inteligencie na 21 položkách dotazníka na 5 – bodovej škále, kde 0 znamená „nikdy“ a 4 „veľmi často“.
- MCI (*Moral Competence Inventory*) – dotazník morálnej kompetencie od Lennicka a Kiela (2008). Dotazník poskytuje informácie o kompetenciách jednotlivca morálne konať, čo je základom morálnej inteligencie. Z výsledkov dotazníka MCI je možné posúdiť celkovú úroveň morálnej inteligencie jednotlivca, ako aj úroveň desiatich individuálnych morálnych kompetencií. Jednotlivé kompetencie sú: integrita, úprimnosť, spravodlivosť, dôveryhodnosť, zodpovednosť, sebakontrola, ochota pomôcť, starostlivosť o druhých, empatia a duchovnosť. Pozostáva zo 40 položiek, ktoré respondent hodnotí na Likertovej škále 1-5 (nikdy-málokedy-niekedy-väčšinou-vždy to platí pre mňa).
- EPCD (*Emotional and Personality Career Difficulties Scale*) – škála zameraná na posúdenie Emocionálnych a Osobnostných kariérových ťažkostí od Saka et al. (2008). Škála pozostáva z 53 položiek, kde každá z položiek reprezentuje jednu z 11 možných ťažkostí, ktoré sa posudzujú na 9-bodovej škále (1 – neopisuje ma to až po 9 – opisuje ma to úplne). Okrem jednotlivých 11 ťažkostí sa posudzujú i tri klastre (Pesimistický náhľad, Anxieta, Sebakoncept a Identita).
- CDS (*Career Decidedness Scale*) – Škála kariérovej rozhodnutosti od Lounsburyho a Gibsona (2011). Je jednodimenzionálna 5-položková škála, ktorá v rozsahu 6 až 30 posudzuje mieru rozhodnutosti jednotlivca v oblasti kariéry.
- CDSE (*Career decision self-efficacy*) – škála na posudzovanie účinnosti v procese kariérového rozhodovania vytvorená Betzom, Kleinom a Taylorom (1996). Škála pozostáva z 25 položiek rozdelených do 5 subškál. Respondent posudzuje mieru svojho súhlasu od 1 = úplne nesúhlasím po 5 = úpln súhlasím.

Konstruktívú a prírastkovú validitu dotazníka TEIQue-SF sme sledovali na základe korelačných a regresných vzťahov globálnej črtovej EI s premennými meranými vyššie

uvedenými nástrojmi. Zistené súvislosti očakávateľného smeru a sily svedčia v prospech dostatočnej konštruktivej a prírastkovej validity overovaného nástroja TEIQue-SF. Výsledky korelačných a regersných analýz prezentujeme v Tabuľkách 25 až 61.

Tabuľka 25 Korelácie globálnej črtovej EI a jej faktorov s osobnostnými črtami *Big Five* (extraverzia, prívetivosť, svedomitosť, emocionálna stabilita, otvorenosť)^x

	Extraverzia	Prívetivosť	Svedomitosť	Emocionálna stabilita	Otvorenosť
Well-being	0,48**	-0,07	0,17	0,22	0,42**
Emocionalita	0,20	0,33**	0,44**	0,24*	0,22
Sebakontrola	0,13	0,03	0,34**	0,55**	0,15
Sociabilita	0,30**	0,15	0,18	0,17	0,51**
Globálna črtová EI	0,36**	0,22*	0,48**	0,38**	0,50**

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

^x údaje od 164 stredoškóľákov s priemerným vekom 16,3 ($SD=1,0$), z toho 54% dievčat (Kaliská, 2015b)

Tabuľka 26 Korelácie globálnej črtovej EI a jej faktorov so sebahodnotením (sebaocenenie, sebaznevažovanie)^x

	Sebaoceňovanie	Sebaznevažovanie
Well-being	0,54***	-0,48***
Sebakontrola	0,30***	-0,39***
Emocionalita	0,27***	-0,06
Sociabilita	0,30***	-0,27***
Globálna črtová EI	0,49***	-0,41***

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

^x údaje od 164 stredoškóľákov s priemerným vekom 16,3 ($SD=1,0$), z toho 54% dievčat (Kaliská, 2015b)

Tabuľka 27 Korelácie globálnej črtovej EI a jej faktorov s frekvenciou prežívania pozitívnych/negatívnych emócií ^x

	Výskyt pozitívnych emócií	Výskyt negatívnych emócií
Well-being	0,51**	-0,32**
Emocionalita	0,29*	-0,05
Sebakontrola	0,26*	-0,30**
Sociabilita	0,36**	-0,13
Globálna črtová EI	0,54**	-0,22*

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

^x údaje od 325 stredoškóľakov s priemerným vekom 17,7 ($SD=0,5$), z toho 54% dievčat (z databázy autoriek manuálu, nepublikované)

Tabuľka 28 Korelácie globálnej črtovej EI a jej faktorov so sebaúčinnosťou ^x

	Sebaúčinnosť
Well-being	0,35**
Emocionalita	0,16
Sebakontrola	0,48**
Sociabilita	0,41**
Globálna črtová EI	0,48**

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

^x údaje od 164 stredoškóľakov s priemerným vekom 16,3 ($SD=1,0$), z toho 54% dievčat (Kaliská, 2015b)

Tabuľka 29 Korelácie črtovej EI a jej faktorov s vnímanou mierou záťažou, úspešnosťou zvládania záťažou a preferenciou copingových stratégií ^x

	Vnímaná miera záťažou	Sebepripísaná úspešnosť zvládania	Adaptívne copingové stratégie	Nonadaptívne copingové stratégie
Well-being	-0,35**	0,32**	0,31**	-0,28**
Emocionalita	-0,26**	0,20**	0,24**	-0,19*
Sebakontrola	-0,32**	0,27**	0,02	-0,44**
Sociabilita	-0,16*	0,26**	0,26**	-0,17*
Globálna črtová EI	-0,40**	0,37**	0,30**	-0,38**

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

^x údaje od 170 stredoškóľakov vo veku od 15 do 18 rokov, z toho 69% dievčat (Kaliská, Nábělková, & Salbot, 2015)

Tabuľka 30 Korelácie črtovej EI a jej faktorov s vnímanou sociálnou oporou a jej zložkami^x

	Celková vnímaná sociálna opora	praktická intervencia	emočná blízkosť	chápanúca autorita
Well-being	0,33**	0,10	0,28**	0,34**
Emocionalita	0,27**	0,04	0,30**	0,30**
Sebakontrola	0,05	-0,11	0,00	0,11
Sociabilita	0,29**	1,10	0,23**	0,31**
Globálna črtová EI	0,34**	0,08	0,31**	0,37**

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

^x údaje od 170 stredoškóľakov vo veku od 15 do 18 rokov, z toho 69% dievčat (Kaliská, Nábělková, & Salbot, 2015)

Tabuľka 31 Korelácie črtovej EI a jej faktorov s faktormi zdravia a celovým zdravým životným štýlom^x

	Fyzické zdravie	Psychické zdravie	Sociálne vzťahy	Prostredie	Celkové zdravie
Well-being	0,48***	0,77***	0,41***	0,61***	0,72***
Sebakontrola	0,42***	0,48***	0,31**	0,31**	0,46***
Emocionalita	0,41***	0,37***	0,39***	0,38***	0,46***
Sociabilita	0,21	0,30**	0,23*	0,13	0,25**
Globálna črtová EI	0,54***	0,63***	0,45***	0,47***	0,64***

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$, *** $p \leq 0,001$

^x údaje od 113 vysokoškóľakov s priemerným vekom 22,3 ($SD=2,9$), z toho 65% žien (z databázy autoriek manuálu, nepublikované)

Tabuľka 32 Korelácie črtovej EI a jej faktorov s úspešnosťou zvládania záťaže a preferenciou copingových stratégií^x

	Sebepripísaná úspešnosť zvládania	Adaptívne copingové stratégie	Nonadaptívne copingové stratégie
Well-being	0,17*	0,27**	-0,24**
Emocionalita	0,34**	0,32**	-0,27**
Sebakontrola	0,39**	0,24**	-0,50**
Sociabilita	0,43**	0,46**	-0,44**
Globálna črtová EI	0,40**	0,47**	-0,33**

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

^x údaje od 153 dospelých vo veku od 18 do 47 rokov, z toho 71% žien (Kaliská, Nábělková, & Salbot, 2015)

Tabuľka 33 Korelácie črtovej EI a jej faktorov s frekvenciou prežívania pozitívnych/negatívnych emócií^x

	Výskyt pozitívnych emócií	Výskyt negatívnych emócií
Well-being	0,57**	-0,44**
Emocionalita	0,27**	-0,10
Sebakontrola	0,24**	-0,47**
Sociabilita	0,24**	-0,41**
Globálna črtová EI	0,46**	-0,46**

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

^x údaje od 163 dospelých vo veku od 18 do 52 rokov, z toho 57% žien (Nábělková, & Krišková, 2015)

Tabuľka 34 Korelácie črtovej EI a jej faktorov s úrovňou intimity v partnerskom/manželskom vzťahu^x

	Intimita vo vzťahu
Well-being	0,31**
Emocionalita	0,07
Sebakontrola	0,14
Sociabilita	0,06
Globálna črtová EI	0,18*

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

^x údaje od 140 dospelých vo veku od 18 do 52 rokov, z toho 50% žien (Nábělková, & Krišková, 2015)

Tabuľka 35 Korelácie globálnej črtovej EI a jej faktorov so životnou spokojnosťou^x

	Životná spokojnosť	
	Vysokoškoláci ^x	Stredoškoláci ^{xx}
Well-being	0,64***	0,70***
Emocionalita	0,02	0,12
Sebakontrola	0,39***	0,32***
Sociabilita	0,20*	0,17*
Globálna črtová EI	0,46***	0,51***

* $p \leq 0,05$; *** $p \leq 0,001$

^x údaje od 100 vysokoškolákov s priemerným vekom 20,1 (SD=1,4), z toho 74% dievčat (z databázy autoriek manuálu, nepublikované)

^{xx} údaje od 168 stredoškolákov s priemerným vekom 17,7 (SD=,5), z toho 54% dievčat (z databázy autoriek manuálu, nepublikované)

Tabuľka 36 Korelácie globálnej črtovej EI so sociálnou a osobnou zodpovednosťou^x

	Soc. vnímavosť	Závazok pomáhať	Schopnosť prevziať zodpovednosť	Viera v zmysel zodpovedného konania	Realizácia zodpovedných aktov
Globálna črtová EI	0,24**	0,32***	0,48***	0,35***	0,33***

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

^x údaje od 153 študentov VŠ s priemerným vekom 20,94 ($SD = 2,2$), z toho 48% žien (z databázy autoriek manuálu, nepublikované)

Tabuľka 37 Korelácie globálnej črtovej EI so zložkami výkonovej motivácie a globálnym skóre výkonovej motivácie^x

Výkonová motivácia	Vytrvalosť	Dominancia	Angažovanosť	Dôvera v úspech	Flexibilita	Flow	Nebojácnosť	Internalita	Kompenzačné úsilie
Globálna črtová EI	0,45***	0,44***	0,15	0,53***	0,55***	0,18*	0,33***	0,32***	0,22**
	Hrdosť na výkon	Ochota učiť sa	Preferencia náročnosti	Samostatnosť	Sebakontrola	Orientácia na status	Súťaživosť	Cieľavedomosť	Výkonová motivácia
	0,36***	0,33***	0,23**	0,28**	0,41***	0,19*	-0,06	0,25**	0,52***

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

^x údaje od 145 vysokoškolákov v období ranej dospelosti s priemerným vekom 21, z toho 71% žien (Pašková & Kaliská, 2019)

Tabuľka 38 Korelácie globálnej črtovej EI s interakčným štýlom učiteľov^x

	Organizátor	Napomáhajúci	Chápajúci	Vedúci k zodpovednosti	Neistý	Nespokojný	Karhajúci	Prísny
Globálna črtová EI	0,50***	0,55***	0,47***	0,43***	-0,57***	-0,60***	-0,48***	-0,04

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

^x údaje od 105 učiteľov ZŠ a SŠ v období mladej a strednej dospelosti, z toho 84% žien (z databázy autoriek manuálu, nepublikované)

Tabuľka 39 Korelácie globálnej črtovej EI s modelom štruktúry črt interpersonalného správania^x

	PA: Sebaistý-Dominantný	BC: Arogantný - Vypočítavý	DE: Chladný-Chladnokrvný	FG: Povznesený-Introvertný	HI: Neistý-Submisívny	JK: Skorný-Naivný	LM: Vreľý-Výrovnaný	NO: Spoločenský-Extravertný
Globálna črtová EI	0,58***	-0,08	-0,24**	-0,62***	-0,62***	0,12*	0,27**	0,60***

** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

^x údaje od 323 stredoškôľakov s priemerným vekom 17,7 (0,5), z toho 58% žien (z databázy autoriiek manuálu, nepublikované)

Tabuľka 40 Korelácie črtovej EI a jej faktorov s dysfunkčnými a funkčnými aspektmi perfekcionizmu^x

	Pochybnosti o kvalite svojho	Zvnútornené nároky a kritika	Organizovanosť, precíznosť	Vysoké osobné štandardy
Well-being	-0,20	-0,32*	0,45**	0,23
Emocionalita	-0,43**	-0,11	0,07	0,27*
Sebakontrola	-0,34*	-0,19	0,34*	0,17
Sociabilita	-0,40**	-0,14	0,28*	0,23
Globálna črtová EI	-0,43**	-0,22	0,37**	0,29*

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

^x údaje od 55 dospelých vo veku od 20 do 35 rokov, z toho 60% žien (Kaliská, Nábělková, & Salbot, 2015)

Tabuľka 41 Korelácie črtovej EI a jej faktorov s výchovnými štýlmi uplatňovanými vo výchove matky a otca^x

	Wellbeing	Sebakontrola	Emocionalita	Sociabilita	globálna črtová EI
POZM	0,32***	0,13	0,15	0,10	0,18*
HOSM	-0,32***	0,01	-0,23**	-0,01	-0,19*
DIRM	-0,19*	-0,17*	-0,14	-0,02	-0,16*
AUTM	0,19*	0,10	0,05	-0,02	0,08
NEDM	-0,18*	0,01	-0,18*	-0,08	-0,17*
POZO	0,29***	0,09	0,10	0,16	0,21*
HOSO	-0,35***	-0,19*	-0,21*	-0,18*	-0,32***
DIRO	-0,30***	-0,22**	-0,09	-0,11	-0,23**
AUTO	0,28***	0,09	0,06	0,01	0,15

NEDO | -0,18* -0,12 -0,23** -0,16 | -0,25**

Legenda k Tabuľke 41

POZM- pozitívny prístup vo výchove matky, DIRM- direktívny prístup vo výchove matky, HOSM- hostilný prístup vo výchove matky, AUTM- autonómia vo výchove matky, NEDM- nedôslednosť vo výchove matky, POZO- pozitívny prístup vo výchove otca, DIRO- direktívny prístup vo výchove otca, HOSO- hostilný prístup vo výchove otca, AUTO- autonómia vo výchove otca, NEDO- nedôslednosť vo výchove otca

$p \leq 0,05^*$, $p \leq 0,01^{**}$, $p \leq 0,001^{***}$

^x údaje od 155 stredoškôľakov s vekom v rozsahu 15 až 18 rokov, z toho 59,4% žien (z databázy autoriek manuálu, nepublikované)

Tabuľka 42 Korelácie črtovej EI a jej faktorov s negatívnymi stránkami prežívania adolescentov^x

	Osobnosť typu D	Sebaznevažovanie	Úzkostlivosť	Prežívanie negatívnych emócií
Well-being	-0,44***	-0,44***	-0,47***	-0,41***
Sebakontrola	-0,41***	-0,39***	-0,53***	-0,52***
Emocionalita	-0,40***	-0,20*	-0,33***	-0,19*
Sociabilita	-0,54***	-0,26**	-0,30**	-0,22*
Globálna črtová EI	-,63***	-0,49***	-0,58***	-0,52***

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$, *** $p \leq 0,001$

^x údaje od 151 stredoškôľakov s priemerným vekom 17,31 (SD=0,51), z toho 64,2% žien (Kaliská, 2017b)

Tabuľka 43 Korelácie črtovej EI a jej faktorov s PTSD^x

	PTSD
Well-being	-0,33***
Sebakontrola	-0,47***
Emocionalita	-0,21***
Sociabilita	-0,23***
Globálna črtová EI	-0,41***

*** $p \leq 0,001$

^x údaje od 264 dospelých vo veku od 18 do 72 rokov, z toho 54% žien (z databázy autoriek manuálu, nepublikované)

Zároveň sa potvrdilo, že EI predikuje globálne skóre PTSD ($F(1,263) = 50,526$, $p \leq 0,001$) do 16% variability globálnej úrovne PTSD.

Tabuľka 44 Korelácie faktorov a globálnej črtovej EI s koncoročným hodnotením zo Slovenského jazyka a z Matematika^x

	Známky	
	Slovenský jazyk	Matematika
Globálna črtová EI	0,11	0,04

^x údaje od 151 žiakov SŠ s priemerným vekom 17,7 (SD=0,5), z toho 64,2% žien (Kaliská, 2017a)

Tabuľka 45 Korelácie faktorov a globálnej črtovej EI so všeobecnou inteligenciou a jej zložkami^x

	Všeobecná inteligencia			
	Verbálna zložka	Matematická zložka	Priestorová zložka	Celkové IQ
Well-being	-0,08	-0,02	-0,08	-0,06
Sebakontrola	-0,02	0,00	-0,00	-0,04
Emotionalita	-0,07	-0,11	-0,08	-0,11
Sociabilita	0,04	0,00	-0,09	-0,01
Globálna črtová EI	-0,07	-0,04	-0,09	-0,08

^x údaje od 307 žiakov SŠ s priemerným vekom 17,7 (SD=0,46), z toho 64,8% žien (Kaliská & Nábělková, 2019)

Tabuľka 46 Korelácie globálnej črtovej EI s mnohorakými inteligenciami^x

	Lingvistická	Logicko-matematická	Hudobná	Priestorová	Telesno-kinesetická	Intrapersonálna	Interpersonálna	Prirodovedná
Globálna črtová EI	0,20**	0,18**	0,03	0,08	0,13*	-0,08	0,38**	0,12*

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

^x údaje od 266 študentov VŠ s priemerným vekom 20,93 (SD=2,69), z toho 48% žien (Heinzová & Kaliská, 2019)

Tabuľka 47 Korelácie globálnej črtovej EI s črtovou EI v koncepcii Schutteovej^x

	Schutteovej Črtová EI	
	Vysokoškoláci	Stredoškoláci
Well-being	0,59 ^{***}	0,55 ^{***}
Sebakontrola	0,40 ^{**}	0,35 ^{***}
Emotionalita	0,52 ^{***}	0,50 ^{***}
Sociabilita	0,45 ^{***}	0,51 ^{***}
Globálna črtová EI	0,66^{***}	0,72^{***}

^{***} $p \leq 0,001$

^x údaje od 138 vysokoškolákov s priemerným vekom 21,5 ($SD=1,81$), z toho 76% žien a 154 stredoškolákov s priemerným vekom 17,7 ($SD=0,47$) z toho 66% žie (Kaliská, Salbot & Akbey, 2018)

Zároveň v uvedenej štúdii (Kaliská, Salbot & Akbey, 2018b) sa potvrdilo, že dimenzie SI predikujú globálnu úroveň črtovej EI ($F(1,137)=107,23$, $p \leq 0,001$). Determinanty obsiahnuté v modeli vysvetľujú až 44% variability globálnej úrovne črtovej EI u adolescentov.

Tabuľka 48 Korelácie globálnej črtovej EI (TEIQue) s faktormi črtovej EI (BEIS)^x

	Odhad vlastných emócií	Odhad emócií u druhých	Regulácia vlastných emócií	Regulácia emócií iných	Využitie emócií
Well-being	0,26 ^{***}	0,21 ^{**}	0,34 ^{***}	0,33 ^{***}	0,40 ^{***}
Sebakontrola	0,19 ^{**}	0,10	0,47 ^{***}	0,18 ^{**}	0,25 ^{***}
Emotionalita	0,32 ^{***}	0,19 ^{**}	0,20 ^{**}	0,24 ^{***}	0,18 ^{**}
Sociabilita	0,06	0,22 ^{***}	0,11	0,17 ^{**}	0,04
Globálna črtová EI	0,30^{***}	0,25^{***}	0,40^{***}	0,32^{***}	0,32^{***}

^{*} $p \leq 0,05$

^x údaje od 241 študentov VŠ s priemerným vekom 20,96 ($SD=4,35$), z toho 72% žien (z databázy autoriek manuálu, nepublikované)

Tabuľka 49 Korelácie globálnej črtovej EI (TEIQue) s faktormi črtovej EI (WLEIS)^x

	Odhad vlastných emócií	Odhad emócií u druhých	Využitie emócií	Regulácia emócií
Well-being	0,33 ^{***}	0,20 ^{**}	0,56 ^{***}	0,36 ^{***}
Sebakontrola	0,29 ^{***}	0,10	0,37 ^{***}	0,59 ^{***}
Emotionalita	0,29 ^{***}	0,36 ^{***}	0,15 [*]	0,17 ^{**}
Sociabilita	0,06	0,17 ^{**}	0,22 ^{***}	0,15 [*]
Globálna črtová EI	0,37^{***}	0,28^{***}	0,50^{***}	0,46^{***}

^{*} $p \leq 0,05$; ^{**} $p \leq 0,01$; ^{***} $p \leq 0,001$

^x údaje od 241 študentov VŠ s priemerným vekom 20,96 ($SD=4,35$), z toho 72% žien (z databázy autoriek manuálu, nepublikované)

Tabuľka 50 Korelácie globálnej črtovej EI (TEIQue) s faktormi sociálnej inteligencie (TSIS)^x

	Spracovanie sociálnych informácií	Sociálne spôsobilosti	Sociálna vnímavosť
Well-being	0,17**	0,27***	0,08
Sebakontrola	0,14**	0,30***	0,16**
Emotionalita	0,31***	0,37***	0,31***
Sociabilita	0,44***	0,60***	0,07
Globálna črtová EI	0,38***	0,54***	0,17**

** $p \leq 0,01$, *** $p \leq 0,001$

^x údaje od 307 žiakov SŠ s priemerným vekom 17,7 ($SD=0,46$), z toho 64,8% žien (z databázy autoriek manuálu, nepublikované)

Tabuľka 51 Korelácie globálnej črtovej EI (TEIQue) s faktormi sociálnej inteligencie (TSIS)^x

	Spracovanie sociálnych informácií	Sociálne spôsobilosti	Sociálna vnímavosť
Well-being	0,30***	0,36***	0,19*
Sebakontrola	0,25**	0,37***	0,34***
Emotionalita	0,34***	0,33***	0,30***
Sociabilita	0,34***	0,56***	0,20**
Globálna črtová EI	0,41***	0,57***	0,33***

* $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,01$, *** $p \leq 0,001$

^x údaje od 138 vysokoškolákov s priemerným vekom 21,5 ($SD=1,81$), z toho 76% žien (Salbot & Kaliská, 2018a)

Zároveň v uvedenej štúdii (Salbot & Kaliská, 2018a) sa potvrdilo, že dimenzie SI predikujú globálnu úroveň črtovej EI ($F(3,137)=30,26$, $p \leq 0,001$). Determinanty obsiahnuté v modeli vysvetľujú až 40% variability globálnej úrovne črtovej EI u adolescentov.

Tabuľka 52 Korelácie globálnej črtovej EI (TEIQue) s faktormi sociálnej inteligencie (TSIS)^x

	Spracovanie sociálnych informácií	Sociálne spôsobilosti	Sociálna vnímavosť
Well-being	0,19**	0,37***	0,15*
Sebakontrola	0,16**	0,40***	0,27***
Emotionalita	0,34***	0,32***	0,36***
Sociabilita	0,31***	0,51***	0,19**
Globálna črtová EI	0,34***	0,57***	0,35***

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

^x údaje od 241 študentov VŠ s priemerným vekom 20,96 ($SD=4,35$), z toho 72% žien (z databázy autoriek manuálu, nepublikované)

Tabuľka 53 Korelácie globálnej črtovej EI (TEIQue) s faktormi sociálnej inteligencie (MESI)^x

	Manipulácia	Empatia	Sociálna iritabilita
Globálna črtová EI	0,20**	0,55***	-0,52***

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

^x údaje od 154 študentov SŠ s priemerným vekom 17,7 ($SD=0,47$), z toho 66% žien (Kaliská, Salbot, Heinzová, 2019)

Tabuľka 54 Korelácie globálnej črtovej EI (TEIQue) s faktormi sociálnej inteligencie (MESI)^x

	Manipulácia	Empatia	Sociálna iritabilita
Globálna črtová EI	0,06	0,37***	-0,516***

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

^x údaje od 138 študentov VŠ s priemerným vekom 21,52 ($SD=1,81$), z toho 77% žien (Kaliská, Salbot, Heinzová, 2019)

Tabuľka 55 Korelácie globálnej črtovej EI (TEIQue) s faktormi a celkovým skóre morálnej inteligencie^x

	Personálne morálne kompetencie	Sociálne morálne kompetencie	Globálna morálna inteligencia
Well-being	0,21**	0,17*	0,25***
Sebakontrola	0,27***	0,14	0,27***
Emotionalita	0,24***	0,34***	0,31***
Sociabilita	0,21**	-0,04	0,09
Globálna črtová EI	0,36***	0,24***	0,36***

** $p \leq 0,01$, *** $p \leq 0,001$

^x údaje od 177 vysokoškolákov s priemerným vekom 21,1 ($SD=3,1$), z toho 73% žien (Kaliská, 2018)

Tabuľka 56 Korelácie globálnej črtovej EI s vybranými faktormi morálnej inteligencie^x

	Personálne morálne kompetencie	Sociálne morálne kompetencie	Globálna morálna inteligencie
Well-being	0,25***	0,24***	0,29***
Sebakontrola	0,27***	0,18**	0,27***
Emotionalita	0,29***	0,38***	0,36***
Sociabilita	0,20**	-0,06	0,10
Globálna črtová EI	0,38***	0,30***	0,39***

** $p \leq 0,01$, *** $p \leq 0,001$

^x údaje od 267 vysokoškolákov s priemerným vekom 21,1 (SD=3,3), z toho 72,2% žien (z databázy autoriek manuálu, nepublikované)

Tabuľka 57 Hierarchická regresná analýza – Konvergentná a prírastková validita črtovej EI^x

	Črtová úzkosť		
	Beta	t	Parciálne korelácie
Step 1	F(1,220)=143,40***, R ² adj, =0,39		
Step 2	F _{change} (2,220)=58,87***, R ² adj, =0,52, R ² change =0,13		
Step 3	F _{change} (5,220)=72,05***, R ² adj, =0,62, R ² change =0,10		
Step 4	F _{change} (6,220)=67,45***, R ² adj, =0,64, R² change =0,03		
Výskyt pozitívnych emócií (Step 1)	-0,63	-11,98***	-0,63
Výskyt pozitívnych emócií Sebaocenenie (Step 2)	-0,39	-6,95***	-0,43
Výskyt pozitívnych emócií Sebaocenenie	-0,43	-7,67***	-0,46
Výskyt pozitívnych emócií Emocionálna stabilita	-0,30	-5,50***	-0,35
Extraverzia	-0,30	-5,50***	-0,35
Svedomitosť (Step 3)	-0,36	-7,50***	-0,46
Extraverzia	-0,04	-0,86	-0,06
Svedomitosť	-0,03	-0,64	-0,04
Výskyt pozitívnych emócií Sebaocenenie	-0,20	-3,51***	-0,23
Emocionálna stabilita	-0,23	-4,33***	-0,28
Extraverzia	-0,33	-6,87***	-0,43
Svedomitosť	0,01	0,27	0,02
Črtová EI (Step 4)	-0,25	-4,15***	-0,27

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

^x údaje od 199 adolescentov vo veku od 16 do 19 rokov s priemerným vekom 17,7 (SD= 0,46), z toho 64,8% žien (Kaliská, & Sollárová, 2016)

Tabuľka 58 Hierarchická regresná analýza – Diskriminačná a prírastková validita črtovej EI^x

Črtová úzkosť			
	F(1,259)=216,60 ^{***} , R ² adj, =0,45		
Step 1	F _{change} (2,259)=96,43 ^{***} , R ² adj, =0,60, R ² change =0,15		
Step 2	F _{change} (3,259)=20,95 ^{***} , R ² adj, =0,63, R ² change =0,03		
Step 3	F _{change} (4,259)=8,57 ^{**} , R ² adj, =0,64, R ² change =0,01		
	Beta	t	Parciálne korelácie
Typ D-osobnosti (Step 1)	0,68	14,72 ^{***}	0,68
Typ D-osobnosti	0,45	9,77 ^{***}	0,52
Výskyt negatívnych emócií (Step 2)	0,45	9,82 ^{***}	0,52
Typ D-osobnosti	0,39	8,62 ^{***}	0,47
Výskyt negatívnych emócií	0,38	8,00 ^{***}	0,45
Sebaznevažovanie (Step 3)	0,21	4,58 ^{***}	0,28
Typ D-osobnosti	0,31	6,02 ^{***}	0,35
Výskyt negatívnych emócií	0,34	7,12 ^{***}	0,41
Sebaznevažovanie	0,19	4,13 ^{***}	0,25
Črtová EI (Step 4)	-0,16	-2,93^{**}	-0,18

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

^x údaje od 199 adolescentov vo veku od 16 do 19 rokov s priemerným vekom 17,7 (SD= 0,46), z toho 64,8% žien (Kaliská, & Sollárová, 2016)

Tabuľka 59 Hierarchická regresná analýza pri posudzovaní kariérových ťažkostí vzhľadom na pohlavie a prírastková validita črtovej EI^x

Ťažkosti v kariérovom rozhodovaní						
Ženy (N=92)				Muži (N=58)		
Step 1	F(1,91)=138,98 ^{***} , R ² adj, =0,60			F(1,57)=76,25 ^{***} , R ² adj, =0,57		
Step 2	F _{change} (2,89)=23,97 ^{***} , R ² adj, =0,68, R ² change = 0,08			F _{change} (2,55)=7,94 ^{***} , R ² adj, =0,62, R ² change = 0,05		
	Beta	T	Parciálne korelácie	Beta	t	Parciálne korelácie
Rozhodnutosť (Step 1)	-0,78	-	-0,78	-0,76	-8,73 ^{***}	-0,76
Rozhodnutosť	-0,69	-	-0,77	-0,70	-8,36 ^{***}	-0,75
Črtová EI (Step 2)	-0,30	-4,90^{***}	-0,46	-0,28	-2,82^{**}	-0,36

* p < ,05, ** p < ,01, *** p < ,001

^x údaje od 156 adolescentov vo veku od 16 do 19 rokov s priemerným vekom 17,7 (SD= 0,40), z toho 59% žien (Sollárová & Kaliská, 2018a)

Tabuľka 60 Hierarchická regresná analýza pri posudzovaní kariérových ťažkostí vzhľadom na 1. a 2. smerovú voľbu a prírastková validita črtovej EI^x

Ťažkosti v kariérovom rozhodovaní						
SŠ (N=150)				VŠ (N=92)		
Step 1	F(1,149)=219,09 ^{***} , R ² adj, =0,59			Step 1	F(1,91)=77,57 ^{***} , R ² adj, =0,46	
Step 2	F _{change} (2,149)=30,60 ^{***} , R ² adj, =0,66, R ² change =0,07			Step 2	F _{change} (2,91)=32,21 ^{***} , R ² adj, =0,60, R ² change =0,14	
	Beta	T	Parciálne korelácie	Beta	t	Parciálne korelácie
Rozhodnutosť (Step 1)	-0,85	-14,80 ^{***}	-0,77	-0,68	-8,81 ^{***}	-0,68
Rozhodnutosť	-0,78	-14,54 ^{***}	-0,77	-0,53	-7,38 ^{***}	-0,62
Črtová EI (Step 2)	-0,42	-5,53^{***}	-0,42	-0,41	-5,68^{***}	-0,52

* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001

^x údaje od 150 adolescentov vo veku od 16 do 19 rokov s priemerným vekom 17,7 (SD= 0,40) a 92 vysokoškolákov s priemerným vekom 26,1 (SD=7,2), z toho 89% žien (Sollárová & Kaliská, 2018b)

Tabuľka 61 Hierarchická regresná analýza pri posudzovaní kariérových ťažkostí vzhľadom na všeobecnú a kariérovú sebaúčinnosť a prírastková validita črtovej EI^x

Ťažkosti v kariérovom rozhodovaní			
Step 1	F(1,305)=171,36 ^{***} , R ² adj, =0,36		
Step 2	F _{change} (2,304)=2,42, R ² adj, =0,36, R ² change =0,01		
Step 3	F _{change} (3,303)=12,56 ^{***} , R ² adj, =0,38, R ² change =0,03		
	Beta	T	Partial correlations
Kariérová sebaúčinnosť (Step 1)	-0,60	-13,09 ^{***}	-0,60
Kariérová sebaúčinnosť Všeobecná sebaúčinnosť (Step 2)	-0,55 -0,09	-9,65 ^{***} -1,56	-0,48 -0,09
Kariérová sebaúčinnosť Všeobecná sebaúčinnosť	-0,49 0,01	-8,32 ^{***} 0,08	-0,43 0,01
Trait EI (Step 3)	-0,21	-3,545^{***}	-0,20

* $p < ,05$, ** $p < ,01$, *** $p < ,001$

^x údaje od 322 adolescentov vo veku od 16 do 19 rokov s priemerným vekom 17,7 (SD= 0,46) z toho 58,4% žien (Sollárová & Kaliská, 2019)

3.5 VYHODNOCOVANIE DOTAZNÍKA TEIQUÉ-SF

Zhrnieme, že dotazník TEIQue-SF pozostáva z 30-tich položiek opatrených 7-stupňovou škálou súhlasu – nesúhlasu, a je určený respondentom od 13 rokov. Jeho administrácia trvá približne 7-10 minút. Nástroj ponúka možnosť posúdenia globálnej úrovne črtovej emocionálnej inteligencie a orientačného posúdenie štyroch faktorov EI (well-being, emocionalita, sociabilita, sebakontrola).

Reverzne obrátené skórovanie je pri položkách: 2, 4, 5, 7, 8, 10, 12, 13, 14, 16, 18, 22, 25, 26 a 28. Tam sa namiesto označenej číslice zarátava do celkového skóre jej invertovaná hodnota (t. j. 1=7, 2=6, 3=5, 4=4, 5=3, 6=2, 7=1).

Globálnu úroveň črtovej EI je možné vyčísliť ako sumu číselných odpovedí na všetky položky nástroja delenú celkovým počtom položiek, t. j. 30. Štyri faktory je možné orientačne vyčísliť ako sumu číselných odpovedí na položky delenú počtom položiek konkrétneho faktora, pričom konkrétne položky prislúchajúce tomu-ktorému faktoru sú nasledovné:

- faktor well-being sýtia položky číslo: 5, 9, 12, 20, 24 a 27 (počet položiek 6);
- faktor sebakontroly sýtia položky číslo: 4, 7, 15, 19, 22 a 30 (počet položiek 6);
- faktor emocionality sýtia položky číslo: 1, 2, 8, 13, 16, 17, 23 a 28 (počet položiek 8);
- faktor sociability sýtia položky číslo: 6, 10, 11, 21, 25 a 26 (počet položiek 6).

V Tabuľke 62 ponúkame stručné charakteristiky jednotlivcov dosahujúcich vysokú, resp. nízku úroveň globálnej črtovej EI meranej dotazníkom TEIQue-CSF

Tabuľka 62 Interpretácia vysokého, resp. nízkeho skóre v dotazníku TEIQue-SF

	Faktory	Vysoké skóre vo faktore	Nízke skóre vo faktore
Globálna úroveň črtovej EI	Emocionality	<ul style="list-style-type: none"> • kontakt s vlastným emocionálnym prežívaním a prežívaním iných • adekvátne vnímanie a vyjadrovanie emócií • pochopenie túžob a potrieb druhých • otvorenosť voči skúsenosti iných • priaznivé blízke osobné vzťahy 	<ul style="list-style-type: none"> • ťažkosti v identifikácii vlastného emocionálneho prežívania • problém s prejavovaním citov voči druhým • ťažkosti vo vyjadrovaní myšlienok týkajúcich sa emócií • menej uspokojujúce osobné vzťahy
	Sebakontroly	<ul style="list-style-type: none"> • schopnosť regulovať a zvládať záťaž a stres • efektívne copingové stratégie • stabilná a svedomitá osobnosť • uvažovanie a rozvaha pred činom 	<ul style="list-style-type: none"> • impulzívne, skratkovité správanie a konanie • problémy so zvládaním záťaže • neadaptívne copingové stratégie • neuvážlivosť, vznetlivosť, „splasenosť“
	Sociability	<ul style="list-style-type: none"> • efektívna komunikácia, schopnosť počúvať • schopnosť pôsobiť na druhých • priamosť, úprimnosť, prívetivosť • sociálna citlivosť, vnímavosť • dobrá schopnosť vyjednávať a viesť • vytváranie priaznivých sociálnych interakcií 	<ul style="list-style-type: none"> • plachosť a rezervovanosť, tendencia k nerozhodnosti a submisivite • prežívanie úzkosti v novom a neznámom sociálnom prostredí • neschopnosť ovplyvniť cítenie, resp. postoje druhých • skôr vedení ako vodcovia
	well-being	<ul style="list-style-type: none"> • optimizmus, zmysluplnosť • prežívanie životného uspokojenia a osobnej pohody • vyššia miera sebaúcty • pozitívna nálada • dôvera vo vlastnú intuíciu 	<ul style="list-style-type: none"> • pesimizmus • nižšia sebaúcta • neistota a pochybnosti pri činnostiach • sklamanie z vlastného života

3.6 SLOVENSKÉ ORIENTAČNÉ NORMY PRE DOTAZNÍK TEIQue-SF

Dosiahnutú globálnu úroveň EI adolescentov a dospelých možno posúdiť, resp. porovnať na základe orientačných noriem na báze percentilov a z-skóre, ktoré prezentujeme v tejto podkapitole.

Percentilové normy umožňujú vyjadriť relatívne poradie výsledku konkrétneho jednotlivca vyjadrené percentom referenčnej skupiny s nižším skóre ako daný jednotlivec. Percentilové normy majú ordinálny charakter, teda umožňujú zaradiť jednotlivcov do poradia podľa meranej premennej, v tomto prípade podľa globálnej úrovne črtovej EI.

Nakoľko je dotazník TEIQue-SF určený pre cieľovú skupinu so širokým vekovým rozpätím, vyčíslili sme orientačné normy pre dve vekové skupiny adolescentov a dve vekové skupiny dospelých.

Keďže sme pre čiastkové faktory črtovej EI zistili nižšiu reliabilitu v zmysle vnútornej konzistenciu, ako aj na základe odporúčania autora dotazníkov radu TEIQue K. V. Petridesa používať krátke formy dotazníkov na posúdenie globálnej EI (faktory len orientačne), normy boli vyčíslené len pre globálnu úroveň črtovej EI (z dôvodu neprítomnosti významných interpohlavných rozdielov sú normy spoločné pre mužov aj ženy).

V Tabuľke 63 sú prezentované percentilové normy pre dve vekové skupiny adolescentov a v Tabuľke 64 pre štyri vekové skupiny dospelých.

Tabuľka 63 Orientačné percentilové normy pre globálnu úroveň EI meranú dotazníkom TEIQue-SF u adolescentov – raná adolescencia a neskorá adolescencia

		Globálna úroveň črtovej EI	
		Raná adolescencia ^x	Neskorá adolescencia ^{xx}
Percentily	5	3,50	3,66
	10	3,70	3,90
	15	3,87	4,07
	20	3,97	4,20
	25	4,07	4,33
	30	4,13	4,43
	35	4,23	4,53
	40	4,33	4,63
	45	4,40	4,73
	50	4,52	4,83
	55	4,60	4,93
	60	4,70	5,03
	65	4,80	5,13
	70	4,97	5,20
	75	5,10	5,30
	80	5,20	5,43
	85	5,35	5,57
	90	5,53	5,73
	95	5,78	5,93

^x štandardizačná vzorka 350 respondentov vo veku od 14 do 15 rokov ($AM=13,95/SD=0,92$), z toho 57,4% dievčat

^{xx} štandardizačná vzorka 1191 respondentov vo veku od 16 do 19 rokov ($AM=17,5/SD=0,8$), z toho 54% dievčat

Tabuľka 64 Orientačné percentilové normy pre globálnu úroveň EI meranú dotazníkom TEIQue-SF u dospelých – vynárajúca sa mladosť, mladá, stredná a neskorá dospelosť

Globálna úroveň EI

		Vynárajúca sa dospelosť^x	Mladá dospelosť^{xx}	Stredná dospelosť^{xxx}	Neskorá dospelosť^{xxxx}
Percentily	5	3,77	4,10	3,96	4,40
	10	3,98	4,33	4,31	4,50
	15	4,13	4,53	4,43	4,60
	20	4,27	4,70	4,63	4,70
	25	4,40	4,87	4,70	4,81
	30	4,50	4,93	4,90	4,93
	35	4,63	5,01	4,93	5,03
	40	4,73	5,17	5,00	5,10
	45	4,80	5,20	5,08	5,13
	50	4,90	5,30	5,17	5,20
	55	5,00	5,37	5,27	5,35
	60	5,07	5,47	5,37	5,40
	65	5,17	5,56	5,50	5,45
	70	5,27	5,63	5,60	5,57
	75	5,37	5,73	5,67	5,59
	80	5,44	5,83	5,77	5,73
	85	5,57	5,94	5,87	5,81
	90	5,70	6,07	5,93	5,90
	95	5,87	6,23	6,13	6,28

^x štandardizačná vzorka 1264 respondentov vo veku od 20 do 25 rokov ($AM=21,2/SD=1,7$), z toho 69% žien

^{xx} štandardizačná vzorka 291 respondentov vo veku od 26 do 39 rokov ($AM=31,6 /SD=4,1$), z toho 73% žien

^{xxx} štandardizačná vzorka 151 respondentov vo veku od 40 do 50 rokov ($AM=44,4 /SD=2,9$), z toho 74% žien

^{xxxx} štandardizačná vzorka 84 respondentov vo veku od 51 do 66 rokov ($AM=56,5 /SD=4,5$), z toho 80% žien

Vzhľadom na to, že si uvedomujeme aj určité nedostatky percentilových noriem (ich rovnomerné rozloženie na sto rovnakých častí, ktoré preceňuje rozdiely v okolí priemeru a podceňuje rozdiely v krajných polohách rozdelenia premennej, nemožnosť vypočítať priemer skupiny, nemožnosť porovnať výsledky s výsledkami z iných podobných meraní), uvádzame v Tabuľkách 65 a 66 najbežnejší typ štandardizovania hrubých skóre respondenta v podobe tzv. z-skóre. Z-skóre ukazuje, nakoľko sa výsledok konkrétneho jednotlivca nachádza nad alebo pod priemerom vyjadrené v jednotkách smerodajnej odchýlky (to znamená, že pri

normovaní na báze z-skóre sa pracuje s pôvodným rozdelením dát, pričom priemer je posunutý do bodu 0 a smerodajná odchýlka má hodnotu $\pm 1,00$). Ak sa jedná o normálne rozdelenie premennej (čo je aj náš prípad), tak až 99,73% hodnôt z-skóre leží v rozsahu -3 až +3 (tzn. 3 smerodajné odchýlky pod a nad priemernou hodnotou). V praxi sa z-skóre používa najmä na určenie miery extrémnych odchýliek od normy, teda rozdiely hodnôt z tých oblastí rozdelenia, kam už sieť empirických percentilov nezasahuje.

Tabuľka 65 Decilové zachytenie hrubého skóre a príslušného z-skóre pre globálnu EI meranú dotazníkom TEIQue-SF u adolescentov – raná a neskorá adolescencia

Globálna úroveň EI

Raná adolescencia ^x		Neskorá adolescencia ^{xx}	
Hrubé skóre	Z-skóre	Hrubé skóre	Z-skóre
3,70	-1,16	3,90	-1,16
3,97	-0,81	4,20	-0,81
4,13	-0,61	4,40	-0,61
4,33	-0,34	4,43	-0,34
4,52	-0,10	4,63	-0,10
4,70	0,13	5,03	0,13
4,97	0,58	5,20	0,58
5,20	0,94	5,43	0,94
5,53	1,38	5,73	1,38

^x štandardizačná vzorka 350 respondentov vo veku od 14 do 15 rokov ($AM=13,95/SD=0,92$), z toho 57,4% dievčat

^{xx} štandardizačná vzorka 1191 respondentov vo veku od 16 do 19 rokov ($AM=17,5/SD=0,8$), z toho 54% dievčat

Tabuľka 66 Decilové zachytenie hrubého skóre a príslušného z-skóre pre globálnu EI meranú dotazníkom TEIQue-SF u dospelých – vynárajúca sa dospelosť, mladá, stredná a neskorá dospelosť

Vynárajúca sa dospelosť ^x		Mladá dospelosť ^{xx}		Stredná dospelosť ^{xxx}		Neskorá dospelosť ^{xxxx}	
Hrubé skóre	Z-skóre	Hrubé skóre	Z-skóre	Hrubé skóre	Z-skóre	Hrubé skóre	Z-skóre
3,98	-1,32	4,33	-1,36	4,31	-1,43	4,50	-1,41
4,27	-0,73	4,70	-1,12	4,63	-0,81	4,70	-0,84
4,50	-0,73	4,93	-0,87	4,90	-0,81	4,93	-0,55
4,73	-0,73	5,17	-0,38	5,00	-0,47	5,10	-0,27
4,90	-0,13	5,30	-0,14	5,17	-0,12	5,20	-0,27
5,07	-0,13	5,47	0,35	5,37	0,22	5,40	0,02
5,27	0,47	5,63	0,60	5,60	0,57	5,57	0,30
5,44	1,06	5,83	1,09	5,77	0,91	5,73	0,87
5,70	1,66	6,07	1,57	5,93	1,60	5,90	1,59

^x štandardizačná vzorka 1264 respondentov vo veku od 20 do 25 rokov ($AM=21,2/SD=1,7$), z toho 69% žien

^{xx} štandardizačná vzorka 291 respondentov vo veku od 26 do 39 rokov ($AM=31,6 /SD=4,1$), z toho 73% žien

^{xxx} štandardizačná vzorka 151 respondentov vo veku od 40 do 50 rokov ($AM=44,4 /SD=2,9$), z toho 74% žien

^{xxxx} štandardizačná vzorka 84 respondentov vo veku od 51 do 66 rokov ($AM=56,5 /SD=4,5$), z toho 80% žien

ZÁVER

Náš výskum, ako aj zistenia ďalších bádateľov v oblasti emocionálnej inteligencie potvrdzujú zmysluplnosť a užitočnosť konštruktú črtovej EI. V slovenskom diagnostickom priestore sme doposiaľ nemali k dispozícii praktické, jednoduché a psychometricky verifikované nástroje na meranie úrovne tohto konštruktú. Túto medzeru by mohli vyplniť nami overované dotazníky radu TEIQue, pričom rýchle orientačné informácie môžu poskytnúť práve ich krátke formy prezentované v tomto manuáli.

Preukázanie akceptovateľných psychometrických vlastností slovenských verzií dotazníkov TEIQue-CSF a TEIQue-SF, ktoré vychádzajú z komplexne uchopenej teoretickej analýzy konštruktú črtovej emocionálnej inteligencie prináša praktický úžitok najmä pre orientačnú diagnostiku osobnosti v školskom, poradenskom, pracovnom, či klinickom prostredí. Môžu napomôcť napríklad pri identifikácii jednotlivcov potenciálne rizikových s následným kreovaním intervencie zameranej na špecifické potreby klienta.

Intervencia, ale aj edukácia zameraná na rozvoj emocionálnej inteligencie, resp. preventívne programy posilňujúce, formujúce a rozvíjajúce osobnostné dispozície obsiahnuté v modeli črtovej emocionálnej inteligencie (adaptabilitu, vyjadrovanie vlastných emócií, hodnotenie vlastných i cudzích emócií, sebamotiváciu, sebaúctu, zvládanie vlastnej impulzivity, formovanie optimálnych interpersonálnych vzťahov, reguláciu a riadenie emócií) vytvárajú predpoklady pre plnohodnotnejšie fungovanie či už v školskom, pracovnom alebo osobnom živote. A práve validné a reliabilné meracie nástroje umožňujú zistiť účinnosť takýchto intervencií, resp. programov z krátkodobého i dlhodobého hľadiska.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- AMTHAUER, R. (1953). *Test štruktúry inteligencie (IST)*. Úprava a štandardizácia V. Hrabal (1973). Psychodiagnostika.
- ARNETT, J. J. (2006). Emerging Adulthood in Europe: A Response to Bynner. *Journal of Youth Studies*, 9 (1), 111-123.
- AUSTINOVÁ, E. J., & SASKLOFSKE, D. H. (2007). Príliš mnoho typů inteligence? O podobnostech a rozdílech mezi sociální, praktickou a emoční inteligencí. In SCHULZE, R., & ROBERTS, R. D. (Eds.) *Emoční inteligence: Přehled základních přístupů a aplikací*. Praha: Portál.
- BAUMGARTNER, F., & ZACHAROVÁ, Z. (2011). Emocionálna a sociálna inteligencia vo vzťahu k zvládaniu v ranej adolescencii. *E-psychologie* [online], 5 (1), 1-15 [Retrieved from <http://e-psycholog.eu/pdf/baumgartner-et-al.pdf>]
- BEATON, D. E., BOMBARDIER, C., GUILLEMIN, F., & FERRAZ, M. B. (2000). Guidelines for the Process of Cross-Cultural Adaptation of Self-Report Measures. *SPINE*, 25 (24). 3186-3191.
- CARVER, C. S. (1997). You want to measure coping but your protocol's too long: consider the Brief COPE. *International Journal of Behavioral Medicine*, 4 (1), 92-100.
- CONRAD, D., & HEDIN, D. (1981). *Instruments and Scoring Guide of the Experimental Education Evaluation project*. Minnesota
- COOPER, A., & PETRIDES, K.V. (2010). A Psychometric Analysis of the Trait Emotional Intelligence Questionnaire-Short Form (TEIQue-SF) Using Item Respond Theory. *Journal of Personality Assessment*, 92 (5), 449-457.
- DENOLLET, J. (2005). DS14: Standard assessment of negative affectivity, social inhibition, and type D personality. *Psychosomatic Medicine*, 67, 89-97.
- DERKSEN, J., KRAMER, I., & KATZKO, M. (2002). Does a Self-report Measure for Emotional Intelligence Assess Something Different Than General Intelligence? *Personality and Individual Differences*, 32, 37-48.
- DOČKAL, V. (2012). Meranie v psychológii. *E-psychologie* [online], 6 (4), 27-38 Retrieved from <http://e-psycholog.eu/clanek/164>
- DŽAMBOVIČ, R. (2017). Neskorá mladost'. Nový generačný model prechodu do dospelosti a jeho príčiny. *Naša univerzita*, 64(3), pp. 17-29. Bratislava: UNIBA.

- DŽUKA, J., & DALBERT, C. (2002). Vývoj a overenie validity škál emocionálnej habituálnej subjektívnej pohody (SEHP). *Československá psychologie*, 46, 234-250.
- ERIKSON, E. H. (1963). *Childhood and society* (2nd Ed.). New York: Norton.
- EYSENCK, H. J., & EYSENCK, S. B. G.; úprava: SENKA, J. (1994). *B-J.E.P.I. – osobnostný dotazník pre deti: príručka*, 2. vyd. Bratislava: Psychodiagnostika.
- FREUDENTHALER, H.H., NEUBAUER, A.C., GABLER, P., SCHERL, W.G., & RINDERMAN, H. (2008). Testing and validating the Trait emotional intelligence questionnaire (TEIQue) in a German speaking sample. *Personality and Individual Differences*, 45, 673-678.
- FROST, R. O., MARTEN, P., LAHART, C., & ROSENBLATE, R. (1990). The Dimensions of Perfectionism. *Cognitive Therapy and Research*, 14 (5), 449-468.
- GARDNER, K.J., & QUALTER, P. (2010). Concurrent and Incremental Validity of Three Emotional Intelligence Measures. *Australian Journal of Psychology*, 62 (1), 5-13.
- GARDNER, H. (1993). *Multiple intelligences: The theory in practice*. New York: Basic Books.
- GOLEMAN, D. (2001). Emotional Intelligence: Issues in Paradigm Building. In C. CHERNISS & D. GOLEMAN (Eds.). *The Emotionally Intelligent Workplace* (pp. 13-26), Jossey-Bass: San Francisco.
- GOSLING, S. D., RENTFROW, P. J., & SWANN JR., W. B. (2003). A very brief measure of the Big Five personality domains. *Journal of Research in Personality* [online], 37, 504-528. Retrieved september 15, 2015 from <[http://dx.doi.org/10.1016/S0092-6566\(03\)00046-1](http://dx.doi.org/10.1016/S0092-6566(03)00046-1)>.
- HALAMA, P. (2011). *Princípy psychologickéj diagnostiky*. (2.vyd.) Trnava: Trnavská univerzita.
- HEINZOVÁ, Z., KALISKÁ, L., & SALBOT, V. (2019). Trait Emotional Intelligence in the Context of Multiple Intelligence Model in Slovakia. *Emotional intelligence: Current developments from Eastern European perspectives* (in press).
- HENDL, J. (2009). *Přehled statistických metod*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-482-3.
- KALISKÁ, L., & NÁBĚLKOVÁ, E. (2019). The Construct Validity of Two Slovak Forms of Trait Emotional Intelligence Questionnaire for Adolescents (long form TEIQue-AF/ short form TEIQue-ASF). *Emotional intelligence: Current developments from Eastern European perspectives* (in press).

- KALISKÁ, L., SALBOT, V., & HEINZOVÁ, Z. (2019). Replication Study of the Slovak MESI Scale and its Construct Validity in Two Research Samples. *The New Educational Review*. 56, 305-316.
- KALISKÁ, L. (2018). Gender perspective on moral and emotional intelligence in the slovak university sample. *SGEM 2018 : 5th international multidisciplinary scientific conference on social sciences & arts, conference proceedings*, 5 (3.2), 159-166.
- KALISKÁ, L., & SOLLÁROVÁ, E. (2017). Construct and incremental validity of the Slovak version of trait emotional intelligence questionnaire - adolescent's short form. In *Psychology applications & developments : advances in psychology and psychological trends III*. (pp. 145-156). Lisabon : InScience Press.
- KALISKÁ, L. (2017a). Cognitive and emotional intelligence in the context of school achievement : what a new challenge in the education of 21st century. In *Izazovi vaspitanja i obrazovanja u 21. veku : challenges of education in the 21st century* (pp. 37-57). Sombor : Univerzitet u Novom Sadu
- KALISKÁ, L. (2017b). Potenciál "čít" emocionálnej inteligencie v kontexte negatívnych stránok prežívania u adolescentov. *Školský psychológ*, 18(1), 70-76.
- KALISKÁ, L. (2016). Psychometrické vlastnosti krátkej formy dotazníka črtovej emocionálnej inteligencie pre adolescentov (TEIQue-ASF). In MILLOVÁ, K., SLEZÁČKOVÁ, A., HUMPLOLÍČEK, P., & SVOBODA, M. (Eds.) *Sociálne procesy a osobnosť 2015* (pp.147-152). Brno: Masarykova univerzita.
- KALISKÁ, L. (2015). Možnosti posudzovania emocionálnych aspektov prežívania dieťaťa prostredníctvom dotazníka TEIQue-CSF. *Školský psychológ = Školní psycholog : časopis Asociácie školskej psychológie SR a ČR*, 16(2), 43-51.
- KALISKÁ, L., NÁBĚLKOVÁ, E., & SALBOT, V. (2015). *Dotazníky črtovej emocionálnej inteligencie (TEIQue-SF/TEIQue-CSF): manuál k skráteným formám*. Banská Bystrica: Belianum.
- KALISKÁ, L., & NÁBĚLKOVÁ, E. (2015). *Psychometrické vlastnosti a slovenské normy Dotazníkov črtovej emocionálnej inteligencie pre deti, adolescentov a dospelých*. Banská Bystrica: Belianum.
- KALISKÁ, L., & SALBOT, V. (2014). Črtová emocionálna inteligencia vo vzťahu k školskej úspešnosti žiakov nižšieho a vyššieho sekundárneho stupňa edukácie. In BLATNÝ, M., JELÍNEK, M., KVĚTON, P., NIELSEN, V., & VOBOŘIL, D. (Eds.) *Sociální procesy a osobnost 2013* (pp.135-138). Praha: Psychologický ústav AV ČR.

- KALISKÁ, L., SALBOT, V., & AKBEY, B. (2018). Komparácia a komplementarita dvoch koncepcií črtovej emocionálnej inteligencie v dvoch vývinových obdobiach. *Psychologie a její kontexty*, 9(1), 71-81.
- KHAWAJA, N., & ARMSTRONG, K. (2005). Factor structure and psychometric properties of the Frost Multidimensional Perfectionism Scale: Developing shorter versions using an Australian sample. *Australian Journal of Psychology*, 57, 129-138.
- KLUEMPER, D. H. (2008). Trait Emotional Intelligence: The impact of Core-self Evaluations and Social Desirability. *Personality and Individual Differences*, 44, 1402-1412.
- KOHOUTEK, T., MAREŠ, J., & JEŽEK, S. (2008). Coping in adolescence. In JEŽEK, S., & LACINOVÁ, L. (Eds.) *Fifteen-year-olds in Brno: A slice of longitudinal self-reports* (pp. 55-65). Brno: .
- KON, I.S. (1986). *Kapitoly z psychologie dospívání*. Praha: SPN.
- KOŽENÝ, J., & TIŠANSKÁ, L. (2003). Dotazník sociální opory – MOS: vnitřní struktura nástroja. *Československá psychologie*, 47 (2), 135-142.
- LANGMEIER, J., & KREJČÍŘOVÁ, D. (2006). *Vývojová psychologie*. (2nd Ed.). Praha: Grada.
- LENNICK, D., & KIEL, F. (2005) *A Worksheet for Defining your Code of Ethics* (adapted from Moral Intelligence: Enhancing Business Performance and Leadership Success, by D. Lennick and F. Kiel). [online] Retrieved from <http://troop351madison.org/MorallQ>.
- MACEK, P. (2003) *Adolescence*. (2nd Ed.). Praha: Portál.
- MARJANOVIC, Z.J., & DIMITRIJEVIC, A. A. (2014). Reliability, Construct and Criterion-Related Validity of the Serbian Adaptation of the Trait Emotional Intelligence Questionnaire (TEIQue). *Psihologija*, 47 (2), 249-262.
- MARTSKVISHVILI, K., ARUTINOV, L., & MESTVIRISHVILI, M. (2013). A Psychometric Investigation of the Georgian Version of the Trait Emotional Intelligence Questionnaire. *European Journal of Psychological Assessment*, 29 (2), pp. 84-88.
- MATHEWS, G., ZEIDNER, M., & ROBERTS, R.D. (2007). *The Science of Emotional Intelligence: Knows and Unknowns*. Oxford: University Press. ISBN 978-0-19-518189-0.
- MATHEWS, G., ZEIDNER, M., & ROBERTS, R.D. (2004). *Emotional Intelligence: Science and Myth*. Massachusetts, USA: MIT Press. ISBN 0-262-13418-7.
- MATULA, Š. (2011). *Emocionálna zrelosť – siedma kľúčová kompetencia*. Bratislava : MPC.
- MAVROVELLI, S., & PETRIDES, K.V. (2008). Investigation of the Construct of Trait Emotional intelligence in Children. *Eur Child Adolesc Psychiatry*, 17, 516-526.

- MAYER, J., & CIARROCHI, J. (2006). Introduction. In CIARROCHI, J., FORGAS, P., & MAYER, J. (2006). *Emotional Intelligence in Everyday Life*. New York: Psychology Press.
- MAYER, J., SALOVEY, P., & CARUSO, D. R. (2004). Emotional Intelligence: Theory, Findings and Implications. *Psychological Inquiry*, 15 (3), 197-215.
- MAYER, J., & SALOVEY, P. (1997). What is emotional intelligence? In SALOVEY, P., & SLUYTER, D. (Eds.) *Emotional development and Emotional Intelligence* (pp. 3-31). New York: Basic Books.
- MIKOLAJCZAK, M., NÉLIS, D., HANSENNE, M., & QUOIDBACH, J. (2008). If You Can Regulate Sadness, You Can Probably Regulate Shame: Associations Between Trait Emotional Intelligence, Emotional Regulation and Coping Efficiency Across Discrete Emotions. *Personality and Individual Differences*, 44, 1356-1368.
- MIKOLAJCZAK, M., LUMINET, O., LEROY, C., & ROY, E. (2007). Psychometric Properties of the Trait Emotional Intelligence Questionnaire: Factor Structure, Reliability, Construct, and Incremental Validity in a French-Speaking Population. *Journal of Personality Assessment*, 88, 338-353.
- MOLČANOVÁ, Z., & BAUMGARTNER, F. (2008). Emočná inteligencia – teória, metodológia, možnosti výskumu. In RUISEL, I. (Ed.) *Myslenie – osobnosť – múdrosť*. Bratislava: Slovak Academic Press.
- MÜLLNER, J., RUISEL, I., & FARKAS, G. (1983). *Škály na meranie úzkosti a úzkostnosti u detí – ŠAD*. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy.
- NÁBĚLKOVÁ, E. (2012). Psychometrické vlastnosti Dotazníka črtovej emocionálnej inteligencie pre dospelých (TEIQue). In *Psychologica Universitas Comeniana – zborník FF UK* (s. 657-675). Bratislava: Stimul.
- NÁBĚLKOVÁ, E., & KRIŠKOVÁ, D. (2015). Emocionálna inteligencia v súvislosti s vybranými aspektmi partnerského vzťahu. In *Sociálne procesy a osobnosť 2014: zborník príspevkov zo 17. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie* (s. 370-377). Košice: Spoločenskovedný ústav SAV.
- NEWSOME, S., DAY, A., & CATANO, V.M. (2000). Assessing the predictive validity of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, 29, 1005-1016.
- PAŠKOVÁ, L., & KALISKÁ, L. (2019). Trait emotional intelligence as a predictor of achievement motivation of the slovak university students. *Emotional intelligence: Current developments from Eastern European perspectives* (in press).

- PÉREZ, J. C., PETRIDES, K. V., & FURNHAM, A. (2007). Měření rysové emoční inteligence. In SCHULZE, R., & ROBERTS, R. D. (Eds.). *Emoční inteligence; přehled základních přístupů a aplikací* (pp. 201-218) Praha: Portál.
- PETRIDES, K. V. (2011a). Ability and Trait Emotional Intelligence. In CHAMORRO-REMUSO, T., STUMM, S., & FURNHAM, A. (Eds.) *The Wiley-Blackwell Handbook of Individual Differences*. New York: Wiley (pp. 656-678). [cit. 2011-04-07]. Dostupné na internetu: <http://www.psychometriclab.com/admins/files/Trait%20EI%20-%20HID.pdf>
- PETRIDES, K. V. (2011b). Trait Emotional Intelligence Theory (Commentaries). *Industrial and Organizational Psychology*, 3, 136-139.
- PETRIDES, K. V., MASON, M., & SEVDALIS, N. (2010). Preliminary Validation of the Construct of Trait Social Intelligence. *Personality and Individual Differences*, 50, 874-877.
- PETRIDES, K. V. (2009). *Trait Emotional Intelligence Questionnaire (TEIQue)*. Technical Manual. London: London Psychometric Laboratory.
- PETRIDES, K. V., PITA, R., & KOKKINAKI, F. (2007). The location of trait emotional intelligence in personality factor space. *British Journal of Psychology*, 98, 273-289.
- PETRIDES, K. V., PÉREZ-GONZÁLES, J. C., & FURNHAM, A. (2007). On the criterion and incremental validity of trait emotional intelligence. *Cognition and Emotion*, 21 (1), 26-55.
- PETRIDES, K.V. (2006). *Internal Consistency Data for the TEIQue and TEIQue-SF* [online]. [cit. 21.7.2014]. Dostupné na internetu: http://www.psychometriclab.com/Webnote_1.pdf
- PETRIDES, K.V., SANGAREAU, Y., FURNHAM, A., & FREDERICKSON, N. (2006). Trait emotional intelligence and children's peer relations at school. *Social Development*, 15, 537-547.
- PETRIDES, K.V., FURNHAM, A., & FURNHAM, N. (2004). Emotional Intelligence. *The Psychologist*, 17 (10), 574-577.
- PETRIDES, K. V., & FURNHAM, A. (2003). Trait emotional intelligence: Behavioral Validation in Two Studies of Emotion Recognition and reactivity to Mood Induction. *European Journal of Personality*, 17, 39-57.
- PETRIDES, K. V., & FURNHAM, A. (2001). Trait emotional intelligence: Psychometric investigation with reference to established trait taxonomies. *European Journal of Personality*, 15, 425-448.
- ROBERTS, D.R., SCHULZE, R., ZEIDNER, M., & MATTHEWS, G. (2007). Porozumění emoční inteligenci, její měření a aplikace: Co jsme zjistili? Co nám uniklo? In SCHULZE, R.,

- ROBERTS, D. (eds.) *Emoční inteligence – přehled základních přístupů a aplikací* (pp. 321-359). Praha: Portál.
- RUSSO, P.M., MANCINI, G., TROMBINI, E., BALDARO, B., MAVROVELLI, S., & PETRIDES, K.V. (2012). Trait Emotional Intelligence and the Big Five: A Study on Italian Children and Preadolescents. *Journal of Psychoeducational Assessment*. 30 (3), 274-283.
- SAKLOFSKE, D. H., AUSTIN, E. J., GALLOWAY, J., & DAVIDSON, K. (2007). Individual difference correlates of health-related behaviours: preliminary evidence for links between emotional intelligence and coping. *Personality and Individual Differences*, 42, 491-502.
- SALBOT, V., & KALISKÁ, L. (2018a). Komplementarita črtovej emocionálnej inteligencie a sociálnej inteligencie u vysokoškolákov. In *Agresia vo verejnom priestore* (pp.200-212). Bratislava : Slovenská psychologická spoločnosť pri SAV
- SALBOT, V., NÁBĚLKOVÁ, E., & KALISKÁ, L. (2012). Emocionálna seba-pôsobnosť: možnosti merania dotazníkmi radu TEIQue. In HALAMA, P., HANÁK, R., & MASARYK, R. (Eds.) *Sociálne procesy a osobnosť 2012* (pp. 234-240). Bratislava: SAV.
- SALBOT, V., & NÁBĚLKOVÁ, E. (2011). Problémy merania emocionálnej inteligencie: projekt. In *Sociálne procesy a osobnosť 2010 – zborník príspevkov* (pp. 320-325).
- SALBOT, V., KALISKÁ, L., NÁBĚLKOVÁ, E., BABICOVÁ, J., & BAKOVÁ, J. (2011). *Črtová emocionálna inteligencia a psychometrické vlastnosti nástrojov na jej meranie*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB.
- SALOVEY, P., & MAYER, J. (1990). *Emotional Intelligence*. New York: Baywood Publishing Co, Inc.
- SANCHÉZ-RUIZ, M. J., PÉREZ-GONZÁLEZ, J. C., & PETRIDES, K. V. (2010). Trait emotional intelligence profiles of students from different university faculties. *Australian Journal of Psychology*, 62, 51-57.
- SCHULZE, R., & ROBERTS, R. D. (Eds.). (2007). *Emoční inteligence: přehled základních přístupů a aplikací*. Praha: Portál.
- SCHWARZER, R., & JERUSALEM, M. (1995). Generalized Self-Efficacy scale. In J. WEINMAN, S. WRIGHT, & M. JOHNSTON (Eds.) *Measures in health psychology: A user's portfolio. Causal and control beliefs* (pp. 35-37). Windsor, UK: NFER-NELSON.
- SOLLÁROVÁ, E., & KALISKÁ, L. (2019). The role of trait emotional intelligence in career decision-making difficulties and (career decision) self-efficacy. In *Psychology applications & developments V*. Lisabon : InScience Press. (in press)

- SOLLÁROVÁ, E., & KALISKÁ, L. (2018a). Gender perspective on the trait emotional intelligence as a predictor of career indecision. *Psychology applications & developments. IV*. Lisabon : InScience Press, 2018.
- SOLLÁROVÁ, E., & KALISKÁ, L. (2018b). Kariérová ne/rozhodnosť a emocionálna inteligencia pred a po 2. kariérovej voľbe. *Sociálne procesy a osobnosť 2018*. Bratislava : Ústav experimentálnej psychológie SAV (in press).
- STEINBERG, L., & BELSKY, J. (1991). *Infancy, Childhood and Adolescence*. McGraw Hill, New York.
- STOUGH, C., SAKLOFSKE, D. H., & PARKER, J. D. A. (2009). *Assessing Emotional Intelligence: Theory, Research, and Applications*. London: Springer Science + Business media.
- THORNDIKE, E. L. (1920). Intelligence and it's uses. *Harper's Magazine*, 140, 227-235.
- URBÁNEK, T., DENGLEROVÁ, D., & ŠIRUČEK, J. (2011). *Psychometrika. Měření v psychologii*. Praha: Portál.
- VÁGNEROVÁ, M. (2012). *Vývojová psychologie. Dětství a dospívání*. Praha : Karolinum. (online pdf)
- VÁGNEROVÁ, M. (2007). *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha : Karolinum.
- VERNON, P.A., BRATKO, D., SCHERMER, J.A., & PETRIDES, K.V. (2008). A Behavioral Genetic Study of Trait Emotional Intelligence. *Emotions*, 8 (5), 635-642.
- VERNON, P.A., VILLANI, V.C., SCHERMER, J.A., & PETRIDES, K.V. (2008). Phenotypic and Genetic Associations Between the Big Five and Trait Emotional Intelligence. *Twin Research and Human Genetics*, 11, 524-530.
- WARWICK J, & NETTELBECK T. (2004). Emotional intelligence is...? *Personality and Individual Differences*, 37, 1091-1100.

PRÍLOHA 1

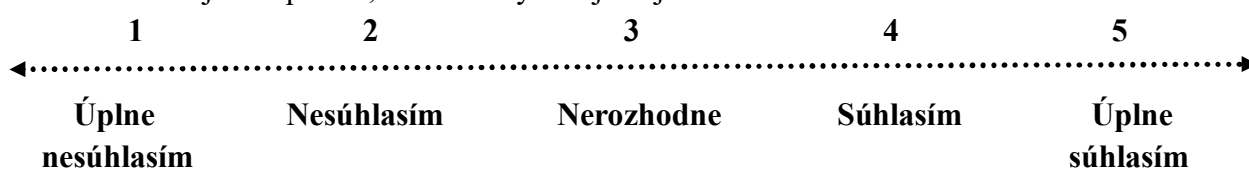
TEIQUE-CSF

S. Mavroveli & K. V. Petrides, University Of London

Slovenský preklad: L. Kaliská & E. Nábělková, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

INŠTRUKCIA:

- Pokús sa odpovedať na všetky otázky v dotazníku.
- Uvedom si, že tu **ne**existujú správne alebo nesprávne odpovede.
- Ne**zamýšľaj sa nad odpoveďami príliš dlho.
- Zakrúžkuj tú odpoveď, ktorá Ťa vystihuje najviac.

	Úplne nesúhlasím	Nesúhlasím	Nerozhodne	Súhlasím	Úplne súhlasím
1. Vždy sa usilujem mať dobrú náladu.	1	2	3	4	5
2. Rád/a spoznávam nových ľudí.	1	2	3	4	5
3. Na začiatku nového školského roka si ťažko zvykám.	1	2	3	4	5
4. Beriem sa tak, že som super.	1	2	3	4	5
5. Ak som smutný/á, snažím sa urobiť niečo, aby som si zmenil/a	1	2	3	4	5
6. Často som smutný/á.	1	2	3	4	5
7. Ak som s niekým rád/a, poviem mu to.	1	2	3	4	5
8. S každým vychádzam dobre.	1	2	3	4	5
9. Často som nahnevaný/á.	1	2	3	4	5
10. Deti z našej triedy sa so mnou radi hrajú.	1	2	3	4	5
11. Ak som v novej situácii, rýchlo si zvyknem.	1	2	3	4	5
12. Často nie som spokojný/á sám so sebou.	1	2	3	4	5
13. Často sa mi stáva, že nerozmýšľam predtým, ako niečo urobím.	1	2	3	4	5
14. Viem veľmi dobre pochopiť, ako sa ostatní cítia.	1	2	3	4	5
15. Nerád/a sa príliš o niečo snažím.	1	2	3	4	5
16. Je pre mňa jednoduché porozumieť vlastným pocitom.	1	2	3	4	5

	Úplne nesúhlasím	Nesúhlasím	Nerозhodne	Súhlasím	Úplne súhlasím
17. Ak musím niečo urobiť, viem, že to dokážem urobiť veľmi dobre.	1	2	3	4	5
18. Ľahko sa nahnevám.	1	2	3	4	5
19. Robím si svoje úlohy tak dobre, ako len viem.	1	2	3	4	5
20. Je pre mňa jednoduché hovoriť o mojich pocitoch.	1	2	3	4	5
21. Nerád čakám, kým dostanem to, čo chcem.	1	2	3	4	5
22. Som veľmi šťastné dieťa.	1	2	3	4	5
23. Nerád/a sa učím veľa.	1	2	3	4	5
24. Myslím si, že možno budem nešťastný/á, keď vyrastiem.	1	2	3	4	5
25. Väčšina ľudí, čo ma pozná, ma má rada.	1	2	3	4	5
26. Predtým ako niečo urobím, dôkladne si to premyslím.	1	2	3	4	5
27. Neviem dobre ovládať svoje pocity.	1	2	3	4	5
28. Ľahko si zvyknem na nových ľudí.	1	2	3	4	5
29. Neviem nájsť správne slová, ktorými by som povedal/a, čo cítim.	1	2	3	4	5
30. Nerád/a sa púšťam do nových vecí.	1	2	3	4	5
31. Rád/a som v spoločnosti iných.	1	2	3	4	5
32. Viem, ako ukázať ostatným, ako veľmi mi na nich záleží.	1	2	3	4	5
33. Často mám zmätok v tom, čo cítim.	1	2	3	4	5
34. Pripadá mi ťažké pochopiť, ako sa ostatní práve cítia.	1	2	3	4	5
35. Ak niečo neurobím dobre, už sa to nepokúšam robiť znova.	1	2	3	4	5
36. Zvyčajne si starostlivo premyslím, čo poviem.	1	2	3	4	5

Zodpovedal/a si na všetky
otázky?
Ak áno, tak hotovo!
ĎAKUJEME.

PRÍLOHA 2

TEIQUÉ-SF

K. V. Petrides, University of London

Slovenský preklad: E. Nábělková, & L. Kaliská, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

INŠTRUKCIA:

Odpovedajte na všetky položky tak, že zakrúžkujete číslo, ktoré najlepšie odráža mieru Vášho súhlasu alebo nesúhlasu s daným výrokom. Neexistujú „správne“ alebo „nesprávne“ odpovede, ide výlučne o Vás.

- Môžete odpovedať na škále od 1 = úplne nesúhlasím do 7 = úplne súhlasím.
- Odpovedajte, prosím, pozorne, ale nepremýšľajte príliš dlho nad jednotlivými výrokmi.
- Pokúste sa svojimi odpoveďami **vystihnúť samého seba** v čo najväčšej možnej miere.

Ďakujeme!

Úplne nesúhlasím

Úplne súhlasím

		1	2	3	4	5	6	7
1.	Nerobí mi problém vyjadriť svoje emócie slovami.	1	2	3	4	5	6	7
2.	Často mi robí problém vidieť veci očami druhých ľudí.	1	2	3	4	5	6	7
3.	Vo všeobecnosti som vysoko motivovaný typ človeka.	1	2	3	4	5	6	7
4.	Zvyčajne mávam ťažkosti so zvládaním svojich emócií.	1	2	3	4	5	6	7
5.	Vo všeobecnosti nepovažujem život za radostný.	1	2	3	4	5	6	7
6.	Viem dobre vychádzať s ľuďmi.	1	2	3	4	5	6	7
7.	Často mením svoje názory.	1	2	3	4	5	6	7
8.	Veľakrát je pre mňa ťažké rozoznať, akú emóciu práve cítim.	1	2	3	4	5	6	7
9.	Cítim, že mám mnoho dobrých vlastností.	1	2	3	4	5	6	7
10.	Často sa mi zdá ťažké zastať sa svojich práv.	1	2	3	4	5	6	7
11.	Zvyčajne viem ovplyvniť ctenie druhých ľudí.	1	2	3	4	5	6	7
12.	Celkovo je môj uhol pohľadu na väčšinu vecí pochmúrny.	1	2	3	4	5	6	7
13.	Moji blízki sa často sťažujú, že s nimi nezaobchádzam správne.	1	2	3	4	5	6	7
14.	Často mi príde ťažké prispôbovať svoj život tomu, čo sa aktuálne deje.	1	2	3	4	5	6	7
15.	Vo všeobecnosti viem zvládať stres.	1	2	3	4	5	6	7
16.	Často mám problém prejaviť náklonnosť svojim blízkym.	1	2	3	4	5	6	7
17.	Za normálnych okolností som schopný/á predstaviť si seba „v koži niekoho iného“ a precítiť jeho pocity.	1	2	3	4	5	6	7
18.	Obvykle mám problém udržať si k niečomu dostatočnú motiváciu.	1	2	3	4	5	6	7
19.	Zvyčajne viem nájsť spôsob, ako ukontrolovať svoje emócie, ak chcem.	1	2	3	4	5	6	7
20.	Tak celkovo som so svojím životom spokojný/á.	1	2	3	4	5	6	7
21.	Opísal/la by som sa ako dobrý/á vyjednávač/ka.	1	2	3	4	5	6	7
22.	Zvyknem sa ocitnúť v situáciách, ktorým by som sa radšej vyhol/la.	1	2	3	4	5	6	7
23.	Často sa zamýšľam nad svojimi pocitmi a emóciami.	1	2	3	4	5	6	7
24.	Verím, že mám mnoho silných stránok.	1	2	3	4	5	6	7
25.	Mám tendenciu vzdať sa, aj keď viem, že som v práve.	1	2	3	4	5	6	7
26.	Nie som schopný/á meniť to, čo cítia druhí.	1	2	3	4	5	6	7
27.	Vo všeobecnosti si myslím, že sa veci v mojom živote vydaria.	1	2	3	4	5	6	7
28.	Je pre mňa ťažké citovo sa pripútať dokonca aj k tým, ktorí sú mi blízki.	1	2	3	4	5	6	7
29.	Vo všeobecnosti som schopný/á prispôbiť sa novým situáciám.	1	2	3	4	5	6	7
30.	Druhí na mne oceňujú moju uvoľnenosť.	1	2	3	4	5	6	7

**PRÍLOHA 3 PREHĽAD VYBRANÝCH DESKRIPTÍVNYCH UKAZOVATEĽOV
GLOBÁLNEJ ČRTOVEJ EI PRE SNÍMANÉ VEKOVÉ KOHORTY**

Tabuľka 67 Prehľad vybraných dekrptívnych ukazovateľov globálnej črtovej EI pre snímané vekové kohorty

	N	Vek		Globálna črtová EI		
		AM	SD	AM	SD	Medián
Stredný školský vek	420	9,5	0,8	3,38	0,64	3,36
Starší školský vek	578	11,9	0,1	3,33	0,42	3,31
Raná adolescencia	350	13,9	0,9	4,56	0,72	4,50
Neskorá adolescencia	1191	17,5	0,8	4,81	0,71	4,83
Vynárajúca sa dospelosť	1264	21,2	1,7	4,87	0,66	4,89
Mladá dospelosť	330	31,6	4,1	5,16	0,73	5,27
Stredná dospelosť	151	44,4	2,9	5,17	0,64	5,17
Neskorá dospelosť	87	56,6	4,5	5,25	0,60	5,20

Autori	doc. PaedDr. Lada Kaliská, PhD., Mgr. Zuzana Heinzová, PhD., Mgr. Ing. Eva Nábělková, PhD.
Názov	Dotazníky črtovej emocionálnej inteligencie (TEIQue-SF/ TEIQue-CSF): manuál ku skráteným formám – Revidovaná verzia II. časť
Vedeckí recenzenti	Prof. PhDr. Eva Gajdošová, PhD. Doc. PhDr. Alojz Ritomský, PhD.
Návrh obálky	Mgr. Lenka Kasáčová, PhD.
Formát	A4
Rozsah	94 strán (5,8 AH)
Náklad	300 ks
Vydanie	Prvé
Vydavateľ	Belianum – vydavateľstvo Univezity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Tlač	EQUILIBRIA, s.r.o.
ISBN (viazaná verzia)	978-80-557-0948-2
ISBN (online verzia)	978-80-557-1626-8